

‘Meneer, ik wil ook in die klas!’

Van taalschakelklas tot taalprofielschool

Marijke Bakker, Els Broekhuizen, Mirjam de Bruijne, Els van der Veer
Mariet Hattink, Marijke Bakker (red.)

© CED-Groep, Rotterdam 2010

colofon

'Meneer, ik wil ook in die klas!'

Van taalschakelklas tot taalprofielschool

Marijke Bakker, Els Broekhuizen, Mirjam de Bruijne,
Els van der Veer
Redactie: Marijke Bakker, Mariet Hattink

Met dank aan:

Christelijke Scholengemeenschap Calvinj
• Jan van Mastrigt

Basisschool De Dolfijn, Zwijndrecht
• Mike Mastwijk
• Martin van de Harst

Internationale Taalgroep Emmen
(Esdal College, Carmel College, Hondsrug College)
• Trix Többen
• Bertha Sandker

Hildegardis Mavo, Rotterdam
• Hans Engel
• Harold Ligeon.

Junior College Middellande, Rotterdam
• Rob Muijlaert
• Ellen Duvigneau
• Loes Koop

Nieuw Zuid, Rotterdam
• Olivia van Roon
• Jan de Ruiter

Vos College, Vlaardingen
• Marja Kamstra
• Wim de Man
• Kirsten de Jong

Walburg College Zwijndrecht
• Paul Schijf
• Christel Barendse

Vormgeving: Ton Kuijpers, Rotterdam

Druk: Ten Brink, Meppel

© CED-Groep, Rotterdam 2010

ISBN 978-90-5819-283-7

Voorwoord

Sommige leerlingen hebben een duwtje in de rug nodig bij de overstap van basisonderwijs naar vervolgonderwijs. Dit omdat ze niet over de taalvaardigheid beschikken die noodzakelijk is om te slagen in het vervolgonderwijs dat past bij hun intelligentie en talent. Er zijn voor deze groep leerlingen de afgelopen jaren vele succesvolle trajecten en taalschakels¹ ontwikkeld, zoals taalbrugklassen, topklassen, kopklassen, wereldklassen, et cetera. Over kop-/voetklassen of vergelijkbare schakels die een extra jaar taalonderwijs bieden tussen po en vo in, is al veel geschreven. In deze publicatie staan echter taalschakels centraal, die geïntegreerd zijn in het reguliere programma. De laatste loot aan deze stam is de zogenaamde taalprofielklas².

Drie Rotterdamse scholen namen in 2006 het initiatief tot de inrichting van de taalprofielklas. Dit initiatief beoogde 'de vele ervaringen die er waren opgedaan bij het bestrijden van taalachterstand en in het bijzonder de ervaringen met top-/voetklas te bundelen, te intensiveren en om te bouwen naar de ontwikkeling van taalprofielklassen en wellicht op langere termijn naar taalprofiel scholen binnen het reguliere curriculum.'³

Hiermee hebben zij iets gecreëerd wat in het onderwijs nog niet bestond. Maar wat is het? Is het een nieuw arrangement als aanvulling op al bestaande arrangementen voor leerlingen met een taalachterstand? Of is het een middel om het taalbeleid en taalgericht vakonderwijs te intensiveren, als aanvulling op al bestaande interventies en veranderingstrajecten op een school? Het antwoord is: het is beide. Deze vorm van 'out of the box' denken blijkt in de praktijk soms moeilijk uit te leggen. Vooral omdat elke school op geheel eigen wijze invulling geeft aan het concept.

Deze publicatie heeft tot doel de opgedane ervaringen met taalschakels overdraagbaar te maken, met name voor besturen, managers en docenten op scholen, die iets vergelijkbaars zouden willen doen.

Hiertoe hebben we niet alleen interviews gehouden op de drie betrokken scholen, om het project taalprofielklassen en de belangrijkste succesfactoren te beschrijven. We hebben ook een aantal andere projecten geïnterviewd. Het gaat om arrangementen, die in sommige aspecten vergelijkbaar zijn met taalklassen. Zo wordt de gedachte achter het concept 'taalprofielklassen' en hun plek in het onderwijs helderder. Tenslotte geven wij een aantal handvatten voor het opzetten van een taalklas of een vergelijkbaar project.

De publicatie was niet mogelijk geweest zonder de subsidie van JOS, Gemeente Rotterdam en de medewerking van de betrokken scholen. Hierbij willen we dan ook alle docenten, leerlingen en coördinatoren hartelijk danken voor het 'kijkje in hun keuken'.

Wij wensen u veel leesplezier en inspiratie.

¹ Het woord schakel, of schakelklas heeft een wettelijk kader in het basisonderwijs, maar niet in het voortgezet onderwijs. Formeel zouden we bijvoorbeeld moeten spreken van 'schakelklassen en vergelijkbare voorzieningen binnen het voortgezet onderwijs', of van 'leerplusarrangementen om talentvolle leerlingen met een taalachterstand, te laten doorstromen naar het voortgezet onderwijs dat overeenkomt met hun intelligentie-niveau, maar dat is zo'n mond vol. We spreken dus in deze publicatie van taalschakels, omdat dit woord de lading het beste dekt.

² Het woord taalprofiel heeft inmiddels verschillende betekenissen. Om verwarring te voorkomen hebben we de betekenissen in de verklarende woordenlijst uiteengezet.

³ Zie projectplan 'Project taalklassen', Hildegardis Mavo, Junior College Middellande en Christelijke Scholengemeenschap Calvijn, Rotterdam 2006

Wat kunt u vinden in deze publicatie?

- In deze publicatie vindt u een aantal beschrijvingen van taalschakels. We hebben ons moeten beperken en daarom behandelen we alleen taalschakels die geen extra jaar in beslag nemen. Voorbeelden van kop-/voetklassen bespreken wij dan ook niet. Hier is namelijk al veel over geschreven. Het is echter wel een vorm van taalschakel die zeer effectief is. Wie meer informatie wil over kop-/voetklassen, verwijzen we naar bijlage 1.
- In de hoofdstukken 2 en 3 bespreken we twee voorbeelden van taalschakels die naast het reguliere programma lopen, namelijk de topklas Zwijndrecht en de taalwerkplaats Emmen. Dit zijn tevens mooie voorbeelden van een schooloverstijgende samenwerking, waardoor mogelijkheden geschapen worden, die een school alleen niet kan realiseren.
- In de hoofdstukken 4 en 5 laten we u twee voorbeelden van taalschakels zien die geïntegreerd zijn in het reguliere programma van de school: de masterklas Nieuw Zuid in Rotterdam en de liftklas van VOS Vlaardingen. Dit zijn daarnaast ook goede voorbeelden van schakels waar zowel ex-isk-leerlingen als reguliere vo-leerlingen aan kunnen deelnemen.
- De taalprofielklassen zijn als het ware de laatste loot aan de stam van taalschakels. In de hoofdstukken 6, 7 en 8 beschrijven wij de Hildegardis Mavo, Junior College Middellande en de Christelijke Scholengemeenschap Calvijn. Op deze scholen zijn speciale klassen gevormd van talentvolle leerlingen met een taalachterstand. Deze taalprofielklassen hebben naast taalstimulering van de leerling ook een aanjaagfunctie voor het taalbeleid van de school. Het doel van de school is dat alle docenten van die school taalgericht les gaan geven.
- We besluiten de publicatie met enkele handreikingen: in hoofdstuk 9 zetten we overwegingen op een rij die scholen kunnen helpen te kiezen uit een bepaald arrangement voor hun leerlingen met een taalachterstand. We zetten de voor- en nadelen op een rij van een extra jaar tussen po en vo én de mogelijkheden die geen extra jaar kosten.
- In hoofdstuk 10 geven we enkele handvatten: u ziet een schematisch overzicht van de opeenvolgende fases die u doorloopt bij het opzetten van een taalschakel en de speciale aandachtspunten die binnen die fases een rol zullen spelen. Daarna zetten we succesfactoren op een rij. Deze succesfactoren gelden in meer of mindere mate voor alle beschreven projecten. We geven een korte beschrijving van wat de succesfactor inhoudt, met verwijzingen naar de interviewverslagen.

Inhoud

Inleiding

1. **Taalschakels voor talentvolle leerlingen met een taalachterstand** 7

Dit hoofdstuk belicht het ontstaan van de zogenoemde taalprofielklassen en de overeenkomsten en verschillen met andere taalschakels.

Voorbeelden van projecten

Taalschakels naast het reguliere programma

2. **Topklas Zwijndrecht** 15

Een door po en vo gezamenlijk ontwikkelde taalschakel, waar vo-leerlingen met een taalachterstand extra ondersteuning krijgen. Deze ondersteuning wordt verzorgd door leerkrachten van het po.

3. **De taalwerkplaats in Emmen** 23

Bovenschools georganiseerde werkplaats voor leerlingen die extra taalondersteuning op maat nodig hebben. Het aantal uren ondersteuning en het programma wordt per leerling bepaald.

Taalschakels geïntegreerd in het reguliere programma

4. **Masterklas Nieuw Zuid Rotterdam** 35

Een schakel voor het 2^e leerjaar voor ambitieuze leerlingen die hun taalniveau willen verhogen om door te kunnen stromen naar havo of vwo. Bedoeld voor ex-isk-leerlingen en voor reguliere leerlingen met een taalachterstand.

5. **De liftklas in Vlaardingen** 41

Een taalschakel voor leerlingen die na isk of po willen doorstromen naar (hogere) vormen van vo en daarvoor wel de intelligentie bezitten maar nog niet de benodigde taalvaardigheid.

Taalprofielklassen: speciale klassen geïntegreerd in het reguliere programma die als aanjager van taalbeleid fungeren

6. Taalprofielklas Hildegardis Mavo 47

Een speciale klas voor leerlingen met een taalachterstand, die tevens dient als aanjager van het taalbeleid van de school. Het doel was een school met een taalprofiel te worden.

7. Taalprofielklas Junior College Middellande 55

Een speciale klas voor leerlingen met een taalachterstand, die tevens als inspiratiebron en aanjager dient voor de verbetering van de kwaliteit van taalbeleid en taalgericht vakonderwijs in de school.

8. Taalprofielklas Christelijke Scholengemeenschap Calvin 63

Een speciale klas voor leerlingen met havo/vwo-potentie en een taalachterstand, waarin de taalontwikkeling gestimuleerd wordt.

Handvatten voor de opzet van een geïntegreerde taalschakel

9. Een keuze maken voor een taalschakel 73

De voor- en nadelen van de verschillende soorten taalschakels op een rij.

10. Starten met een taalschakel 83

- Overzicht van aandachtspunten en succesfactoren van start tot evaluatiefase.
- Korte beschrijving van de succesfactoren.

Woordenlijst 94

Lijst van leermiddelen 95

Lijst van toetsen 97

Bijlagen 99

Taalschakels voor talentvolle leerlingen met een taalachterstand

Veel leerlingen hebben een flinke taalachterstand. Een achterstand die op jonge leeftijd wordt opgelopen en die groter kan worden naarmate de leerlingen hun onderwijsloopbaan vervolgen. Door de taalachterstand presteren leerlingen ook in andere vakken minder goed dan verwacht mag worden op basis van intelligentietests en rekentoetsen. Het gevolg van de taalachterstand is dat leerlingen in hun schoolloopbaan op een lager niveau uitkomen dan op basis van hun intelligentie verwacht zou mogen worden of, in een nog ongunstiger geval, dat de leerlingen de school voortijdig verlaten zonder diploma.

Omslag in denken

In het verleden was de enige vorm van taalondersteuning voor leerlingen met een taalachterstand een vorm van bijles: ze werden bij sommige vakken uit de les gehaald voor extra NT2-les. Gaandeweg werd duidelijk, dat (alleen) bijles niet effectief was: de leerlingen bleven relatief dezelfde achterstand houden. De taalvaardigheid van de medeleerlingen ging immers ook vooruit. Bovendien waren er ondertussen zoveel leerlingen met een taalachterstand, dat de organisatie van bijlessen niet te doen was.

Ruim tien jaar geleden ontstond er een omslag in het denken: in alle lessen vindt taalontwikkeling plaats, niet alleen bij Nederlands. Uit Amerikaans onderzoek⁴ bleek dat de taalvaardigheid van de leerlingen sterk verbeterde door een nieuwe didactiek in alle vakken, waarbij taalontwikkeling en leervaardigheid werd gestimuleerd. "Content based language learning", ofwel taalgericht vakonderwijs (TVO), werd het nieuwe middel om taalvaardigheid te stimuleren. Daarmee werd stimulering van taalontwikkeling een zaak van alle docenten, niet alleen van docenten Nederlands.

Toch viel een bepaalde groep leerlingen buiten de boot: de leerlingen met een taalachterstand die vergeleken bij de andere leerlingen 'groter dan gemiddeld' was, zoals ex-isk-leerlingen. De gewoonte was om deze leerlingen naar een lager niveau van vervolgonderwijs te verwijzen dan waar ze qua intelligentieniveau thuis zouden horen. Het idee was dat leerlingen vanzelf wel zouden opstromen. Of dat inderdaad gebeurde bleef vaak onduidelijk, maar zelfs als dat het geval was, waren deze leerlingen minstens twee jaar extra onderwijstijd kwijt.

Samenwerking po-vo

Dat kon efficiënter. Het idee van de kop-/voetklas werd geboren: een extra jaar tussen basisschool en vervolgonderwijs in. In dat extra jaar wordt de taalontwikkeling van de leerlingen extra gestimuleerd en deze aanpak is zeer effectief. Desondanks lijken veel ouders terughoudend om hun kind hiervoor aan te melden: een extra jaar schrikt ze af. Niet alleen om de gevreesde stigmatiserende werking maar ook omdat de leerroute langer leek. Het opstromen van de ene naar de andere school wordt door ouders niet als vertragend gezien, een extra jaar aan het begin wel.

Met die gedachte in het achterhoofd werd de topklas Zwijndrecht geboren (zie hoofdstuk 2). Hier was sprake van een samenwerking van basisonderwijs en vervolgonderwijs, waarbij het basisonderwijs extra taalondersteuning verzorgde voor leerlingen die reeds waren uitgestroomd naar het vervolgonderwijs. Door deze intensieve samenwerking werd een overbrugging gecreëerd die hetzelfde effect had als een kop-/voetklas, zonder dat het een extra jaar kostte.

Scholen die intensief bezig waren met het invoeren van taalgericht vakonderwijs keken met gemengde gevoelens naar het succes van de kop-/voetklassen en de topklassen. De succesvolle resultaten waren bemoedigend en inspirerend maar het gevaar kon zijn dat scholen dit succes zouden gebruiken om taalproblemen buiten de deur te houden: 'taalproblemen moeten eerst maar worden opgelost in het basisonderwijs, het isk en eventueel een extra jaar. Wij gaan er niets meer aan doen.' Als ontvangende scholen zich zo op zouden stellen, zou het effect alsnog teniet gedaan worden. Taalontwikkeling is, net als de ontwikkeling van andere

⁴ Brinton, D.M., Snow, M.A., & Wesche, M.B. (1989). Content-based second language instruction. New York: Harper & Row. Content-based Second Language Instruction: Michigan Classics Edition
D Brinton, MA Snow, M Wesche, MB Wesche - 2003 - University of Michigan Press/ESL

vaardigheden, immers een cyclisch proces. De ervaring met het taalgerichte vakonderwijs leerde bovendien dat leerlingen het meest leren op de plek waar ze taal daadwerkelijk nodig hebben. Daar waar ze taal moeten toepassen moeten ze gestimuleerd worden. Je kunt dus niet alles van te voren leren. Wanneer de ontvangende scholen geen taalbeleid zouden voeren en taalontwikkeling niet zouden stimuleren, zouden de doorgestroomde leerlingen alsnog vastlopen. Om de leerlingen werkelijk iets te bieden zouden de verworvenheden van taalgericht vakonderwijs en die van de top-/voetklas samengebracht moeten worden: het voeren van intensief taalbeleid en het extra ondersteunen van talentvolle leerlingen met een taalachterstand moest worden samengebracht in één systeem. Het idee van de taalprofielklas was geboren.

Taalprofielklassen

Op initiatief van het Junior College Middellande, de Hildegardis Mavo en de Christelijke Scholengemeenschap Calvijn werd drie jaar geleden gestart met het project taalprofielklassen. Het project beoogde de ervaringen die waren opgedaan met het bestrijden van taalachterstand te bundelen, te intensiveren en om te bouwen naar de ontwikkeling van klassen, waar binnen het reguliere curriculum gewerkt werd aan het wegwerken van taalachterstanden. Daarnaast dienden deze klassen als aanjager voor de intensivering van taalbeleid en taalgericht vakonderwijs. De bedoeling was om via de taalprofielklassen te komen tot een taalprofielschool: een school die zich profileert op effectieve stimulering van taalontwikkeling bij leerlingen, om hen zo toe te leiden naar het vervoltraject dat overeenkomt met hun intelligentieniveau en talent.

Elke deelnemende school onderschreef de hoofddoelstelling van het project, maar had een geheel eigen wijze waarop aan het behalen van deze doelstelling werd gewerkt. De leerlingpopulatie was immers op elke school verschillend en ook moest aangesloten worden bij ontwikkelingen die in de betrokken scholen gaande waren. De hoofddoelstelling was: zorgen dat leerlingen met een aantoonbare taalachterstand en een gemengd advies voor het voortgezet onderwijs, het hoogste advies realiseren. Dit door middel van een tweejarige aanpak met diverse interventies die voortgezette taalontwikkeling stimuleert.

Met andere woorden: leerlingen met een lwoo/bbl-advies zullen bbl halen (Junior College Middellande), leerlingen met een advies kbl/gl zullen gl/tl halen (Hildegardis) en leerlingen met een tl/h-advies zullen havo halen (Calvijn).

Om deze hoofddoelstellingen te realiseren werden de volgende projectdoelstellingen geformuleerd⁵:

- a. Voor alle vakken worden door de docenten van de taalklas taaldoelen (taaltaken en vaktaalwoorden) vastgesteld, onderwezen en gecontroleerd. Deze worden opgenomen in de leergebieden.
- b. Er is een uitbreiding van het curriculum met taalactiviteiten die aansluiten bij het kerncurriculum van de klas. (extra tijd voor taal)
- c. Docenten zijn geprofessionaliseerd in taalgericht onderwijs (taalstimulerende didactiek) en dit is zichtbaar gemaakt in het integraal personeelsbeleid.
- d. Er is een toename van het gebruik van ICT-middelen om de taalvaardigheid van de leerlingen te vergroten. (extra aanschat en inzet)
- e. De vorderingen van de leerlingen worden zowel met genormeerde toetsen gevolgd als met bewijzen van vordering die de leerlingen in hun taalportfolio kunnen opnemen.

⁵ Uit projectplan taalklassen

- f. De docenten van de taalprofielklas vormen een team dat met overleg, intervisie en collegiale consultatie elkaar ondersteunt en verder helpt. Er vindt zowel interne als externe consultatie plaats, bijvoorbeeld met andere projectscholen.

Elke school heeft, zoals gezegd, op geheel eigen wijze invulling gegeven aan de projectdoelen, afhankelijk van de omstandigheden op de verschillende scholen. Hoe zij dit hebben aangepakt kunt u lezen in de hoofdstukken 6, 7 en 8.

Positieve ervaringen

Ondanks het feit dat de selectie van leerlingen, de invulling van de taalklassen en de evaluatie van het resultaat per school verschilde, meldde elk van de drie deelnemende scholen in het eerste verslag positieve effecten door de extra aandacht voor taal:

Op Junior College Middellande was het streven om de leerlingen, die meestal instroomden ver onder het normale eindniveau van de basisschool (groep 4 of 5) na twee jaar op het niveau van groep 8 te brengen. Na een jaar viel op dat er in de taalklas praktisch geen verzuim was, dat de leerlingen vrijwel nooit te laat waren en hun spullen op orde hadden: iets waar veel Rotterdamse docenten van dromen. De angst voor taal was afgenomen en de leerlingen hadden plezier in taalactiviteiten. Ze durfden meer. Het bbl-boek werd voor Nederlands gaandeweg voor een deel van de leerlingen te makkelijk en zij stapten over naar een kb-methode.

Op de Hildegardis Mavo werden de eerste resultaten zichtbaar doordat de scores van het Cito volgsysteem van de taalprofielklasleerlingen werden vergeleken met die van een reguliere parallelklas. Aan het begin van het schooljaar scoorde de taalklas één tot vijf punten lager dan de parallelklas op woordenschat en leesvaardigheid. Aan het einde van het jaar scoorden de leerlingen van de taalklas op deze vaardigheden hoger dan de parallelklas. De parallelklas scoorde echter hoger op studievaardigheid. Wel moet gezegd worden dat beide klassen slecht scoorden op deze toets: onder het niveau dat nodig is voor tl of gl. Er moest dus nog veel gebeuren.

Op Calvijn bleken de leerlingen na een jaar taalklas even goed te presteren als de andere leerlingen. De meeste leerlingen bleken een of twee niveaus gestegen op de tekstbegrijptoets van Diataal. Hoewel ze nog steeds 'twijfelgevallen' waren voor havo/vwo hadden ze het etiket 'onacceptabel' al van zich afgeschud.⁶

De drie scholen liepen ook tegen problemen aan. Er werden bijvoorbeeld leerlingen in de taalklas geplaatst met gedragsproblemen, wellicht vanuit de gedachte dat ze in een speciale klas extra aandacht zouden kunnen krijgen. Er waren zoveel leerlingen met een taalachterstand dat de taalklas te groot dreigde te worden. Hierdoor werd het moeilijker om aan deze klassen les te geven en om het resultaat van de interventies te zien. Er was veel creativiteit en actiebereidheid van de scholen nodig om de benodigde financiering van de grond te krijgen. Extra ruimte voor begeleiding en extra tijd voor docenten sneuvelde.

Er waren veranderingen in het team en in het management, die invloed hadden op de uitvoering van het project. Onderwijs is immers mensenwerk.

⁶ Aldus de eerste voortgangsrapportage aan de gemeente (2007)

Van taalprofielklas naar taalprofielschool

De taalprofielklassen kregen extra Nederlands en intensief taalgericht vakonderwijs. Daarnaast werd op de scholen intensief gewerkt aan de verbetering van de kwaliteit van het taalbeleid en aan de stimulering van taalgericht vakonderwijs. Naarmate de scholen langer bezig waren verschoof de aandacht steeds meer naar

het verbreden van de successen. De taalprofielklassen waren daarbij een stimulerende inspiratiebron. Zonder schoolbrede visie op taalbeleid en zonder steun van het management zou de 'vliegwielfunctie' echter nooit gaan werken. Vandaar dat op de scholen die deelnamen aan het project taalprofielklassen, de focus verschoof van 'een taalprofielklas hebben', naar 'een taalprofiel-school zijn'.

Overzicht van verschillende soorten taalschakels

Op vele plekken in Nederland zijn ervaringen opgedaan met allerlei soorten taalschakels. Iedereen verzint zijn eigen naam voor zijn specifieke traject: taalbrugklas, wereldklas, liftklas, masterklas, taalwerkplaats. Soms worden met dezelfde naam verschillende vormen van taalschakels aangeduid. Zo was de topklas van Calvijn ooit een extra jaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs in, maar was de topklas Zwijndrecht juist géén extra jaar.

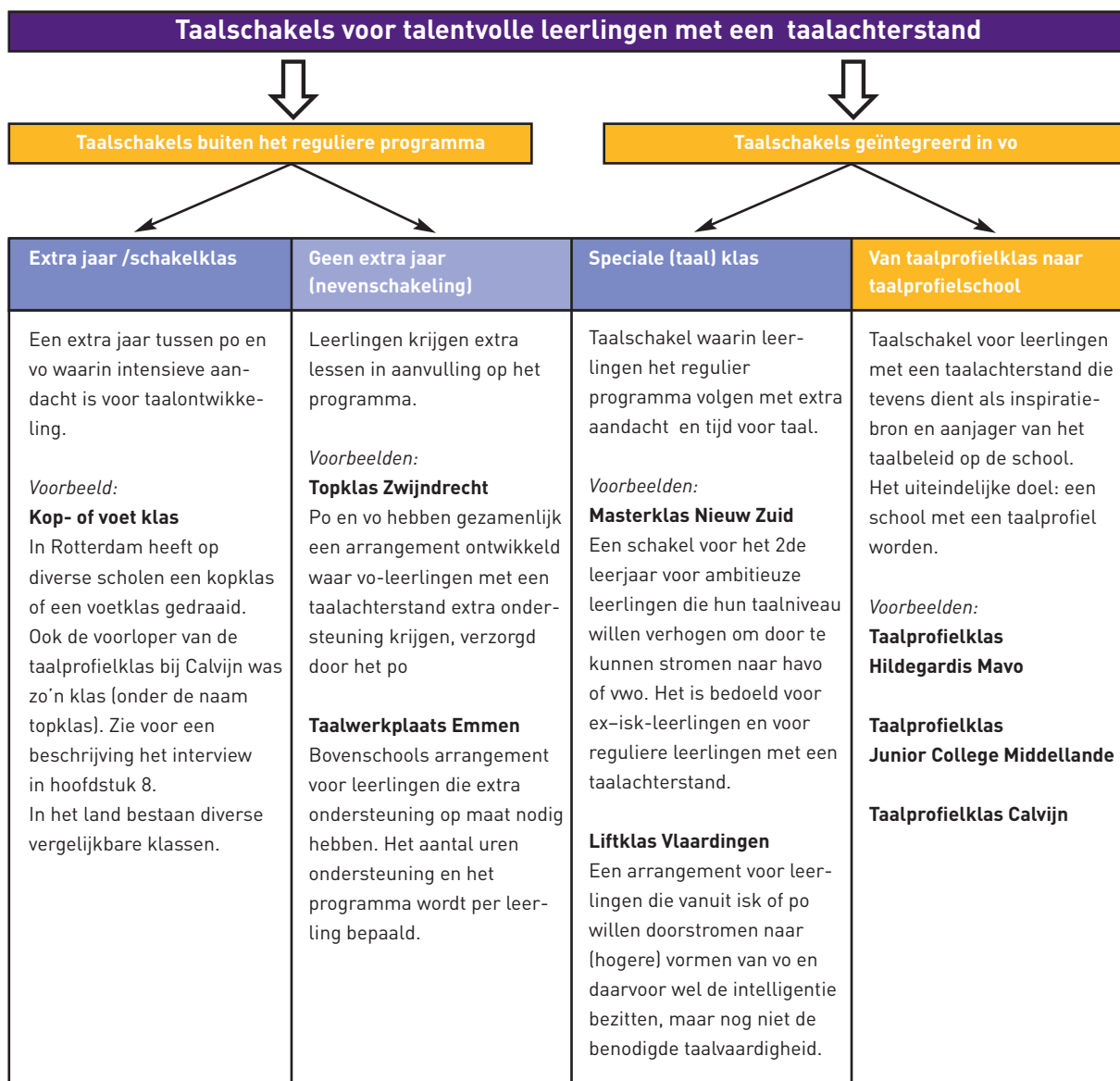
Om spraakverwarring te voorkomen houden wij voor taalschakels de volgende classificering aan:

Buiten het reguliere programma

- ❶ Taalschakels buiten het reguliere programma, die een extra jaar kosten (of meer). Het bekendste voorbeeld hiervan zijn de internationale schakelklassen voor nieuwkomers in het vo. Ook de kop- of voetklassen zijn een voorbeeld: een extra jaar tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs in.
- ❷ Taalschakels buiten het reguliere programma, die geen extra jaar kosten. Het gaat hier om extra lessen in aanvulling op het programma, waarbij leerlingen vaak voor een deel van de tijd uit de les worden gehaald. Voorbeelden zijn de topklas Zwijndrecht en de taalwerkplaats in Emmen. Er bestaan ook varianten waarbij de extra lestijd voor taal niet ten koste gaat van andere vakken. De oplossing wordt dan gezocht in een verlengde schooldag of een extra lesdag.

Geïntegreerd in het reguliere programma

- ❸ Taalschakels geïntegreerd in het reguliere programma zijn arrangementen die geen extra jaar kosten voor de leerling. Bovendien missen de leerlingen niets van het reguliere programma. De masterklas Nieuw Zuid Rotterdam en de liftklas in Vlaardingen zijn hier voorbeelden van. Deze vorm komt in diverse steden voor onder verschillende namen. Taalbrugklas is een veelgebruikte term voor dit soort brugklassen. Als het hogere leerjaren vo betreft is masterklas een veelgebruikte term.
- ❹ Taalprofielklassen zijn taalschakels die zijn geïntegreerd in het reguliere programma. Wat deze arrangementen speciaal maakt is dat ze, naast het doel het taalniveau van de leerling te verhogen, ook een aanjaagfunctie hebben voor het taalbeleid in de school. De taalprofielklassen zijn ook een middel om docenten te inspireren taalgericht les te geven. De bedoeling is dat de school zich ontwikkelt tot school met een taalprofiel.

Topklas Zwijndrecht

Recht doen aan leerlingen

In het schooljaar 2007-2008 is in Zwijndrecht de topklas van start gegaan. De topklas is een bijzonder initiatief van de directeur van basisschool De Dolfijn, Mike Mastwijk, en van de teamleider onderbouw van het Walburg College, Paul Schijff. Beide scholen zijn gevestigd in Zwijndrecht. De topklas is bedoeld om leerlingen met mavo-potentie⁷ op het niveau te brengen waar zij gelet op hun intelligentie en inzet thuishoren. Door hun taalachterstand zouden ze, zonder de topklas, terecht komen binnen het basis- of kaderberoepsgerichte vmbo. Speciaal voor deze leerlingen is een taalprogramma ontwikkeld. Topklasdocent Martin van de Harst van De Dolfijn geeft dit programma twee dagdelen in de week. Hij heeft het taalprogramma samen met Christel Barendse, docent Nederlands van het Walburg College, opgezet op basis van informatie van de CED-Groep. Beiden werken nauw samen om hun lessen Nederlands op elkaar af te stemmen.

⁷ De geïnterviewde docenten spreken van mavo in plaats van vmbo

Hoe is het begonnen?

Directeur Mike Mastwijk had jaren geleden, toen hij nog leerkracht was, al bij sommige leerlingen het gevoel dat er meer in zat en dat zij een hoger onderwijsniveau aan zouden kunnen. De intelligentie en motivatie van deze leerlingen waren goed, alleen hadden ze een taalachterstand. Mike vertelt hierover: "Dan verwees je zo'n kind toch maar naar wat vroeger de lts was en nu vmbo-bk. Dat was zonde, je wilde hoger verwijzen maar dat kon niet, want je had de middelen niet. We moesten daar iets aan doen." Het was het begin van wat nu de topklas is, een klas waarbij leerlingen met extra taalondersteuning toch op het niveau kunnen komen waar zij thuishoren.

Een paar jaar geleden heeft hij Paul Schijff van het Walburg College benaderd om dit idee uit te werken. Paul: "Mike is directeur geweest van een schakelklas, dit is een klas voor nieuwkomersleerlingen en ik kom uit het ivbo, waar heel veel leerlingen zitten met een taalachterstand. Deze leerlingen konden vaak veel meer dan zij daar lieten zien. Mike zei: 'Misschien is het wel een goede mix: nieuwkomersleerlingen en leerlingen met een taalachterstand samen in een klas met extra aandacht voor taalondersteuning'."

Opzet Topklas

De topklasleerlingen volgen grotendeels het reguliere programma in de brugklas van het Walburg College. Twee dagdelen in de week gaan zij naar de topklas – gelokaliseerd in basisschool De Dolfijn – voor het speciaal voor hen ontwikkelde taalprogramma. Om deze twee dagdelen op de andere locatie mogelijk te maken, volgen de topklasleerlingen niet de reguliere lessen aardrijkskunde, geschiedenis en biologie. Een

deel van de inhoud van deze vakken wordt wel, na interviews met de betrokken docenten over de belangrijkste vakbegrippen en vakinhoud, meegenomen in de lessen van de topklas.

Voldoende financiële ondersteuning

De topklas heeft subsidie kunnen krijgen van het ministerie van OCW en van de gemeente Zwijndrecht. Het verkrijgen van deze subsidie is niet gemakkelijk gegaan. Omdat de leerlingen van de topklas de meeste tijd les hebben in het voortgezet onderwijs, viel het niet vanzelfsprekend binnen de wettelijke regeling voor schakelklassen po. Mike is naar het ministerie gegaan en heeft uitgelegd met welk doel hij de topklas wilde oprichten. Vervolgens werd subsidie toegekend.

Kritische succesfactoren

Mike en Paul zijn het idee verder gaan uitwerken en hebben steun gezocht bij de CED-Groep in Rotterdam om een projectplan op te stellen. In het projectplan zijn 11 kritische succesfactoren beschreven namelijk:

- een goede intakeprocedure
- een goed taalcurriculum
- een competente topklasleerkracht
- voldoende tijd en afwisseling in taalactiviteiten
- een leerlingvolgsysteem
- een goede en blijvende afstemming tussen po-vo
- ouderbetrokkenheid
- voldoende financiële ondersteuning
- grote professionaliteit van de docenten
- degelijke resultaatmeting
- blijvende aandacht voor PR

Intakeprocedure: hoe selecteer je de leerlingen?

Mike: "Een goede selectie van de leerlingen is belangrijk. Het gaat om intelligente leerlingen die goed zijn in rekenen en die zeer gemotiveerd zijn. Alleen hun taalachterstand valt op: het begrijpend lezen en de beperkte woordenschat. Hoe selecteer je, welke toetsen neem je af? Dat hebben we opgenomen in het projectplan."

Potentiële topklasleerlingen worden aangemeld door de groepsleerkracht van groep 8 (in goed overleg met de ouders). Na aanmelding wordt eerst gekeken of de leerling voldoet aan de eerste vier punten van de selectiecriteria (zie kader). Het uitgangspunt is dat de rekenscores goede voorspellers zijn van de potentie van de leerlingen en dat potentiële topklasleerlingen op woordenschat en begrijpend lezen lager scoren dan het niveau van rekenen aangeeft.

Selectiecriteria uit projectplan *Topklas voor topleerlingen! Opzet en voorwaarden voor de Zwijndrechtse kopklas*, E. Lijftogt, CED-Groep, 2006

- de leerling heeft aantoonbare capaciteiten voor minimaal mavo;
- toetsscores van de leerling zijn onvoldoende om tot dit schooltype toegelaten te worden;
- de tegenvallende toetsscores worden veroorzaakt door een te laag niveau van beheersing van het Nederlands;
- de leerling heeft geen achterstand op het gebied van rekenen;
- op het moment van starten in de topklas mag de leerling niet ouder zijn dan 13 jaar;
- de leerling vertoont geen gedragsproblemen;
- de leerkracht van groep 8 geeft een positief advies;
- de leerling is gemotiveerd;
- de ouders van de leerling zijn gemotiveerd en tonen ondersteunend gedrag richting leerling en school.

Indien de leerling voldoet aan deze punten en bovendien bij de start van de topklas niet ouder is dan 13 jaar en geen gedragsproblemen vertoont, dan volgt er een intakegesprek tussen Martin (de topklasdocent), Christel (de mentor van de topklasleerlingen op het Walburg College en docente Nederlands), de leerling en de ouder(s) van de leerling. Tijdens dit intakegesprek wordt aandacht besteed aan de motivatie van de leerling en van de ouders, evenals de mate van ondersteunend gedrag van de ouders richting leerling en school. Hierbij vindt Mike het belangrijk dat ouders thuis ruimte geven aan het Nederlands, bijvoorbeeld door naar het Jeugdjournaal te kijken. "Als ze thuis Nederlands spreken verbieden wordt het moeilijk voor de leerlingen. Het moet een win-winsituatie zijn, voor de leerlingen, voor de ouders en voor de scholen. Tegen de ouders zeggen wij:

Voor de vijf kinderen is 58.000 euro gereserveerd, dan mogen we ook wat van u verwachten!”.

Als dit gesprek positief is gebleken worden er aanvullende gegevens verzameld met het onderwijskundig rapport, de uitslagen van de Cito-eindtoets of drempelonderzoek en met de SCHOB-L-R toets, die schoolgedrag beoordeelt.

Op basis van deze gegevens neemt de topklascoördinator samen met de teamleider van het Walburg College uiteindelijk het besluit om een leerling al dan niet toe te laten tot de topklas. De selectie is streng, zegt Mike. “Alleen de kanjers komen in aanmerking. Zo’n 80% gaat naar het vmbo-bk. Het is maar een klein percentage dat in aanmerking komt voor de topklas.”

Ontwikkeling uitstroomprofiel en taalcurriculum

De topklas is erop gericht dat de leerlingen aan het eind van de brugklas zonder een extra jaar kunnen doorgaan naar het tweede jaar van de mavo. Paul: “We wilden dat de leerlingen het gehele programma van de brugklas zouden kunnen volgen plus de extra taallessen op de basisschool. Dan is het eerste punt: welke vakken laat je vervallen, zodat de leerlingen dit extra taalprogramma kunnen volgen? Ik heb voorgesteld om aardrijkskunde, geschiedenis en biologie op te offeren en dit ‘in de week gelegd’ bij de secties hier. Ik heb wel gezegd, dat de begrippen van deze vakken wel in de topklas zouden worden behandeld. Alle betrokken docenten, van Nederlands, aardrijkskunde, geschiedenis en biologie, zijn geïnterviewd over hun wensen ten aanzien van doelen en vakinhouden voor het op te stellen taalprogramma. Op basis van deze interviews en in overleg met de topklasdocent is het uitstroomprofiel en op basis daarvan het taalcurriculum vastgesteld.”

In het uitstroomprofiel is een aantal kerndoelen opgenomen van de vakken Nederlands, Mens en Natuur en Mens en Maatschappij (zie bijlage 2). Tevens

zijn er extra eisen aan toegevoegd, met betrekking tot woordenschatuitbreiding en vakoverstijgende vaardigheden, zoals informatie kunnen opzoeken (bijvoorbeeld op het Internet), een mondelinge presentatie kunnen geven, kunnen werken met een atlas. Op basis van het beginniveau van de leerlingen en het uitstroomprofiel is het curriculum vastgesteld. Taalondersteuning vormt de rode draad van het programma. De leerlingen hebben een taalachterstand, maar geen ontwikkelingsachterstand. Het taalprogramma is dan ook op het niveau van het voortgezet onderwijs en moet de leerlingen uitdagen en motiveren. Het programma richt zich vooral op de verbetering van begrijpend lezen en het vergroten van de (schooltaal-) woordenschat. Naast het aanbieden van lees-, leer- en woordenschatstrategieën wordt in het programma aandacht besteed aan spelling, gebruik van ict en activerende werkvormen. Een selectie van de vakinhouden van de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en biologie wordt in de topklaslessen aangeboden met de methodes die op het Walburg College gebruikt worden. Daarnaast is gekozen voor een paar vakoverstijgende projecten op de leergebieden Mens en Maatschappij en Mens en Natuur. Vervolgens zijn er geschikte materialen uitgezocht. Op de basisschool van Martin werd al gewerkt met Nieuwsbegrip voor begrijpend lezen en leesstrategieën. Na uitleg over de verschillende materialen hebben Martin en Christel naast Nieuwsbegrip gekozen voor de inzet van het Posterproject (schooltaal), Woordenweb (schooltaal), Nederlands in uitvoering (vakoverstijgende taaltaken) en Leren in Uitvoering (vakoverstijgende projecten leergebieden Mens en Maatschappij en Mens en Natuur). Martin: “We waren echt op zoek naar materialen waarbij de leerlingen op verschillende onderdelen in taal werden ondergedompeld. In de modules van Nederlands in Uitvoering en Leren in Uitvoering wordt veel aan taalondersteuning gedaan, met bijvoorbeeld schrijfkaders en tips hoe je een interview moet houden.”

Taalgericht vakonderwijs

Martin was al vertrouwd met het programma Nieuwsbegrip en met de leesstrategische aanpak in zijn lessen. Voor het aanbieden van een deel van de vakken aardrijkskunde, geschiedenis en biologie, ging hij aan de slag met een voor hem volledig nieuw concept: taalgericht vakonderwijs. Hij heeft bij de CED-Groep een coachingstraject tvo gevolgd van een paar bijeenkomsten. Sindsdien is hij afgestapt van het idee, dat de leerlingen wel meekomen in de 'flow' van de les. Hij heeft in de cursus veel tips gekregen om mét de vakkennis de vaktaal beter te laten beklijven en past deze nog steeds toe.

Dat dit een goed programma is, blijkt volgens Martin uit de vorderingen die de leerlingen maken. Aan het begin van het eerste schooljaar had Martin de leerlingen getoetst op tekstbegrip en woordenschat, met Diatekst en Diawoord van Diataal. "Diataal was vorig jaar echt een instrument waaraan we konden zien dat de leerlingen heel veel hadden bij geleerd. Dat was echt een opsteker!"

Christel ziet aan de reacties van de kinderen dat zij de lessen in de topklas leuk vinden: "Ik moet eerlijk zeggen, de kinderen vinden het programma van de topklas zo leuk, het zijn kleine projectjes die je doet. Zij zijn spelenderwijs zoveel met taal bezig en dan leer je het natuurlijk veel gemakkelijker. Het is weer eens wat anders dan gewoon uit het boek werken. In de topklas is het elke keer een ander boek, elke keer een ander project. Bij ons is het eindproduct gewoon de toets over het hele boek maken. Dat is toch minder leuk. Ik ben wel eens jaloers op de lessen die Martin geeft; je bent op zoveel verschillende manieren met taal bezig. De ene keer zijn ze bezig met een brief schrijven, een andere keer leren ze woordjes via een spel op de computer. Dan weer maken ze posters met moeilijke woorden over verschillende thema's, schrijven ze uitnodigingen voor een high tea die ze zelf organiseren, leren ze spreekbeurten en interviews houden. En zo

kan ik nog wel even doorgaan. Echt spelenderwijs, het zijn leuke opdrachten!"

Ouderbetrokkenheid

De steun van ouders is voor de leerlingen zeer belangrijk. Mike praat hier met alle ouders over. Zo moet er thuis ook aandacht aan het Nederlands worden besteed. "We raden de ouders aan de kinderen naar programma's als het Jeugdjournaal te laten kijken, om zo het Nederlandse taalaanbod voor hen te vergroten. Of dit daadwerkelijk gebeurt, is niet te controleren. Maar dit aspect onder de aandacht blijven brengen kan wel helpen bij het bewustmaken van de ouders. Het is belangrijk is dat thuis zoveel mogelijk Nederlands wordt geluisterd en gesproken."

Toetskalender en leerlingvolgsysteem

De leerlingen worden aan het begin van het schooljaar en aan het eind van het schooljaar getoetst met Diatekst op het gebied van begrijpend lezen en met Diawoord op het gebied van hun woordenschat. Tevens worden de toetsen ingezet van de materialen die gebruikt worden, zoals de toetsen die in Nieuwsbegrip zijn opgenomen, de toetsen van het Posterproject en van Woordenweb en de grammaticatoetsen van de methode Op Nieuw Niveau. Op deze manier worden de vorderingen van de leerlingen bijgehouden. De ex-topklasleerlingen worden niet meer gevolgd nu zij in het tweede leerjaar van de mavo zitten. Paul Schijff: "De docenten weten dat het ex-topklasleerlingen zijn. Zij weten dat er bijvoorbeeld meer vragen zouden kunnen komen, bijvoorbeeld bij toetsen. Maar het is niet zo dat deze leerlingen nog andere aandacht krijgen dan de andere kinderen. Na een jaar moeten zij kunnen meedraaien. Want uiteindelijk moeten zij, als zij in het examenjaar zitten, zonder taalondersteuning hun examens doen en dat diploma kunnen halen."

Goede afstemming po-vo

Vóór de start van de topklas zijn er samen duidelijke afspraken gemaakt over de opzet en aanpak van de topklas. Paul: "Belangrijk was dat Mike en ik eenzelfde idee hadden over de aanpak en dat we die verder konden uitwerken."

Ook Christel en Martin werken nauw met elkaar samen. Er is bijna wekelijks overleg en de toetsen en toetsresultaten worden met elkaar besproken.

Christel: "Je maakt natuurlijk een planning voor het vak Nederlands om goed af te spreken welke onderdelen Martin bij Nederlands kan doen in de topklas en welke onderdelen ik hier doe. We hadden bijvoorbeeld afgesproken: woordenschat kunnen de leerlingen beter in de topklas doen, want daar hebben zij moeite mee.

En begrijpend lezen is ook iets dat zij daar doen.

Grammatica deden we eigenlijk alle twee; dat vereist veel uitleg en het kan nooit kwaad om dit extra te krijgen. En we hadden afgesproken, dat hij de opdrachten van de herhaling zou maken en dat ik de opdrachten in het boek zou doen, zodat zij niet dezelfde opdrachten dubbel zouden krijgen. In het begin ging dat soms mis, waardoor leerlingen opdrachten toch dubbelop kregen en dat was wel eens chaotisch voor de kinderen. Maar na een paar maanden begin je daar je draai in te vinden en op een gegeven moment loopt dat goed."

Een concreet product dat uit deze samenwerking is ontstaan is het taalklasrapport. Dit wordt opgesteld naast het gewone rapport van het Walburg College. Christel en Martin doen samen de besprekingen van deze rapporten met de ouders van de topklasleerlingen.

Alle topklasleerlingen van het eerste jaar zijn over naar het tweede leerjaar van de mavo. Dankzij de topklas zijn deze leerlingen zonder een extra jaar verdergegaan met hun ontwikkeling.

Mike en Martin vinden het belangrijk dat de leerlingen taalondersteuning blijven ontvangen. Mike: "We kunnen in één jaar niet alles wegwerken wat een leerling aan achterstanden heeft."

Sterke punten van dit project

Samenwerking po-vo

Als één van de succesfactoren noemt Mike de goede samenwerking tussen po en vo. Martin beaamt dat en roemt verder het enthousiasme van zowel leerlingen als docent, de kleine groep, de gekozen materialen, het gebruik van laptops en moderne middelen als het smartboard waarmee de docent het onderwijs kan visualiseren. "Wij hebben de grens tussen basisonderwijs en voortgezet onderwijs doorbroken", stelt Paul. "De topklas is bijna een mengvorm. Dat vind ik een sterk punt. Het is geen kopklas, het is geen schakelklas. Het is echt een tussenvorm."

Individuele aandacht

De kleine groep leerlingen is een ander sterk punt. "Belangrijk vind ik de individuele aandacht die je als topklasdocent kunt geven", zegt Christel. "Je kunt gelijk teruggrijpen als je merkt dat iets fout gaat. Zeker op het gebied van taal en leesvaardigheid. In een klas van 23 leerlingen lukt dat niet. Je moet altijd weer een aparte afspraak maken. En dat merk je pas als er al een onvoldoende gehaald is. In een topklas zit je maar met z'n vijven, je zit er bovenop als je merkt dat er iets niet gaat. Je mag je eigen indeling maken, een aantal dingen moeten natuurlijk behandeld worden, maar je kan best wel even zeggen: 'Ik merk dat er hier nu echt grote problemen mee zijn, we gaan nu eerst even oefenen'."

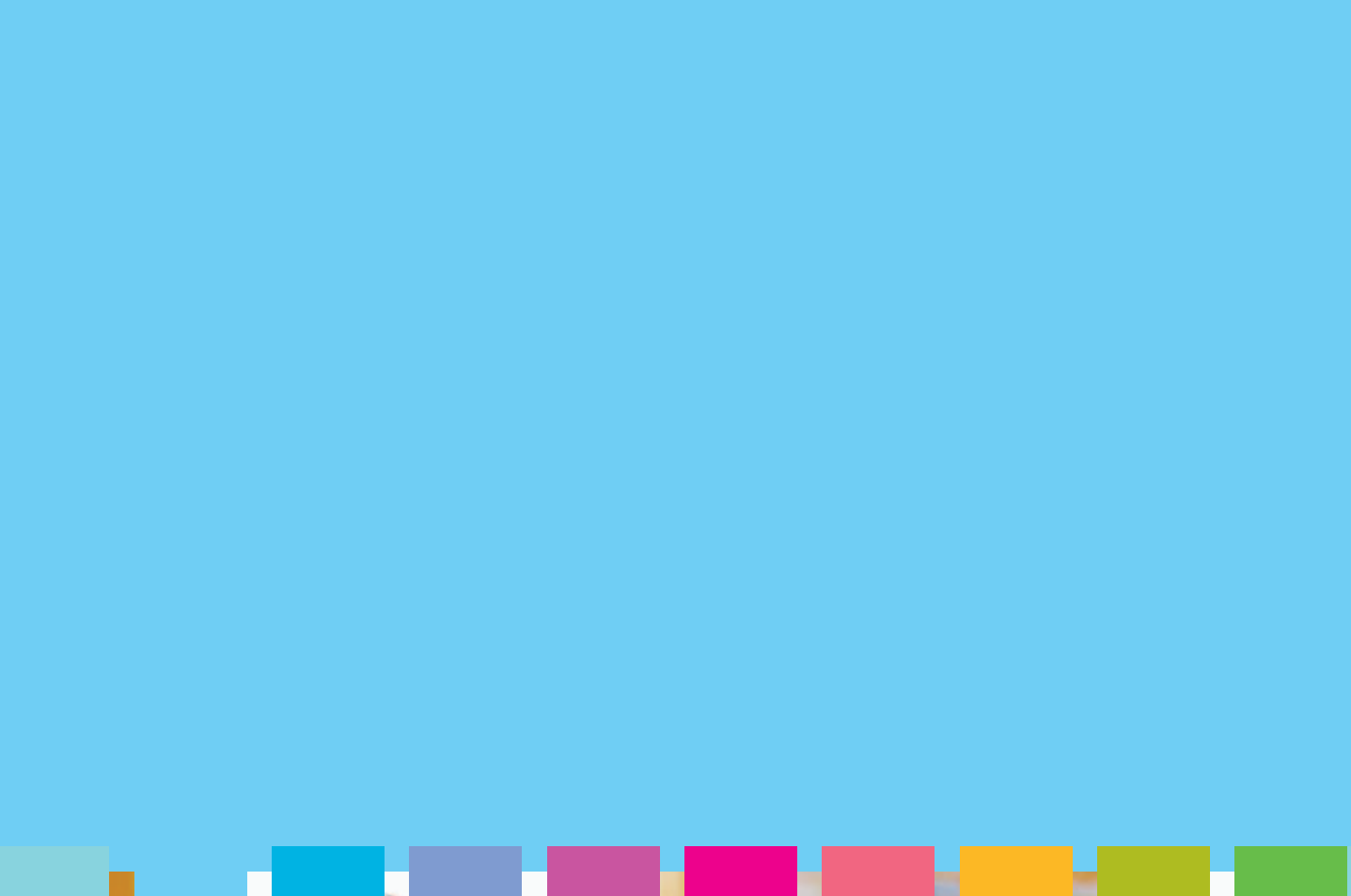
Martin: "In een normale klas heb je daar de tijd niet voor, zeker niet als het slechts om een of twee leerlingen gaat. Dan kun je niet de hele les stilleggen. Met een klein groepje van vijf tot maximum twaalf leerlingen heb je veel meer mogelijkheden."

Een goede voorbereiding

Aan de start van de topklas is ruim een jaar voorbereiding vooraf gegaan. Er zijn verschillende stukken geschreven: een *projectplan* met hierin de selectiecriteria voor de topklasleerlingen en de kritische succesfactoren voor dit project, een *uitstroomprofiel* waarin beschreven is aan welke doelen deze leerlingen aan het einde van het jaar moeten voldoen, een *taalcurriculum* waarin staat met welke concrete materialen de gestelde doelen gehaald kunnen worden en een *toetskalender* om te kunnen meten of deze doelen daadwerkelijk gehaald zijn.

Mike en Paul zijn eensgezind: "Schrijf een duidelijk projectplan, denk goed na over hoe je het gaat organiseren, zorg ervoor dat je op één lijn zit met je partner, en denk na hoe je het initiatief laat landen bij andere scholen in je gemeente. Ook zijn de financiën belangrijk, want je moet een docent toch twee dagen hiervoor kunnen inzetten."

De taalwerkplaats in Emmen

De leerling volgen en steunen tot in het reguliere onderwijs

De taalwerkplaats in Emmen is een vast en goed uitgerust lokaal met televisie, dvd-speler, cd-spelers, computers en veel les- en leesmateriaal om de Nederlandse taal goed eigen te kunnen maken. Dit is een onderdeel van de Internationale Taalgroep Emmen; een samenwerkingsverband tussen alle scholen voor voortgezet onderwijs in Emmen op het gebied van opvang van anderstalige leerlingen. Op drie van de vier scholen is een taalwerkplaats ingericht, namelijk op het Esdal College, het Carmel College en het Hondsrug College. De twp is de opvolger van de internationale schakelklas. Het is een van de schakels in de opvang van nieuwkomers in Emmen. Taalzwakke Nederlandse leerlingen kunnen echter ook gebruik maken van de voorzieningen van de twp. In een gesprek met Trix Többen, mentor van een taalwerkplaats en Bertha Sandker, coördinator Internationale Taalgroep NT2, wordt veel duidelijk over dit bijzondere concept en de uitwerking daarvan.

De Internationale Taalgroep

De start van de Internationale Taalgroep ligt in 1995, toen er op het Esdal College les werd gegeven aan een groep Vietnamese bootvluchtelingen. Het Esdal College is een gemeentelijke school. Toen het aantal leerlingen voor NT2-trajecten sterk groeide, heeft de gemeente o.a. in het kader van het onderwijsvoorrrangsbeleid aangestuurd op samenwerking tussen de verschillende scholen. Door spreiding van leerlingen over de verschillende scholen wilde men integratie stimuleren en tevens voorkomen dat er één 'zwarte' school zou gaan ontstaan in Emmen. Nu werken alle scholen in Emmen samen in de internationale taalgroep. Bertha Sandker noemt deze samenwerking een heel sterk punt. Het voordeel is namelijk dat alle scholen gezamenlijk risico dragen. Het gaat om anderstalige nieuwkomers, een groep die constant onderhevig is aan verandering. Het ene jaar groeit de groep en het volgende jaar krimpt hij weer.

De docenten zijn in dienst van de verschillende scholen. Als er weinig taalklassen zijn, dan worden de docenten op een andere manier ingezet op de school, vaak gaan ze dan aan de slag in lwoo-klassen. Zodra het aantal taalklassen weer groeit, kunnen de docenten met NT2-expertise weer worden ingezet. Op deze manier gaat deskundigheid niet verloren en worden ontslagen voorkomen.

Trix Többen: "Het is in het verleden ook al gebleken dat wij een model hebben dat kan groeien en kan krimpen. En je houdt toch hetzelfde model van de opvang. Als we gewoon één isk waren geweest, dan waren we allang opgeheven." Zij geeft als voorbeeld de start van een nieuwe beginnergroep op het Esdal College. Hiervoor is een oud-NT2'er gevraagd, die in het regulier was ingestroomd. Na de zomervakantie gaat zij met deze groep aan de slag. Dat betekent dat er een deskundige en enthousiaste NT2-leerkracht voor deze leerlingen beschikbaar komt.

Subsidie

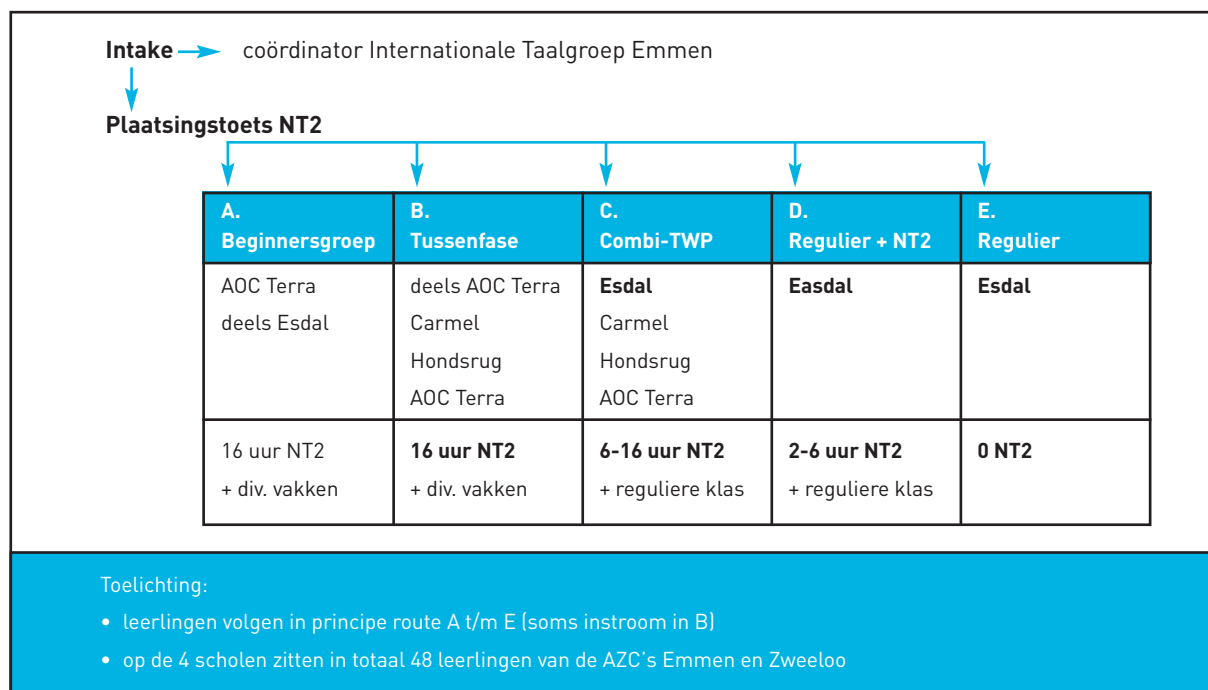
De scholen bekostigen samen de internationale taalgroep. Leerlingen betalen schoolgeld en daarnaast betaalt het Centraal Orgaan opvang asielzoekers (COA) een bedrag voor elke leerling. De afspraak is dat dat geld direct aan de school wordt betaald. Daarnaast krijgt de school per anderstalige leerling die korter dan één jaar in Nederland is, geld vanuit het ministerie. Dit geld gebruikt de school voor het onderwijs aan deze leerlingen. Elk jaar moet er overlegd worden om voldoende uren voor de docenten te krijgen. De directie wil graag getallen zien en dat is erg moeilijk bij deze klassen, want het aantal leerlingen wisselt. Het vraagt soepelheid van de directie, want soms moeten er plotseling nieuwe klassen gestart worden. Bertha probeert steeds tijdig aan te geven dat er wellicht een extra klas nodig is.

De taalwerkplaats

Over de naam taalwerkplaats zegt Trix "De twp is destijds ontstaan omdat wij ook taalzwakke Nederlandse leerlingen in de klas hadden. We hadden minder NT2-leerlingen en toen zeiden we: We willen onze ervaring en expertise bewaren. Hoe kunnen we dat doen? Er zijn natuurlijk ook heel veel Nederlandse leerlingen die taalzwak zijn. We kunnen zoveel betekenen voor die taalzwakke leerlingen. Je hebt talloze methoden en maniertjes om kinderen taal aan te leren. Dus toen hebben we een term bedacht waaruit blijkt dat alle leerlingen welkom zijn in een lokaal waar ze allemaal aan taal kunnen werken. Vervolgens is die naam taalwerkplaats ontstaan: er wordt gewerkt aan taal".

Schematisch overzicht opvang nieuwkomers in het vo in Emmen

In de taalwerkplaats wordt onderwijs verzorgd aan de volgende groepen leerlingen:

- ❶ Alle anderstalige leerlingen die op één van de vo-scholen in Emmen staan ingeschreven en die tussen de zes en zestien uur NT2-onderwijs nodig hebben (dit noemt men een combi-leerling)
- ❷ Alle anderstalige leerlingen die op het Esdal College staan ingeschreven en een begeleiding nodig hebben van minder dan zes uur NT2-onderwijs (dit noemt men de twp-leerling)
- ❸ Taalzwakke Nederlandstalige leerlingen
- ❹ Anderstalige basisschoolleerlingen uit groep 8
- ❺ Uitwisselingsstudenten die een jaar lessen volgen op het Esdal College.

Er zijn verschillende routes voor anderstalige leerlingen in Emmen. Afhankelijk van hun NT2-niveau starten ze in een voor hen geschikte fase (zie het schema op de volgende pagina).

Fase A: De beginnengroep. In deze groep worden alle anderstalige leerlingen opgevangen. Dit is altijd op het AOC Terra College. De beginnengroep wordt in Emmen de taaldagklas of internationale schakelklas genoemd.

Fase B: De tussenfase. Als een leerling aan een aantal vooraf gestelde criteria voldoet, stapt hij/zij over naar de tussenfase. Alle zestien NT2-lessen worden in de twp op het Esdal College gevolgd, de overige lessen nog in de beginnengroep. In deze periode, die zes tot acht weken duurt, wordt gewerkt aan een goede keuze voor de vervolgopleiding op één van de vo-scholen in Emmen. De leerling wordt goed geobserveerd, er vindt een interview plaats over de toekomstplannen en de sterke en zwakke punten worden besproken.

Fase C: In deze fase volgt de leerling lessen NT2 op het Estdal College, voor de andere lessen gaat hij/zij nu niet meer naar de beginnersgroep, maar naar de vo-school waar straks ook de gekozen opleiding kan worden aangeboden.

Fase D: De leerling blijft in de twp op het Estdal College totdat hij/zij nog maximaal vier uur begeleiding nodig heeft, daarna verzorgt de vo-school de NT2-uren in de eigen twp.

Fase E: De leerling gaat volgt het reguliere onderwijs.

In de taalwerkplaats komen leerlingen uit fase B, C en D samen, elk voor het aantal uur dat nodig is en op het moment dat het past binnen het lesrooster van de betreffende leerling. Er zijn nu twp's op drie vo-scholen in Emmen. Per lokaal is er één vaste NT2-docent. Elk lokaal is goed uitgerust met audio-visuele middelen, computers en veel les- en leesmateriaal. Leerlingen volgen hier de lessen NT2, waarbij de methode Zebra de rode draad vormt. Daarnaast gaan leerlingen naar hun eigen vo-school waar ze de reguliere vakken volgen. In de twp worden leerlingen daarin extra ondersteund en is er veel aandacht voor de talige aspecten van het vak.

Coördinator is spin in het web

Als coördinator is Bertha Sandker de 'spin in het web'. Zij onderhoudt contact met alle betrokken partijen en zorgt voor goede en blijvende afstemming. Bertha heeft contact met de directeurs van alle scholen, zowel po als vo, met de gemeente, met de AZC's en het COA. Zij heeft het overzicht over de instroom en doorstroom van de leerlingen en onderneemt actie wanneer er een nieuwe groep gestart moet worden.

Alle vo-scholen zijn bij de internationale taalgroep betrokken. Docenten van de verschillende scholen zijn verenigd in een vaksectie: het NT2-team. Het team

komt bij elkaar voor vergaderingen waarin afspraken worden gemaakt over het programma, de organisatie, het doorverwijzen en doorschakelen van leerlingen. In het contact met de vo-scholen gaat het ook om het organiseren van een nieuwe klas als dat nodig is. Ook met de vele basisscholen in de gemeente Emmen heeft Bertha contact. Bertha, die in dienst is bij Timpaan, een bovenschoolse organisatie, kan alle scholen benaderen, zowel openbare, protestants-christelijke als katholieke scholen. Zij geeft aan dat het belangrijk is dat zij niet bij één school hoort, want dan zou ze beperkt zijn door de regelgeving. Vanuit het Estdal College kunnen bijvoorbeeld alleen de openbare basisscholen aangeschreven worden.

Bertha is ook aanspreekpunt voor de AZC's en het COA: vanuit deze instanties worden ook veel kinderen doorverwezen naar een taalklas. Daarnaast benaderen ook particulieren Bertha, als er bijvoorbeeld weer een nieuw allochtoon gezin in Emmen komt, of een nieuw gezinslid, dan weten mensen dat ze haar daarvoor kunnen benaderen.

Programma en werkwijze van de taalwerkplaats

Aan de muur en langs het raam hangen aan een koord de foto's van alle leerlingen met daaronder hun naam. Dit is de manier waarop leerlingen elkaar kunnen leren kennen en elkaars naam onthouden. Het lokaal bij het Estdal College is een duiventil: leerlingen komen en gaan, ieder heeft een een individueel rooster.

In het lokaal zijn verschillende hoeken: een hoek met computers en één met luisterapparatuur. Er is een tv met video- en dvd-speler en er zijn lesmaterialen. Leerlingen kunnen alles zelf pakken en bedienen. Dit is een sterk punt van de twp: er is een vast lokaal waarin alle werkbladen, mappen en materialen voor het grijpen liggen.

In de klas van Trix zitten tussenfase-leerlingen (fase B), combi-twp-leerlingen (fase C) en twp-leerlingen (fase D). De samenstelling van de klas varieert continu, leerlingen komen niet allemaal tegelijkertijd. Trix geeft maandag tot en met donderdagochtend les, in totaal zestien uur, aan constant wisselende groepen. Een les duurt altijd twee uur in verband met wisseling van schoollocatie.

Er zitten maximaal vijftien leerlingen in de klas. Dat is volgens Trix het absolute maximum, want anders is het niet mogelijk de aandacht aan de leerlingen te geven die nodig is: "Je moet natuurlijk wel de kwaliteit van je onderwijs bewaken. Je kunt wel zeggen doe er maar meer, maar dat is voor niemand zinvol." Uit een gesprekje met de leerlingen blijkt dat ook zij ervaren dat een klas niet te groot moet zijn. Zelfs met vijftien leerlingen in de klas vinden zij al dat ze soms te lang op een antwoord moeten wachten.

De leerlingen krijgen in de taalwerkplaats NT2-onderwijs en ook reguliere vakken die ze anders op de andere school zouden krijgen. De boeken die gebruikt worden voor deze vakken zijn dezelfde als die in de brugklassen worden gebruikt. Daarin staan vaak erg 'talige' verhaaltjes. In de twp is dan veel aandacht voor de schooltaalwoorden en de vaktaalwoorden en voor tekstbegrip.

De tussenfase- en combi-leerlingen volgen ook vakken in de Nederlandse klas. Met vragen en problemen komen ze dan naar de twp. De combi-leerlingen volgen hetzelfde programma als de leerlingen die in de reguliere klassen zitten. Hoe dat in de praktijk precies verloopt verschilt per leerling. De ene leerling volgt meer lessen in de Nederlandse klas dan de andere. Iedere leerling heeft een individueel rooster en ook de werkwijze van de leerlingen is verschillend.

Het aantal uren NT2 is voor de combi-leerling groter dan voor de twp-leerling. Leerlingen volgen hun individuele traject, maar de rode draad blijft steeds het boek Zebra. Trix: 'Dat moet ook wel, want je moet het heel strak organiseren. Ik weet bijna van elk kind: jij bent daar en jij bent daar, en jij moet die oefening doen. Je moet zelf ook heel goed in de methode zitten. Ze zijn niet alle-

maal met hetzelfde werkblad bezig." Tegenwoordig heeft Trix een werkbladencarrousel. Daar zoekt zij de werkbladen uit die de leerlingen moeten doen.

Vervolgens laat ze de klas op een dubbel uur in groepjes werken en vervolgens wisselen.

Naast Zebra gebruikt Trix in de taalwerkplaats ook andere lesmaterialen. Die behandelt zij klassikaal. Met sommige leerlingen moet zij dan nog wel apart gaan zitten, omdat die leerlingen niet in de klas waren toen het behandeld werd. Voor grammatica gebruikt zij bijvoorbeeld Klare Taal, dit bevat kleine hoofdstukken met een grammaticaal onderwerp en daarbij toetsjes en op de computer allerlei oefeningen. Voor tekstbegrip gebruikt zij Nieuwsbegrip. Elke woensdag wordt er een actuele tekst behandeld. Een methode voor het leren van klanken en klank/letterkoppeling is Horen, zien en schrijven.

Op dinsdag kijkt de klas naar een aflevering van het Jeugdjournaal, of een stukje video met een actueel onderwerp uit een maatschappijmethode. Daar praat Trix dan over met de leerlingen en vervolgens wordt n.a.v. het onderwerp een dictee gemaakt dat de leerlingen voor de volgende dag moeten leren. Vaak sluit het onderwerp van Nieuwsbegrip op woensdag heel goed aan op het Jeugdjournaal van de vorige dag. Leerlingen vinden dat erg leuk. Trix laat ze vaak raden over welk onderwerp de Nieuwsbegriptekst zal gaan. De leerlingen krijgen in principe in totaal eenendertig uur les, dat is een normaal weekrooster. Individuele leerlingen hebben wel eens iets meer les.

Docentencompetenties

Docenten moeten in principe de opleiding Post-HBO docent NT2 hebben gedaan. De directie wil bevoegde mensen inzetten in de groepen. Voor een combi/twp-groep is een ervaren docent nodig, want iemand die net begint zal het niet redden in een taalwerkplaats. Voor de beginnersklas is dat anders, want daar heb je een vaste groep die bij elkaar blijft en een vaste methode.

Trix: "Het moeilijke in ons werk vind ik dat je leerlingen op hun eigen niveau moet begeleiden. Je moet leerlingen begeleiden en rekening houden met hun tempo en intelligentie. Dat kunnen, is een kwestie van ervaring opdoen. Kijken hoe de studiehouding is, wat voor vooropleiding het kind heeft gehad."

Als ervaren kracht geniet Trix ervan om de spil te zijn van het geheel. Ze moet kinderen kunnen vertellen welke opleiding het meest geschikt is en wat ze wel of niet kunnen.

Zij geeft 's morgens les en 's middags doet zij alle taken er omheen: de gesprekken met de leerlingen, de contacten met de scholen. Daarvoor heeft ze vier mentoruren per week. Ze geeft aan dat dat wel te doen is in de tijd die er voor is, maar dat de docent heel gestructureerd moet zijn. "Je moet de boel heel goed bijhouden. Je moet het programma van elk kind in de gaten houden. Dat vraagt heel veel organisatietalent. Als je dát kunt, dan redt je het. Natuurlijk moet je ook goed in de methode zitten."

Ouderbetrokkenheid

Aan het begin van het jaar houdt Trix een oudermiddag, waarin zij het onderwijssysteem (inclusief het systeem in de combi-twp) uitlegt. Met Kerst krijgen de leerlingen het kerstrapport. Dat wordt alleen maar uitgereikt als de ouders het komen halen, dus in de praktijk komen alle ouders. Op dat moment neemt Trix ruimschoots de tijd voor een gesprekje. Zij doet dat op verschillende middagen. Ouders mogen kiezen op welke tijd ze willen komen en Trix trekt er een half uur voor uit. In de begingroepen gaan docenten op huisbezoek. Voor de ouders is de drempel te hoog om naar school te komen. Bertha: "Dan gaan wij naar de mensen toe. Dat waarderen zij heel erg. Het contact met school moet je toch op gang helpen komen."

Er zijn ook kinderen met één Nederlandse ouder. De betrokkenheid van die ouders is erg groot.

Intake en instroom

In principe worden alle leerlingen die zich aanmelden aangenomen en geplaatst. Er wordt gekeken naar de leeftijd: kinderen tussen de dertien en de zeventien jaar kunnen worden geplaatst. Iemand van zeventieneneenhalf jaar kan niet meer starten in één van de klassen van de internationale taalgroep. Hij/zij wordt doorverwezen naar de volwasseneneducatie. Vroeger kwam het nog wel eens voor dat een kind van dertien jaar nog even op de basisschool werd geplaatst. Trix en Bertha waren daar niet gelukkig mee. Zij vinden het belangrijk dat kinderen bij hun leeftijdsgenoten in de klas komen.

Nieuwe leerlingen komen voor een intake bij Bertha. Zij wordt vaak gebeld door het COA of door mensen die via via horen over de taalklas. Bertha: "Dan nodig ik ze uit om hier te komen. Als ze op een AZC moeilijkheden hebben om hier te komen, dan ga ik daar naar toe. Vervolgens doen we het intakegesprek. Als een kind al langer in Nederland is en ook al op een Nederlandse school heeft gezeten, ga ik een toetsje afnemen en samen met Trix bekijken waar hij of zij hoort. Als dat een begingroep is, dan is dat meestal snel duidelijk". Ouders worden bij dit gesprek uitgenodigd en komen vaak ook mee. Hoewel ze geen woord Nederlands spreken vinden ze het vaak fijn om er bij te zijn. Bertha geeft haar kaartje met telefoonnummer aan hen, zodat ze haar kunnen bellen als er iets is. Soms is er een tolk nodig, maar die is er niet altijd. Vaak lost het zich wel op, dan is er iemand op het centrum die al wat langer in Nederland is en ook al wat Nederlands spreekt. Het registratieformulier van het COA, waarop gegevens van de leerling staan als leeftijd en geboorteplaats, geeft ook ondersteuning bij het gesprek.

Bij de intake gaat het vaak om nieuwe leerlingen die nog helemaal geen Nederlands hebben geleerd en dus in de beginnersgroep terecht komen. Om te kijken of een leerling kan lezen en schrijven in de eigen taal krijgt hij of zij een tekstje voorgelegd uit 'Lezen over

grenzen heen'. De leerling leest een stukje voor in de eigen taal. De docent kan het volgen met de Nederlandse vertaling erbij en een fonetisch uitgeschreven versie in de eigen taal.

Leerlingen van de basisschool schrijven zich in op de locatie of de school waar ze naar toe willen en vullen daar een inschrijfformulier in. Op dat formulier is aangegeven of deze leerling extra ondersteuning voor NT2 nodig heeft. Dan neemt de school contact op met de Internationale Taalgroep. Leerlingen vanuit het basisonderwijs kunnen direct in een combi- of twp-groep instromen. Zij zijn immers geen beginners meer. Ook leerlingen die binnen Nederland verhuisd zijn kunnen in zo'n klas instromen.

Doorstroom

Als een leerling naar een reguliere klas moet, dan praat Trix eerst met die leerling om er achter te komen wat hij of zij wil. Vervolgens worden allerlei trajecten besproken om daar te komen waar de leerling heen wil. Na het gesprek met de leerling gaat Trix op zoek naar een locatie of een school en daar overlegt zij met de contactpersoon. Trix: "Dan zeg ik: 'We hebben die en die leerling, die is vijftien jaar en moet eigenlijk in de derde klas geplaatst worden'. Dan gaan zij kijken of er een plekje is en als dat zo is, dan gaan we samen met de mentor van de school het rooster maken." Samen bepalen zij vervolgens welke uren die leerling het beste in de twp kan komen en welke uren naar de school waar hij of zij uiteindelijk naar toe gaat. Er zijn afspraken gemaakt met alle docenten NT2 in Emmen over wat leerlingen moeten kunnen, voordat ze helemaal losgelaten worden. Pas als de leerlingen aan die afspraken hebben voldaan, gaan ze helemaal naar de reguliere klas. De belangrijkste afspraak is de te behalen score op de uitstroomtoets:

Gehanteerde scores isk-toetsen (U1 en U2) bij het schakelen naar vo

< 50	niet schakelen
50 - 53	vmbo-basis
53 - 56	vmbo-kader
56 - 60	vmbo-theoretisch
60 - 65	havo
> 65	vwo

Toetsen bij instroom en doorstroom

Bij in- en doorstroom naar een reguliere vo-school worden verschillende toetsen ingezet (zie het overzicht op pagina 31).

Bij binnenkomst maken alle leerlingen de plaatsings-toets *Klanken en Dictee* van de isk-toetsen van het Cito. Als het mogelijk is wordt ook de *Carlos* afgenomen. Dit is een tekst over de schaapsjongen Carlos. In die tekst staan teveel woorden en de leerlingen moeten die woorden er uit halen. Ze kunnen er 47 uit halen en als een leerling er maar 12 uit haalt, dan weet je dat het kind niet goed kan lezen.

Gedurende het NT2-proces maken leerlingen die niet vanuit een basisschool in Nederland komen, afhankelijk van hun niveau, de voortgangstoetsen van de isk-toets: V1, V2, V3, V4.

Alle leerlingen maken de uitstroomtoetsen U1 en U2. Op basis van de score van deze uitstroomtoetsen wordt vastgesteld op welk vo-niveau een leerling kan doorstromen. Zie onderstaande indeling die gehanteerd wordt bij de doorverwijzing.

De gehanteerde scores zijn gebaseerd op de handleiding van de Citotoetsen, maar de norm is iets omhoog geschroefd. Door de ervaring van alle jaren waarin nu lesgegeven wordt en waarin de leerlingen gevolgd worden, hebben de docenten een goed beeld van de Emmense situatie en hebben zij de norm daarop afgestemd.

Als een leerling Zebra 3 uit heeft en het niveau is lwoo/vmbo basis/kader dan krijgt hij of zij een door de school ontwikkeld certificaat van Zebra 3. Aan het eind van het schooljaar is er een officiële uitreiking met de ouders erbij en daar wordt een feest van gemaakt. De leerlingen vinden dat geweldig.

Een leerling die Zebra 3 uit heeft met vmbo-t/havo/vwo niveau, kan een proef-staatsexamen NT2 doen. Als leerlingen daarvoor geslaagd zijn dan kunnen ze meteen naar de reguliere klas. Als ze willen kunnen de leerlingen doorgaan met Zebra 4. Trix raadt hen dat vaak aan. Als leerlingen uitstroomtoets 2 hebben gemaakt, zitten ze soms nog in de twp. Pas als ze Zebra 3 doorlopen hebben, worden ze doorgeschakeld.

De leerlingen die doorkunnen naar vmbo-t, havo of vwo kunnen de proefstaatsexamens doen (examen 1). De andere kinderen kunnen een Nivor-toets maken. In het schema is te zien welke Nivor-toets gemaakt wordt bij welk vo-niveau.

NB: Alle leerlingen doen in het voorjaar een spreekvaardigheidstoets. Alle leerlingen vmbo-basis/kader en lwoo doen de spreektoets van de isk-toetsenserie van het Cito. Leerlingen in het vmbo-tl, havo en vwo doen daarna de spreektoets van het proefstaatsexamen NT2.

Bij het schakelen naar een reguliere Nederlandse vo-klas wordt naar de volgende punten gekeken:

- de scores op de isk-toetsen van het Cito (U1 of U2)
- de scores op de Nivor-toetsen

Overzicht toetsen instroom en doorstroom

Binnenkomst		Welke toetsen?	Schakelen naar	Welke toetsen?	Uitgetoetst en dan?
Isk-toetsen van Cito Plaatsingstoets Klanken Dictee Carlos (indien mogelijk)	Van basisschool	Kerst U1 Zomer U2	1e klas, alle niveaus.	Nivor 1	Woordenschattoets
	Van elders of beginners	V1, V2, V3, V4, U1,	vmbo-basis/lwoo vmbo-kader	lwoo nivor 1 2e, 3e en 4e klas Nivor 2a,2b,2c	
		U2 (docent of Cito bepaalt bij welke toets begonnen wordt)		3e klas nivor 3a tekst 1 t/m 3	Carlos
			vmbo-tl	4e klas nivor 3a tekst 4 t/m 6	
			havo	Proefstaatsex. NT2 (4 deelvaardigheden)	
			vwo	Proefstaatsex. NT2 (4 deelvaardigheden)	
				Proefstaatsex. NT2 (4 deelvaardigheden)	

- vordering in de methode Zebra (minimaal thema 18)
- IQ-testen van het orthopedagogisch didactisch centrum
- leeftijd (v.a. zeventieneneenhalf jaar wordt een leerling doorverwezen naar de volwasseneneducatie)
- verblijfsduur in Nederland
- zelfstandig werken
- tempo
- absentie
- oordeel NT2-docent

De meeste leerlingen stromen door naar vmbo. Er is weinig doorstroom naar havo of vwo.

Leerlingen die op de basisschool hebben gezeten hebben vaak een laag vo-advies door de taalachterstand.

Voor alle leerlingen die in één van de taalklassen zijn gestart, speelt naast de diverse toetsen ook het oordeel van de docenten een belangrijke rol. Zij geven voor alle

leerlingen individueel een schooladvies op basis van de resultaten in de taaltrajecten.

Trix vertelt dat ze redelijk voorzichtig is met adviseren, dus dat zij eerder wat lager dan te hoog adviseert. De gedachte daarachter, is dat een leerling beter wat kan groeien en opstromen dan dat hij of zij terug moet naar een lager niveau. Bij opstromen is het dus altijd afwachten hoe het werkelijk gaat. De leerling wordt daarbij met aandacht gevolgd.

Als voorbeeld noemt Trix een leerlinge die startte op vmbo basis/kader. Trix: "Maar dat was zo'n slim meisje. Toen heb ik direct al gezegd: dat komt niet goed. Dit meisje zit volgens mij veel te laag. Dan zeggen ze op die school: laat ze dat eerst maar eens bewijzen. Daarna is er rond Kerst gekeken naar haar rapportcijfers en daaruit bleek dat ze een hoger niveau aankon. Toen is er met de ouders en de docenten gepraat en nu gaat ze straks toch naar havo 3."

Een enkele keer geeft een voorzichtig advies problemen met leerlingen of hun ouders. Je hebt kinderen die zichzelf overschatten, maar kinderen zijn ook bang om hun ouders teleur te stellen als die willen dat ze op een hoger niveau gaan starten. In zo'n geval wordt waar dat mogelijk is contact opgenomen met de vorige school en die bevestigt vaak dat het geadviseerde lagere niveau inderdaad geschikt is. Het kost over het algemeen niet veel moeite om ouders te overtuigen, want zij hebben heel veel vertrouwen in de docenten van de taalklassen. Dat bij het schakelen altijd zo veel mogelijk maatwerk geleverd wordt, is goed te illustreren aan de hand van het traject van een leerling die in augustus is begonnen in de beginnersgroep. In Kazachstan zat hij in de hoogste klas van onderwijs (vergelijkbaar met havo/vwo). In de beginnersklas bleek al snel dat het te makkelijk voor hem was. Trix: "Ik kan zo'n jongen die zo vreselijk slim is in wiskunde, natuurkunde en scheikunde toch niet in

zo'n beginnersklas houden, waar ze op een heel laag niveau werken? Dan heeft hij wel een heel groot taalprobleem, maar ik ga toch met zo'n jongen naar havo 4 toe. Ik zeg dan: hij moet alleen de exacte vakken volgen nu en verder niks. Daar wordt aan meegewerkt. Wij kunnen dit systeem natuurlijk alleen maar hanteren als de docenten op de scholen meewerken en begrijpen dat zo'n kind niet in één keer het volledige programma kan doen."

De leerling zit nu op proef in havo 4 maar na de vakantie begint hij volledig in deze klas. Het is mogelijk dat hij dan de vakken waarvoor dat mogelijk is, in havo 5 gaat volgen. Op havo/vwo bij het Esdal College zitten de leerlingen in profielgroepen en daar kan in geschoven worden. Ieder kind heeft een individueel rooster. Op het vmbo is dat niet mogelijk, want daar wordt klassikaal lesgegeven.

Leerlingvolgsysteem

Bertha heeft per school een map met alle leerlingen op alfabet. Het leerlingvolgsysteem is alleen op papier, niet digitaal. Vanaf het begin wordt alles verzameld in de map: vanaf het intakeformulier tot en met de laatste toetsuitslagen. Ook de rapporten, de leerlinggesprekken en aantekeningen zitten in de map. Er is een lijst met alle namen van de leerlingen met hun gegevens. Hierop staan alle namen van leerlingen die op het Esdal College in een taalklas zitten, maar ook leerlingen die al in een reguliere vo-klas zitten. Het leerlingvolgsysteem bevat ook informatie van de leerlingen die vertrokken zijn: wanneer iemand is uitgestroomd en waar naar toe.

Alle docenten houden op elke locatie ook een aparte map bij met een eigen leerlingvolgsysteem. Trix houdt naast het leerlingvolgsysteem een aparte map bij met de persoonlijke roosters, de resultaten, de leerlingbesprekingen, de afspraken en extra huiswerk. Ook eventuele brieven die naar ouders zijn gegaan stopt zij in deze map. Zij houdt alles dagelijks bij. Als het kind door gaat wordt alles in het leerlingvolgsysteem gedaan. Eenzelfde werkwijze wil Trix voorstellen aan de andere scholen.

De docenten leveren gegevens voor het leerlingvolgsysteem aan voor de algemene map van Bertha. Op het moment dat een leerling gaat doorstromen of in verband met bijvoorbeeld een verhuizing naar een andere school gaat, wordt gekeken wat relevant is om te kopiëren. Uiteindelijk gaat dat stapeltje mee met de leerling.

Het leerlingvolgsysteem is een belangrijk instrument, vooral bij de overdracht. In de loop van de tijd is het wel aangepast en versimpeld. Het was eerst erg uitgebreid en werd niet gebruikt in de praktijk. De verlengde intake is er bijvoorbeeld uitgegaan. Er is aan het eind van de beginnersklas nog wel een formulier over hoe sociaal een leerling is, of een leerling met een woordenboek kan omgaan enz. Die lijst wordt ingevuld op het moment dat een kind naar het reguliere onderwijs gaat.

De leerling zelf maakt geen portfolio, maar krijgt wel een rapport. In het rapport wordt alles verwerkt. Dan kunnen de kinderen zien hoe ver ze zijn, welke toetsen ze hebben gedaan en welke cijfers ze hebben gehaald. Eerst werd dit allemaal op aparte formulieren genoteerd, nu is alles in één rapport gebundeld. Er is volgens Bertha en Trix weinig uitval van leerlingen. Zij houden de kinderen goed in de gaten. Als er problemen zijn, is er contact met de leerplichtambtenaar. Over het algemeen verlaten de kinderen de school niet omdat ze het niveau niet hebben of gedragsproblemen hebben. Ze verlaten de school met een diploma.

Taalbeleid

Alle vo-scholen hebben een coördinator anderstaligen die de anderstalige leerlingen in de gaten houdt. Via hem of haar krijgt Trix de rapporten van de leerlingen. Er is vier keer per jaar een vergadering waarin alles wordt besproken wat er rond deze leerlingen speelt. De docenten van de taalwerkplaats volgen de leerlingen tot en met het eindexamen en krijgen ook de rapporten van de leerlingen. Het rapport wordt besproken en als het niet zo goed gaat met een vak, dan volgt een gesprek over hoe dat komt en wat er aan te doen valt. Als het even niet lekker loopt met een leerling, dan kan hij of zij weer naar de twp komen voor ondersteuning. Bertha participeert vanuit de internationale taalgroep ook in het masterplan Taal, dat op initiatief van de gemeente Emmen is gestart. De insteek is, dat er gericht op het kind aan taal gewerkt moet gaan worden in de reguliere klassen. In dit masterplan participeren verschillende scholen in Emmen. Bertha brengt hier de expertise en ervaring van de internationale taalgroep in. Het plan staat nog in de kinderschoenen, maar het is de bedoeling dat de scholen bij de internationale taalgroep terecht kunnen voor alle informatie op NT2-gebied.

De sterke punten van de taalwerkplaats op een rij

De leerling volgen en steunen tot in het reguliere onderwijs

Trix: "Wij laten de kinderen niet ineens los nadat ze het taalprogramma hebben gedaan. Tijdens het taalprogramma gaan ze al naar de reguliere klas. Daar leren ze natuurlijk ook ontzettend veel Nederlands." Maar vaak overschatten de leerlingen zichzelf en komen ze in de problemen. De taalwerkplaats geeft ondersteuning aan de hand van het lesboek dat zij gebruiken. Trix: "Dan nemen ze het boek mee naar mijn klas en dan begeleid ik ze met biologie of economie. Ik pas de didactiek aan en besteed aandacht aan: hoe zit het boek in elkaar?"

Het bovenschoolse samenwerkingsverband

De samenwerking tussen alle scholen in de gemeente Emmen loopt als een trein, vertelt Bertha. "Het kan alleen als iedereen samenwerkt en iedereen er ook voor gaat. Dat is wel een voorwaarde, je moet geen mensen hebben die alleen aan hun eigen school denken." Daarbij is ook het contact tussen de scholen een succesfactor. Bertha heeft hier als coördinator een belangrijke rol in. Ook Trix heeft contact met alle scholen waarvan leerlingen in de taalgroep zitten. Door de samenwerking wordt het risico gedeeld. Als de groep leerlingen krimpt, kunnen docenten terugstromen naar ander onderwijs binnen de school. Op die manier gaat de expertise niet verloren. Dit model raden Trix en Bertha aan voor andere scholen.

Contact met alle basisscholen

Trix: "Alle leerlingen die van de basisschool komen in Emmen en die anderstalig zijn, worden voor de grote vakantie getest door ons om te kijken of het niveau van hun Nederlands past bij de opleiding die ze gaan kiezen. De basisscholen weten dat ook. Zij krijgen binnenkort weer een brief met de vraag of zij nog

anderstalige leerlingen hebben en of die nog getest moeten worden voor de vakantie."

Bevlogen en deskundige NT2-docenten

Bij doorstroom van leerlingen wordt gezamenlijk met de docenten bekeken hoe een leerling verder gaat. Er zijn regelmatig vergaderingen. Als sterk punt noemt Bertha dat er heel bevlogen NT2-mensen in huis zijn die er echt voor gaan. Zij hebben veel overleg en zijn heel flexibel in het doorschuiven en weer opnemen van leerlingen. Bertha: "Om als docent te werken moet je wel flexibel zijn in aantallen leerlingen. Je kunt voor één leerling niet een nieuwe klas starten. Wij vinden het zonde als leerlingen thuis zitten. Wij hebben een hekel aan wachtlijsten." Toch zijn die er af en toe. "De leerlingen willen ook heel graag, dat merk je ook. Op het AZC was er een meisje dat elke week bij de COA langskwam met de vraag: 'Wanneer start de klas? Wanneer mag ik naar school?' Ze moest wachten tot er 10 leerlingen waren en toen kon de klas pas starten."

Centraal aanspreekpunt

Een ander sterk punt vindt Trix het feit dat er een vast kantoor is op een vaste school en dat iedereen hen kan vinden. "Het gebeurt vaak dat een van onze (oud-)leerlingen iemand tegenkomt die de taal moet leren en dan zegt: 'Kom maar met mij mee hoor, ik breng je wel even naar het kantoor.'" De leerlingen uit Emmen komen eerst bij Bertha terecht. Trix: "Er is één vast aanspreekpunt die de contacten met alle partijen onderhoudt, het overzicht heeft over alle groepen/leerlingen en het leerlingvolgsysteem en de intake verzorgt."

Masterklas Nieuw Zuid Rotterdam

Als ik echt een hoger niveau wil, moet ik in de masterklas zitten

De masterklas is in het schooljaar 2007-2008 gestart. In de masterklas krijgen leerlingen naast het reguliere vmbo-programma twee uur extra Nederlands, twee uur extra Engels en twee uur extra wiskunde. De masterklas is er alleen voor het tweede leerjaar en bedoeld voor leerlingen die uit de isk komen en voor reguliere leerlingen die van leerjaar twee naar een hoger niveau willen in leerjaar drie, namelijk vmbo-tl, havo of vwo.

Olivia van Roon is teamleider van de sector isk en zij heeft het initiatief genomen voor de masterklas. Jan de Ruiter is docent Nederlands en Mens en Maatschappij en mentor van de masterklas.

Aanleiding

Zo'n 3 jaar geleden constateerde Olivia van Roon dat er leerlingen in de isk zaten met wie het zo goed ging, dat zij zouden kunnen doorstromen naar het reguliere havo of vwo. Alleen hadden zij nog extra taalondersteuning nodig en tevens achterstand in een aantal vakken. Er was toen een havo 3-schakelklas op een andere locatie waar isk-leerlingen van zestien jaar en ouder terecht konden. Maar er was nog geen voorziening voor leerlingen jonger dan vijftien jaar, die extra ondersteuning bood om hen naar een niveau hoger te schakelen. Voor het eerste schooljaar waren er te weinig leerlingen om een aparte klas op te zetten. Om die reden mochten ook reguliere vmbo-leerlingen deelnemen die extra (taal-)ondersteuning konden gebruiken.

Doelstelling

Olivia noemt als belangrijkste doel van de masterklas: leerlingen naar een hoger niveau uit laten stromen dan waarmee zij van de basisschool zijn binnengekomen. Dit geldt eigenlijk vooral voor de vmbo-leerlingen die vanaf groep 1 op de Nederlandse basisschool hebben gezeten. Bij de ex-isk-leerlingen is dit doel wat vager, omdat zij bijna niet op de basisschool in Nederland hebben gezeten. Met de NT2-toetsen voor isk-leerlingen kun je zien of deze ex-isk-leerlingen voldoen aan de NT2-eisen behorend bij een bepaald niveau van vervolgonderwijs. Maar als iemand daar dan bij deze leerlingen de Drempeltoets van het Cito afneemt, de toets die bij de instroom van reguliere leerlingen wordt afgenomen, worden deze leerlingen vaak op een lager niveau ingedeeld dan zou moeten. Olivia: "Bijna iedereen valt dan onder de criteria van het lwoo. Maar deze leerlingen moeten echt niet naar het lwoo, zij kunnen uiteindelijk veel beter. Ze hebben gewoon extra tijd nodig om nog meer te werken aan schooltaalwoorden en aan woordenschatuitbreiding. Ook moeten ze werken aan

een aantal vakken die ze nog niet gehad hebben. Deze kunnen ze inhalen in het jaar van de masterklas."

Motivatie erg belangrijk bij selectie

Hoe worden de leerlingen voor de masterklas geselecteerd? "Alle leerlingen moeten een motivatiebrief schrijven, zowel de ex-isk-leerlingen als de reguliere vmbo-leerlingen", vertelt Olivia. "Daarna volgt een gesprek, waarin de leerlingen hun motivatie kunnen uitleggen en waarin zij vragen kunnen stellen over de masterklas."

Er wordt bij de selectie niet gekeken naar intelligentie, maar wel naar cijfers die de leerling tot dan toe gehaald heeft en deze worden ook meegenomen in het gesprek. Als een leerling tot dan toe bijvoorbeeld veel lage cijfers heeft gehaald, wordt hij of zij hiermee geconfronteerd. Bijvoorbeeld: "Je hebt slechte rapporten gehad tot nu toe. Waarom wil je dan naar de masterklas? Je hebt tot nu toe nog niet laten zien dat je dit aankan."

In het eerste jaar zaten er 20 leerlingen in de masterklas. In de huidige masterklas zijn 19 leerlingen geplaatst.

Werkwijze

De leerlingen in de masterklas krijgen bovenop het reguliere programma twee extra uren Nederlands, twee extra uren Engels en twee extra uren wiskunde. In deze uren wordt afwisselend gewerkt met vmbo-tl en havo-lesboeken. Naarmate het schooljaar vordert nemen de havo lesboeken de overhand. Er wordt ook aandacht besteed aan huiswerkbegeleiding. In het reguliere programma zit vier uur Nederlands, vier uur Mens en Maatschappij en twee uur mentorlessen. De uren Nederlands en Mens en Maatschappij worden gegeven door Jan de Ruiter die ook hun mentor is. De leerlingen in de masterklas volgen twaalf uur les

bij dezelfde persoon die zijn sporen verdiend heeft in de isk en een grote deskundigheid heeft op het gebied van taalontwikkeling.

In de lessen Nederlands wordt gewerkt met de methode Nederlands op niveau tl/havo. De leerlingen kunnen laten zien of zij gemakkelijk havo-opdrachten aan kunnen of dat dit toch te moeilijk is. Daar wordt met de leerlingen op gereflecteerd. Daarnaast werken leerlingen middels uitdagende opdrachten aan vaardigheden, zoals presenteren en samenwerken. Deze opdrachten zijn door een ontwikkelgroep ontwikkeld. Voorbeelden van opdrachten zijn: 'Maak een Power-Point of een digitaal werkstuk over het Rotterdam van nu in vergelijking met het Rotterdam van 14 mei 1940' of 'Maak een werkstuk over het land waar je familie vandaan komt en presenteer dat in een andere klas'.

Instroomprofiel en uitstroomprofiel

Er wordt niet gewerkt met een instroomprofiel. Olivia: "Nee, daar hebben we geen echte eisen aan gesteld. Alleen dat ze een motivatiebrief moeten schrijven. De- genen die niet gemotiveerd zijn, die sturen geen brief in. Het schrijven van een motivatiebrief geldt als eis voor alle leerlingen die naar de masterklas willen. We hebben ook voorwaarden aan die brief gesteld, er moet bijvoorbeeld in staan waar de leerling goed in is en wat de leerling aan zichzelf wil verbeteren. En ook dat hij of zij bereid is om daar extra veel moeite voor te doen." Als uitstroomprofiel gelden de eisen die schoolbreed zijn bepaald voor de verschillende onderwijsniveaus. Er wordt gekeken naar de rapportcijfers en daarnaast naar motivatie en werkhouding. Maken de leerlingen hun huiswerk, leveren ze hun boekwerkstukken in? Ook het advies van de vakdocenten telt mee. Jan: "De werkhouding, de leerdiscipline en de motivatie zijn belangrijker dan dat ze in leerjaar drie heel veel weten. Met studievaardigheden en motivatie haal je de kennisachterstand wel weer in."

De leerlingen die vorig jaar in de masterklas hebben gezeten en nu naar het havo/vwo zijn gegaan, moesten naar een ander gebouw. Deze leerlingen hebben allemaal een week meegedraaid in twee havo/vwo-klassen. Na dit 'proefdraaien' hebben ze kunnen aangeven of ze iets moeilijk vonden in deze lessen en zo ja, wat dan. Zij bleken deze klas eigenlijk niet zo moeilijk te vinden. Een van de leerlingen vond dat hij wel heel hard moest leren en dat wilde hij niet. Hij heeft er uiteindelijk vanaf gezien. De anderen zijn wel geplaagd. Olivia: "Ik hoorde wel geluiden van docenten van: het is misschien iets te vroeg geweest. Maar ik denk dat als leerlingen gemotiveerd zijn, nieuwe docenten daar toch weer hun best voor gaan doen."

Aandacht voor presenteren

Een ontwikkelgroep van docenten heeft een heel scala aan opdrachten ontwikkeld voor de masterklas, volgens het principe van Leren in Nieuwe Contexten. Het gaat om uitdagende opdrachten die de mondelinge en schriftelijke vaardigheden van de leerlingen verder ontwikkelen. Aan deze opdrachten kunnen leerlingen een eigen invulling geven, bijvoorbeeld met de computer of door een verhaal te schrijven. Ze kiezen zelf een vorm van presenteren: schriftelijk of mondeling. Aan elke opdracht zit een presentatie vast. Hierbij hebben de leerlingen onder andere geleerd hoe een powerpointpresentatie te maken en te geven. Het eerste jaar bleken er dan nog veel taalfouten in de dia's te zitten. Daar wordt nu beter op gelet. Leerlingen wordt bijvoorbeeld gevraagd de spellingscontrole aan te zetten en iets te doen met een woord als ze een rood kringeltje eronder zien. Bij drama wordt gelet op hoe je een verhaal vertelt, hoe je iets aan een groep presenteert. Ook voor andere vakken, zoals biologie en Mens en Maatschappij, zijn uitdagende opdrachten ontwikkeld.

LINC! staat voor Leren In Nieuwe Contexten en werkt vanuit de principes:

- Betekenisvol leren
- Systeemdenken
- Democratische vorming
- Meervoudige intelligentie

Deze uitgangspunten worden vertaald in de leerinhouden en werkvormen. Leerlingen werken aan uitdagende en betekenisvolle contextrijke opdrachten, die een relatie hebben met de leefwereld van de leerling.

In de opdrachten worden steeds verschillende intelligenties aangesproken. De leerlingen leren en werken samen. In de werkvormen wordt de nadruk op samenhang gelegd. De leerlingen onderzoeken relaties en zetten gereedschappen uit het systeemdenken in om samenhang te ontdekken. En last but not least: de wereld wordt in de school gehaald. Actualiteiten vormen een belangrijke bron van leerinhouden.

Voor meer informatie: www.lereninnieuwecontexten.nl

Ook reguliere leerlingen hebben taalachterstand

De masterklas is niet expliciet een taalklas. Olivia is van mening dat de hele school eigenlijk een taalschool hoort te zijn. Olivia: "Als isk-docenten zeggen

we al jaren dat alle leerlingen hier een taalachterstand hebben. Docenten beseffen steeds meer dat ook reguliere leerlingen extra aandacht voor taal nodig hebben.

Daarom zijn we ook begonnen met te toetsen. Laat maar zien met een toets die landelijk genormeerd is, dat reguliere leerlingen geen of juist wel een taalachterstand hebben."

In het schooljaar 2007-2008 heeft Olivia alle leerlingen uit de reguliere tweede klassen de Cito NT2-uitstroomtoets laten maken, net als de isk-leerlingen die naar het reguliere onderwijs kunnen. Dan blijkt, dat de isk-leerlingen vergelijkbaar scoren met wat de isk-docenten inschatten. Olivia: "Dus als wij denken dat het een lwoo-leerling is dan scoren ze vergelijkbaar met lwoo-leerlingen. En leerlingen waarvan wij denken dat ze een hoger niveau aankunnen, die scoren op de Cito-uitstroomtoets ook hoger." Verrassend was de score van de reguliere leerlingen op de uitstroomtoetsen van NT2. "De ex-isk-leerlingen (die uiteindelijk naar de masterklas gaan) scoren hoger vergeleken met de reguliere vmbo-leerlingen. En dát is nog niet helemaal doorgedrongen bij alle collega's, dat veel leerlingen in het regulier vergeleken met isk-leerlingen een taalachterstand hebben."

Nieuwe docentvaardigheden: ontwikkelen en anders lesgeven

In het projectplan voor de masterklas is opgenomen dat docenten op een andere manier gaan werken: meer vakoverstijgend, meer variatie in werkvormen, meer samenwerkend leren. Alle docenten nemen taalaspecten op in hun lesaanbod en de opdrachten die zij ontwikkelen. Docenten blijken het moeilijk te vinden om opdrachten te ontwikkelen en deze taalgericht te maken. De scholing bestond uit het LINC!-concept van de Expeditie durven, delen, doen en uit gesprekstechnieken voor het houden van portfoliogesprekken.

Het loslaten van het klassikaal lesgeven blijkt heel lastig te zijn. Olivia: "Eigenlijk zijn docenten daar helemaal niet voor opgeleid. Ze zijn opgeleid om klassikaal instructie te

geven, klassikaal huiswerk na te kijken en toetsen na te kijken. Niet om na te denken over vragen als: Hoe zet ik ze in groepjes aan het werk. Hoe doe ik dat? Wat moet ik dan doen? Waar moet ik ondersteunen? Welk groepje kan zelf aan de gang? Voor wie is het te gemakkelijk en moet ik wat anders verzinnen? We zijn allemaal opgeleid met: je begint bij bladzijde één en je eindigt de les bij bladzijde zeven.”

Leerlingvolgsysteem

Het belangrijkste middel om de voortgang van leerlingen te volgen is het portfolio. Tijdens het jaar van de Masterklas worden de Masterklas-leerlingen geacht allerlei vaardigheden te oefenen binnen de volgende vier competenties: *reflecteren, verantwoording nemen, kritiek kunnen geven en ontvangen en kunnen kiezen*. Voor de vier competenties zijn vragenformulieren ontworpen. Op de formulieren staan lijstjes met subvaardigheden, zoals binnen verantwoording nemen: initiatieven nemen, op tijd klaar zijn, je aan afspraken houden. Leerlingen vullen op de formulieren in of ze iets ‘wel’, ‘niet’ of ‘een beetje’ kunnen. De formulieren dwingen hen na te denken over de vraag ‘hoe zit dit bij jou?’. Ze worden meegenomen in de portfolio-gesprekken die alle leerlingen met Jan houden. Jan: “Ik vraag naar de ingevulde formulieren: ‘Waarom denk je dat je dit wel kan, waarom dit niet, wat zie ik bij jou, hier schat je jezelf niet zo hoog in, hier schat ik jou juist veel hoger in, kun je bedenken waarom ik jou hierop veel hoger inschat?’”

Jan houdt minstens drie keer per jaar een portfolio-gesprek. Dit jaar heeft hij er vier per leerling gehouden. Dan komen ook de formulieren met de vaardigheden ter sprake. In deze gesprekken moeten de leerlingen vertellen en laten zien welke opdrachten ze hebben gedaan en waarom het goed is gegaan of waarom juist niet en vooral wat ze kunnen verbeteren. De leerlingen leren succespunten en verbeterpunten te formuleren. Zij leren hun eigen leersituatie beter begrijpen en

krijgen meer inzicht in hun eigen (on-)vermogen. De verbeterpunten staan dan een x-aantal weken centraal en bij het volgende gesprek met de leerling wordt de voortgang besproken.

Leidraad

Naast deze formulieren heeft Jan ook een leidraad voor de portfolio-gesprekken, waarmee hij reflectie bij de leerling op gang brengt. Jan: “Het zijn eigenlijk coachingsgesprekken.” Het complimenteren van de leerling staat centraal. De leidraad bestaat uit acht stappen: contact leggen, doelen stellen, sterke punten benoemen en die als uitzonderlijke prestatie kunnen vergelijken met andere prestaties, je prestatie koppelen aan je toekomstbeeld en de context en het waarderen van je prestatie in de vorm van een cijfer (zie bijlage 3). Aan het eind van het gesprek wordt een afsprakenlijst ingevuld en dit moet door de leerling ondertekend worden.

Veel leerlingen zijn het niet gewend om te werken met opdrachten waarmee ze zelfstandig of in groepjes aan de slag moeten, om allerlei vaardigheden te oefenen en er vervolgens op te reflecteren. In het tweede jaar van de masterklas is begonnen met een startperiode, een introductieperiode van twee weken waarin het werken aan deze vaardigheden geïntroduceerd wordt. Twee weken achter elkaar beginnen de leerlingen de dag met de mentor met een kringgesprek. Vervolgens maken zij een van de opdrachten die speciaal voor de introductieperiode ontwikkeld zijn. En aan het eind van de dag moeten ze, het liefst bij de mentor, invullen hoe het de dag is verlopen, een soort dagboek bijhouden. Olivia: “In de startperiode hebben zij heel veel opdrachten gedaan en elkaar leren kennen. Soms individueel gewerkt, soms in groepjes. Ze moesten al heel veel samenwerken, afspraken maken. Daar konden ze de gevraagde vaardigheden al laten zien.”

Het portfolio concentreert zich op algemene vaardigheden. Voor het vaststellen van de vorderingen op het

gebied van taalvaardigheid neemt de school, net als bij reguliere leerlingen, de volgtoets van de door Cito ontwikkelde VAS-toets af in november voor leesvaardigheid, woordenschat en studievvaardigheid. Op basis van de toetsresultaten wordt een advies opgesteld voor de aanpak van lezen en woordenschat. Aangezien er veel leerlingen beneden het gewenste niveau scoorden op gebied van lezen, wordt er meer aandacht gegeven aan leesstrategieën. Aan het eind van het schooljaar maken de leerlingen de adviestoets van het Cito-VAS en dan kan bekeken worden of zij vooruitgegaan zijn. Leerlingen die vorig jaar in de masterklas hebben gezeten, worden gevolgd door Oberon. Olivia: "Ik heb toegang tot de gegevens van de leerlingen van alle gebouwen, dus ik check af en toe: 'Staan er opmerkingen? Wat voor cijfers hebben ze?'"

Ouderbetrokkenheid

Olivia: "Eind mei van het eerste jaar van de masterklas is er een speciale ouderavond georganiseerd. Daar is uitgelegd wat de verschillende groepen waren onder andere de masterklas. Ook leerlingen waren hierbij betrokken. Zij hebben verteld wat hun ervaringen waren dat jaar. De leerlingen die toen in de masterklas zaten waren heel enthousiast, want de teneur bij de nieuwe aanmeldingen was 'Als ik echt een hoger niveau wil, dan moet ik in de masterklas zitten'."

In het begin van elk schooljaar is er een kennis-makingsavond met de ouders, met de klas en met de mentor van de klas, Jan. Olivia: "Aan de ouders wordt gezegd: kijk altijd Jeugdjournaal of Klokhuis en praat daar eens over met uw kind. Maar ik denk dat dit nog heel weinig gebeurt, dat een aantal ouders dit gewoon altijd al deed, maar dat voor het grootste gedeelte van de ouders het Nederlands in het Jeugdjournaal te moeilijk is om te volgen. Want thuis praten ze toch over het algemeen de eigen taal."

Jan: "Bij elk rapport is er een gesprek met de ouders. Hierin wordt naast het rapport de inhoud van de portfolio-gesprekken meegenomen. Tijdens deze gesprekken moeten de leerlingen aan hun ouders uitleggen wat zij voor het portfolio gedaan hebben, wat er goed was en wat niet goed was. En niet alleen de leerlingen worden aangesproken, ook de ouders. Heeft de leerling een geschikte ruimte om huiswerk te maken? Is er iemand die kan helpen met het huiswerk? Wordt er gekeken naar het Jeugdjournaal of naar een Nederlandse (jeugd-) soap? Dit zijn dingen die met de ouders besproken worden."

Olivia: "Wat we dit jaar ook gaan doen, is dat de leerlingen in groepjes hun portfolio aan het eind van het jaar gaan presenteren aan elkaar en dat daar de ouders bij uitgenodigd worden. En dat we dit koppelen aan een feestelijke afsluiting van de masterklas."

De liftklas in Vlaardingen

Zonder tijdverlies naar het tweede jaar voortgezet onderwijs

Het VOS College heeft in Vlaardingen, op de locatie waar ook de internationale schakelklassen zijn gehuisvest, sinds enkele jaren een alternatieve brugklas, namelijk de liftklas. De liftklas is er voor leerlingen die door hun taalachterstand niet direct kunnen doorstromen naar het voortgezet onderwijs op het niveau dat past bij hun talenten en motivatie. Zij komen binnen vanuit de isk of direct van het basisonderwijs. Van leerlingen die de liftklas gaan doen wordt gevraagd dat ze gemotiveerd zijn om hun niveau te verhogen en bereid zijn om daarvoor extra lessen te volgen.

liftklasleerlingen kunnen na afloop doorstromen naar het tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs op het voor hen geschikte niveau, het liefst een beetje hoger dan bij de start van de liftklas was gesteld. Er is uitstroom mogelijk naar vmbo, havo of vwo. De meerderheid van de leerlingen stroomt door naar vmbo, bbl of kbl. Marja Kamstra en Wim de Man, beiden docenten van het eerste uur bij de liftklas, en Kirsten de Jong, teamleider, vertellen hierover.

Start liftklas

De aanleiding om een liftklas te starten is het feit dat leerlingen die het anderstalige traject hebben doorlopen, soms toch een taalachterstand hebben. Daarnaast stromen ook leerlingen in vanuit de basisschool (groep 8), van wie de uitslag van de Citotoets vrij laag is voor begrijpend lezen en woordenschat. Om te voorkomen dat deze leerlingen op een lager niveau instromen dan zij aan zouden kunnen of dat ze een jaar langer over hun schoolperiode moeten doen, is de liftklas, een alternatieve brugklas in het leven geroepen. Een andere reden is dat leerlingen die een aantal jaren in het anderstaligen traject hebben gezeten met alleen maar Nederlands, op een bepaald moment toe zijn aan andere vakken.

De formule van de liftklas is als volgt: De leerlingen starten direct in de brugklas, met alle reguliere vakken en krijgen daarnaast extra Nederlands; in totaal krijgen de leerlingen tien uur Nederlands per week. De leerlingen hebben in totaal twee uur meer les dan de reguliere brugklas, de rest van de extra uren voor taal komen uit reguliere vakken, zoals wiskunde, aardrijkskunde, geschiedenis/mens en natuur, mens en maatschappij, gym en beeldende vorming. De niveaus van de leerlingen in de liftklassen lopen qua taal en intelligentie vaak erg uiteen.

Er zijn momenteel drie liftklassen.

Liftklas 1 (18 leerlingen) bereidt voor op vmbo-bbl.

Liftklas 2 (14 leerlingen) bereidt voor op vmbo-bbl/-kbl en -gtl.

Liftklas 3 (20 leerlingen) bereidt voor op vmbo-gtl en havo.

De klassen zijn klein, vijftien tot twintig leerlingen, waardoor er per leerling meer aandacht kan zijn. De leerlingen hebben namelijk verschillende niveaus qua intelligentie en taalvaardigheid. De groepen zijn ook niet kleiner dan vijftien leerlingen. Het moet immers wel betaalbaar moet blijven.

De methoden die gebruikt worden in de liftklas zijn dezelfde als die van het reguliere onderwijs. Hiervoor is

gekozen om de doorstroom naar de tweede klas makkelijker te maken voor de leerlingen: zij zijn al gewend aan het boek en lopen inhoudelijk gelijk met de andere brugklassen.

De docenten die lesgeven in de liftklas maken deel uit van het team van de isk.

Intake en instroomprofiel

De liftklas is een vervangende brugklas, dus leerlingen moeten het niveau van het eind van de basisschool hebben om in te kunnen stromen. Ilona Bruins verzorgt de intake. "Een intakegesprek wordt altijd samen met de ouders wordt gevoerd", vertelt ze. Voor de liftklas vindt de intake alleen plaats op advies van de basisschool en nadat de kinderen getoetst zijn bij het Steunpunt Onderwijs. Het moet aangetoond worden dat een leerling werkelijk onder zijn of haar niveau presteert doordat het een taalachterstand heeft. De volgende spelen onderdelen een rol in de toelating van basisschoolleerlingen:

- de uitslag van de Citotoets
- de uitslag van de IQ-test van het Steunpunt Onderwijs.
- de bevindingen van de docent uit groep 8
- het onderwijskundig rapport

"Er zijn heel veel kinderen die een taalachterstand hebben of moeite met spelling of begrijpend lezen, omdat ze in de tweede taal werken." Aldus Ilona Bruins. "Maar dat wil niet zeggen dat ze nog heel veel vooruit kunnen. Sommige leerlingen zitten op het niveau dat ze aankunnen. Er zijn ook leerlingen die met een jaartje meer taalondersteuning net wel naar gtl kunnen in plaats van kbl. De liftklas is er juist voor deze leerlingen."

Alle leerlingen die in de liftklas komen, ook als ze vanuit de isk doorstromen, worden getoetst met de door Cito ontwikkelde VAS-toets. Daarnaast maken zij de Nivor-toetsen (vorderingstoetsen NT2): niveau 2 (voor vmbo) of niveau 3 (voor havo/vwo). Als er een leer-

ling binnenkomt met een vmbo-tl advies en de docent zegt dat het eigenlijk een havo leerling is, dan wordt de Nivor-toets op niveau 3 afgenomen. Een ander criterium voor toelating is leeftijd: leerlingen zijn niet jonger dan 12/13 jaar en niet ouder dan 17 jaar.

Instroom en doorstroom

Leerlingen krijgen aan het eind van de liftklas een advies voor het niveau waar zij naar doorstromen in het tweede jaar. Dit advies is gebaseerd op de rapportcijfers in de liftklas, de Citotoets en de inzet en het doorzettingsvermogen van leerlingen. Marja Kamstra: "Een leerling met capaciteiten die ontzettend graag wil en doorzettingsvermogen heeft, die komt er ook."

Er volgt altijd eerst een voorlopig advies, zodat ouders alvast een beeld krijgen van hoe het met hun kind gaat. Een groot percentage leerlingen stroomt door naar vmbo bbl of kbl, een klein percentage naar gtl en een enkele leerling gaat naar havo/vwo.

Als leerlingen doorstromen naar het tweede jaar, dan gaan ze meestal naar een andere locatie van het VOS College en soms ook naar een andere school. Het voordeel van doorstroom binnen dezelfde school is dat docenten weten dat de leerlingen uit de liftklas komen en rekening houden met het feit dat ze nog extra aandacht voor taal nodig hebben. Bovendien gebruiken leerlingen in de liftklas voor de verschillende vakken dezelfde boeken als in de reguliere klassen. Als ze doorgestroomd zijn, kunnen ze verder werken met boeken waarvan ze de systematiek al kennen.

"Als schoolorganisatie van een school die alles in huis heeft van vmbo tot en met vwo en ook nog een afdeling is met liftklassen, ben je verplicht om die kinderen een goede doorstroommogelijkheid te geven," stelt Wim de Man. De doorstroom van de liftklaskinderen binnen het VOS wordt dan ook gevolgd.

De ontvangende locatie geeft namelijk aan het eind van het tweede schooljaar inzage in het overgangsrapport van deze leerlingen. Zo krijgen de docenten van de lift-

klas zicht op het succes van de leerling. Als er tussentijds een probleem is, dan wordt er contact opgenomen.

Het vergroten van de taalvaardigheid

In de liftklas is het vergroten van de taalvaardigheid van leerlingen een van de belangrijkste doelen. In de uren Nederlands wordt de methode Nieuw Nederlands (inclusief activiteitenboek) gebruikt als basis. Dit is dezelfde methode als die in de gewone brugklassen en in de vervolklassen van het VOS College wordt gebruikt. Daarnaast gebruiken de docenten in de liftklas veel aanvullend materiaal. Zij geven immers tien uur Nederlands in plaats van de vier uur, die de leerlingen in de reguliere brugklassen krijgen.

Voor begrijpend lezen werken de leerlingen uit de NT2-methode Lezen las gelezen (leescursus voor hoogopgeleide volwassenen). Marja: "Waar onze leerlingen gebaat bij zijn is structuur. Dat biedt Lezen las gelezen: een stuk tekst, woorden, overhoren, aftekenen, klaar". Ook oriënteert Marja zich op de methode Nieuwsbegrip van de CED-Groep.

Voor woordenschat is jaren geleden met het Poster-project gestart. Hiermee vergroten leerlingen hun woordenschat voor wat betreft de schooltaalwoorden en oefenen ze met het maken van zinnen. Uit evaluaties blijkt dat leerlingen het materiaal leuk en leerzaam vinden. De leerlingen krijgen de posterwoorden een aantal keren per dag aangeboden, zowel bij Nederlands als bij de andere vakken.

De extra uren Nederlands komen voor een deel boven op het totale lessenaantal van de leerlingen, maar voor een belangrijk deel komen ze uit de andere vakken. Hiervoor zijn vakken gekozen waar al zoveel uur voor staat dat er wel een uur af kan. In de liftklas waar leerlingen voorbereid worden op de lagere niveaus vmbo, zijn dat Mens en Natuur en Mens en Maatschappij. Voor leerlingen die zich op havo/vwo voorbereiden zijn het de vakken wiskunde, aardrijkskunde, geschiedenis,

biologie en natuurkunde. Er wordt bij deze vakken niet meer het hele boek gevolgd: de kapstokken, de belangrijkste punten worden aangeboden.

Docent competenties

Bij sommige reguliere vakken hebben leerlingen wel eens problemen met de taal. Een vak als wiskunde is bijvoorbeeld moeilijk voor de leerlingen door de verhaaltjes in de wiskundeboeken. Zij hebben daar meer moeite mee dan met de wiskunde zelf. Het vraagt een speciale begeleiding van de docenten. Zij besteden bij veel vakken extra aandacht aan de woordenschat en zij zorgen voor het navragen en controleren van begrip. Veel docenten hebben hierin deskundigheid opgebouwd door hun ervaring in de schakelklassen, of door het volgen van een NT2-opleiding. Bij het aannemen van nieuwe docenten wordt NT2-deskundigheid gevraagd, maar er is ook ruimte om in die deskundigheid te groeien. Zittende docenten begeleiden de nieuwkomers hierin. In de praktijk blijkt dat mensen uit het basis-onderwijs de didactiek meestal snel onder de knie hebben.

Toetsen

Alle leerlingen worden bij binnenkomst getoetst met de eerste VAS-toets van Cito, vervolgens is er nog een toets halverwege het jaar en aan het eind van het jaar. Meestal is er dan een lichte stijging te zien. Een overzicht van deze resultaten geeft ook een handreiking naar de ouders. Sommige ouders willen hun kind zo hoog mogelijk laten instromen en dan kan aan de hand van deze gegevens duidelijk gemaakt worden hoe de stand van zaken is en waar een leerling nog aan moet werken. "De begintoets is belangrijk, omdat de leerlingen binnenkomen met een advies van de basisschool, maar dat advies klopt niet altijd," legt Wim de Man uit.

“Soms schatten ze een kind wel erg hoog in en wij zijn heel nuchter. Wij kijken gewoon naar de cijfertjes van hoe het gaat en mocht in de loop van de tijd blijken dat het toch wel beter gaat dan is dat heel fijn. Juist met buitenlandse ouders heb je heel vaak dat hun kinderen allemaal advocaat en dokter moeten worden, of rechter en architect, maar dat zit er lang niet altijd in natuurlijk. Daar praten basisscholen soms wel een beetje in mee.”

Uitstroom

Het idee achter de liftklas, die eerst voetklas heette, is de wens dat leerlingen een beetje in niveau stijgen. Kinderen moeten ‘gelift’ worden, een niveau omhoog gaan. Het komt af en toe voor dat leerlingen met een advies voor een bepaald niveau op een hoger niveau uitstromen. Een knelpunt is dat het niet vaker gebeurt. De meeste leerlingen stromen door naar vmbo-bbl of -kbl. Dit jaar is er weer een liftklas met twintig leerlingen die voorbereidt op vmbo-gt en havo. Kirsten de Jong geeft aan dat leerlingen behoorlijk gemotiveerd moeten zijn om dat te halen en die motivatie is er niet altijd voldoende. De kans is groot dat een deel van deze leerlingen naar een lager onderwijstype zal doorstromen. Toch vindt zij dat er wel reden is tot tevredenheid met de resultaten van de liftklas. Leerlingen komen in de tweede klas van het vo, ze verliezen geen jaar en ze kunnen daar makkelijker meekomen dankzij de extra taalvaardigheid die ze in de liftklas hebben opgedaan. In het verlengde van de liftklas is er nu ook een voorbereidende mbo-klas. Het is een experiment voor leerlingen die tussen de 15 en de 17 jaar zijn. Eigenlijk zijn zij te oud voor een regulier traject of de liftklas, want dan zitten ze tussen te jonge kinderen. De leerlingen voelen zich niet zo thuis in die klassen. Een ander project, dat aansluit bij deze mbo-klas is “Doorstroming nieuwkomers 16-plus”, in samenwerking met ROC Zadkine. Het heeft als doel de overstap van vmbo naar mbo te verbeteren en het belangrijkste onderdeel daarvan is een snuffelstage bij

verschillende mbo-opleidingen. “Leerlingen uit de isk of de liftklas vallen terug als ze naar het mbo gaan,” aldus Marja, “Zij moeten op het mbo kunnen ‘plannen’. Zonder begeleiding en structuur gaat het vaak fout. Met de mbo-klas en het project “Doorstroming nieuwkomers 16-plus” wordt geprobeerd de leerlingen hier beter op voor te bereiden, door ze zelfstandiger te leren plannen.

Subsidies

Het VOS College krijgt geld voor leerlingen van de isk, de liftklas en de voorbereidende mbo-klas, omdat deze leerlingen vaak zowel lwoo-leerlingen zijn als leerlingen met een aantoonbare achterstand. Voor elke achterstandsléerling krijgt de school 1.6 bezoldigd. Die gelden worden schoolbreed meegenomen en gaan niet direct naar de liftklas of de trajecten anderstaligen. Het gaat in de grote pot en wordt vervolgens verdeeld. Als er veel leerlingen vanuit de basisschool naar de liftklas doorstromen, krijgt de school minder geld, omdat veel van deze leerlingen in Nederland geboren zijn en daarom niet meer tot achterstandsléerling worden gerekend. Er is daarom niet veel ruimte in het budget en de bemensing van de liftklas en de mbo-klas is krap. Er is op dit moment een grote groei van isk-leerlingen. Volgend jaar zullen er meer docenten nodig zijn voor de isk en dan zal er misschien maar één liftklas kunnen draaien.

Ouderbetrokkenheid

Als leerlingen vanuit de basisschool in de liftklas komen, is er altijd een intakegesprek met de ouders erbij. Zij moeten het inschrijfformulier ondertekenen en gaan daarmee akkoord met de afspraken over deelname aan deze klas. Daarnaast ondertekenen zij ook een verklaring waarin zij toestemming geven dat de school, indien nodig, het zorgadviesteam inschakelt.

In dit team wordt het kind besproken.

Een andere maatregel om de ouders meer te betrekken bij de school is dat het rapport van de kinderen van alle klassen alleen nog aan de ouders wordt uitgereikt.

Sindsdien komen de ouders allemaal naar school. Het rapport wordt dan overhandigd en besproken. De ouders moeten, indien nodig, zelf zorgen voor een tolk. Dat mag niet het kind zelf zijn. Ook gezellige activiteiten moeten ouders naar het schoolgebouw leiden.

Sterke punten van de liftklas

Hoewel leerlingen niet zo vaak op een hoger niveau dan vmbo-bbl of -kbl uitstromen is er toch reden om tevreden te zijn met de resultaten van de liftklas. Leerlingen gaan meteen naar het tweede jaar van het vo en hebben het daar gemakkelijker dankzij de extra taalvaardigheid die ze in de liftklas hebben gekregen.

Zonder die voorbereiding zouden ze het veel moeilijker hebben in die reguliere klassen en waarschijnlijk ook het lagere niveau slecht aankunnen. Wim de Man: "Het sterkste punt van de liftklas is dat je het zo georganiseerd hebt, dat leerlingen geen tijd verliezen. Dat is

heel belangrijk, want heel vaak hoor je dat leerlingen wel extra hulp krijgen, maar dat het een jaar kost. Wij proberen met de liftklas een alternatieve brugklas te geven met extra Nederlands. Daarna gaan ze naar de tweede klas."

Als ander sterk punt noemen Marja en Wim de kleinschaligheid, waardoor er veel aandacht is voor de leerlingen. Ook de goede leerlingbegeleiding vinden zij een positief punt. Op de locatie van de liftklas wordt veel aandacht aan leerlingen besteed die minder makkelijk meekomen. Om de zes weken is er een leerlingbespreking. Elk kind dat een beetje buiten de boot valt - op wat voor terrein dan ook - wordt besproken. De docenten volgen daarbij een handelingsplan en nemen contact op met ouders en instanties. Dat handelingsplan is een systematische stapsgewijze aanpak van problemen waar de docent tegenaan loopt met de leerling. In kleine stappen wordt gestreefd naar verbetering en na zes weken vindt een evaluatie plaats. Dat is dan eventueel de start van een plan voor de volgende stap. In de liftklas kunnen de docenten dit principe heel consequent toepassen.

Taalprofielklassen: speciale klassen geïntegreerd in het reguliere programma die als aanjager van taalbeleid fungeren

Taalprofielklas Hildegardis Mavo

Van taalklas tot taalprofileringsschool

De Hildegardis Mavo is een kleine school voor vmbo-tl in Rotterdam Noord. In het schooljaar 2006-2007 startte de school met een aparte klas met extra taalondersteuning voor leerlingen met een gemengd advies kbl/gl/tl. Met aanvullende lesmaterialen voor Nederlands, ondersteuning op taal bij de andere vakken en vakoverstijgende toepassingsopdrachten, werd beoogd dat de leerlingen van deze zogeheten taalprofielklas na twee jaar op een hoger niveau zouden doorstromen naar de bovenbouw en een grotere kans zouden hebben om een diploma op tl-niveau te behalen, dan zónder de taalprofielklas. Bij de eerste lichting taalprofielklasleerlingen ging alles volgens plan en waren de resultaten vrij goed. De tweede klas bleek echter veel leerlingen te bevatten, die naast een taalachterstand ook een gedragsprobleem hadden. Dit maakte het moeilijk de klas als groep bij elkaar te houden. Daarnaast kampten veel meer leerlingen op de Hildegardis met taalachterstanden of taalproblemen en zouden ook zij gebaat zijn bij de taalprofielaanpak. Vandaar dat na twee jaar het concept van een aparte taalklas verruild werd voor dat van schoolbrede 'taalprofilering', waarbij binnen het gehele reguliere programma, van leerjaar één tot en met vier, aandacht is voor taalvaardigheid en taalondersteuning. Concreet doel van de taalprofilering op Hildegardis is: meetbaar meer leerlingen binnenhouden in het mavo. Daarnaast is de school nu ook een pilot gestart met een mavo-havoklas, in samenwerking met een lokale havo/vwo-school.

Voor het interview is gesproken met Hans Engel en Harold Ligeon. Engel is van huis uit docent Nederlands en sinds 2008 onderwijs- en taalbeleidscoördinator op de Hildegardis Mavo. Omdat hij de afgelopen jaren met name les gaf in de bovenbouw, was hij niet betrokken bij de opzet van de taalprofielklas. In zijn huidige functie heeft hij een aansturende rol in de verbreding en verdere ontwikkeling van de taalprofilering op school. Ligeon is geschiedenisdocent en vanaf het eerste uur betrokken bij de taalprofielklas/taalprofilering. Hij maakt deel uit van de kerngroep taalprofilering.

Het eerste jaar taalprofielklas

De Hildegardis Mavo startte in schooljaar 2006/07 met een aparte taalprofielklas, naast twee 'gewone' eerste en tweede klassen. De inrichting van zo'n klas was een investering van de kant van de school in een specifieke groep leerlingen. Met extra tijd en aandacht voor taal kon een 'select clubje', van leerlingen die de school normaliter had moeten weigeren, toch aangenomen worden en een kans op een tl-diploma krijgen. Deze idealistische en positieve insteek was een belangrijk deel van de charme van een aparte taalklas. Ligeon verwoordt: "We wilden de kinderen uitdagen, ze aanspreken op hun capaciteiten. Met inspirerende taalactiviteiten, zoals debatteren en het schrijven van artikelen, en door hen veel te laten praten over de lesstof en over wat ze bezig hield. Er was ook veel aandacht voor hun algemene ontwikkeling, bijvoorbeeld voor het lezen van de krant." Om die reden werden voor het kernteam van docenten dat aan de taalprofielklas les gaf ook mensen uitgezocht die affiniteit hadden met de taalprofileringsgedachte en ervaring met het geven van taalgericht vakonderwijs.⁸ "Een aantal docenten had reeds een intensieve tvo-training gevolgd, inclusief lesobservaties en intercollegiale coaching. Een deel van deze docenten liep warm voor het idee van taalprofilering en de opzet van een taalprofielklas," licht Ligeon toe. Dit team verzorgde samen ruim zestig procent van alle lessen aan de taalprofielklas (de vakken Nederlands, aardrijkskunde, geschiedenis, wiskunde/rekenen, biologie, de studiebegeleiding en het mentoruur).

De leerlingen in de taalprofielklas volgden in principe het reguliere curriculum, met daarnaast en erin verweven een aanvullend taalprogramma, dat de kernteamdocenten zelf ontwikkelden in samenwerking met de CED-Groep. Dit aanvullende programma bestond

onder meer uit een extra lesuur voor woordenschat en leesvaardigheid en uit een verplicht uur huiswerkbegeleiding. Binnen het extra lesuur werd gewerkt met Lezen in alle vakken, een lessenserie waarmee leerlingen een vaste aanpak bij het lezen van teksten leren hanteren, inclusief het gebruik van leesstrategieën als voorspellen, vragen stellen bij de tekst en samenvatten. Bij Lezen in alle vakken horen posters met een 'stapplan lezen' en een 'stappenplan moeilijke woorden'. Die posters hingen in alle lokalen en de docenten stimuleerden de leerlingen om schoolboekteksten te lezen volgens het stappenplan. Vaak lazen leerlingen in groepjes de teksten uit het lesboek en achterhaalden samen de betekenis van de moeilijke woorden. De woorden waar ze niet uitkwamen werden klassikaal behandeld. Per les werden drie tot vijf woorden gekozen, die de leerlingen noteerden in een woorden-schrift. Deze woorden werden herhaald en geleerd. Het jaar werd verdeeld in drie periodes, waarin telkens een bepaalde taalvaardigheid centraal stond: in de ene periode spreken, in de volgende kijken en luisteren en in de periode daarna schrijven. Aan die centrale taalvaardigheid werd dan door alle docenten binnen de eigen vakken aandacht besteed. In de eerste periode stond spreekvaardigheid centraal. Tijdens de lessen aardrijkskunde, geschiedenis en Nederlands werd aandacht besteed aan verschillende spreekopdrachten en aan presenteren. De periode werd afgesloten met een ouderavond, waarop de leerlingen een presentatie voor ouders verzorgden over wat ze die periode op school gedaan en geleerd hadden. In de tweede periode stond kijken en luisteren centraal. In die periode kregen leerlingen de opdracht om twee tot drie keer per week thuis naar het jeugdjournaal te kijken, samen met hun ouders. Wekelijks gaf een andere docent een kijkopdracht mee. Voor wiskunde moest er bijvoorbeeld speciaal gelet worden op het

⁸ In de schoolrapportage over het eerste taalprofileringsjaar staat: "Het docententeam van de aparte taalprofielklas bestaat uit gevorderde tvo- en sl-docenten, die de training taalgericht vakonderwijs al hebben gevolgd en in staat zijn om taaldoelen te stellen naast de vakdoelen in hun lessen en deze te bereiken middels tvo-werkvormen en activerende didactiek." (sl= samenwerkend leren)

weerbericht en moesten leerlingen grafieken tekenen van de weersvoorspellingen. Voor aardrijkskunde moesten alle geografische namen die tijdens de uitzending genoemd werden, genoteerd worden. Deze werden dan later gezamenlijk opgezocht op de kaart. Voor geschiedenis voerden de leerlingen een kijk en luisteropdracht uit aan de hand van een dvd over het Romeinse rijk. De derde periode draaide om schrijfvaardigheid. De leerlingen werkten met behulp van het ICT-programma 'digikrant' aan een eigen krant, met zelfgeschreven stukjes. Elke periode werd afgesloten met een grotere, vakoverstijgende opdracht. Voor die opdracht, die meestal werd gepresenteerd tijdens een speciale ouderavond aan het eind van de periode, ontvingen de leerlingen een certificaat. Ook was er aan het eind van elke periode een gezamenlijke activiteit rond het woordenschrift, zoals woordposters maken of een woorden-schatquiz. Ten slotte werd er actief gewerkt aan leesbevordering, onder meer door deelname aan het project De Jonge Jury, waarbij leerlingen boeken lezen en stemmen op hun favoriet voor deze literaire prijs. Volgens Ligeon, die deel uitmaakte van het kernteam van de taalprofielklas, bestond de eerste groep uit gemotiveerde en talentvolle leerlingen, die daadwerkelijk opbloeden onder de invloed van de extra aandacht voor hun (taal)ontwikkeling. Dit effect bleef ook bij leerlingen uit de reguliere klassen niet onopgemerkt. "Leerlingen uit andere klassen kwamen naar mij toe en zeiden: 'Meneer, ik wil ook in die klas!' ", aldus Ligeon. Wel geeft hij aan dat de taalprofilering niet bij alle vakken even goed liep. Dit had in zijn ogen vooral te maken met de tijd die docenten hadden voor materiaalontwikkeling en overleg; sommige docenten hadden hiervoor te weinig tijd vanwege hun overige taakbelasting.

Tweede jaar taalprofielklas

Helaas was het tweede jaar van de taalprofielklas veel minder succesvol. Van de nieuwe lichting taalprofiel-leerlingen, bleek ruim een derde naast een taalachter-

stand ook gedragsproblemen te hebben. Achteraf bezien is de selectie van leerlingen niet zorgvuldig genoeg gebeurd. "Mogelijk zagen basisschoolleerkrachten de taalprofielklas als plek waar 'moeilijke leerlingen' extra aandacht krijgen en werden die daarom relatief vaak doorverwezen naar Hildegardis – van oorsprong ook een ivo-mavo," zo verklaart Engel. Hoe dan ook had deze situatie tot gevolg, dat het aanbod in de taalprofielklas minder goed aansloeg bij de nieuwe groep leerlingen en de positieve effecten uit het eerste jaar zich niet voordeden. Sterker nog: de resultaten en de sfeer in de groep waren zo slecht, dat men het niet wenselijk achtte deze leerlingen als klas bij elkaar te houden. Zodoende werd de klas in het tweede leerjaar gemengd met de twee reguliere klassen, en was er de facto geen taalprofielklas meer in leerjaar twee. Het inrichten van een aparte klas voor taalprofilering bleek dus tegelijk de kracht en de zwakte van het concept. Enerzijds zorgde de speciale positie van zo'n klas, het gevoel van uitverkorenheid, ervoor dat zowel docenten als leerlingen zich extra inzetten. Ook werden de positieve effecten van die extra inspanning zichtbaar, omdat er vergelijking met reguliere klassen mogelijk was. Dit zichtbare effect droeg verder bij aan de motivatie. Anderzijds steunde dit effect zwaar op een kritische selectie van leerlingen; toen daar iets misging werkte het programma niet meer. Tegelijkertijd vroeg men zich bij de Hildegardis Mavo af, of ze de reguliere leerlingen, die vaak evenmin sterren waren in taal, zo'n voorkeurs-behandeling mochten onthouden. "Het werkte, maar het was eigenlijk niet wat je wilde", zo verwoordt Harold Ligeon deze paradox.

Een nieuwe koers: van taalprofielklas naar taalprofielschool

Het feit dat eigenlijk de meeste leerlingen op de Hildegardis Mavo, een binnenstadsschool met een groten-deels allochtone populatie, baat zouden hebben bij extra aandacht voor hun taalvaardigheid en ondersteuning op

het gebied van taal, in combinatie met de selectie-problematiek rond de taalprofielklas, leidde tot de wens om de taalprofilering niet te concentreren binnen een aparte klas. Een andere factor was een serie personeelwisselingen binnen het management en het docententeam. Daarbij verlieten ook enkele mensen de school die nauw betrokken waren geweest bij het taal-beleid op en bij de opzet van de taalprofielklas, zoals de locatiedirecteur/onderwijscoördinator en een docente Nederlands uit het kernteam. Hun plaatsvervangers

zetten, op basis van de situatie die ze aantroffen en eigen inzichten, een nieuwe koers uit. Met ingang van het schooljaar 2008-2009 werden alle brugklassen bestempeld tot taalprofielklas. Het idee was om dit van daaruit verder uit te breiden met taalprofielklassen tot en met het vierde leerjaar.

Hieronder is een schematische vergelijking van de taalprofielklas en de taalprofielschool te zien.

Vergelijking aparte taalprofielklas en schoolbrede taalprofilering

	<i>Aparte taalprofielklas</i>	<i>Taalprofilering schoolbreed</i>
Duur:	2 jaar (eerste en tweede leerjaar)	4 jaar (gehele schooltijd)
Voor wie:	leerlingen met een bbl of kbl-advies waarvan de groep-8-leerkracht dacht dat er méér (lees: een g/tl-diploma) in zat.	leerlingen met een gemengd kbl/gl/tl-advies (zonder g/t geen toelating)
Selectie-criteria, algemeen:	<i>De rekenvaardigheid en intelligentie moeten goed genoeg zijn om tl aan te kunnen, alleen op taal mag een achterstand zijn.</i>	
Selectie-criteria, specifiek:	Op de drempeltoets een rekenscore van 4 of hoger en een score begrijpend lezen en/of woordenschat van 5 of lager.	score Cito-eindtoets minimaal 520
Inhoud:	- extra lesuur Nederlands in leerjaar 1 - bij alle vakken tvo-didactiek - vakoverstijgend werken met een woordenschrift - periodes waarin bepaalde vaardigheden centraal staan (bij elk vak twee taaltaak-opdrachten per periode) - drie keer per jaar een vakoverstijgend 'taalproject', eindigend met een presentatie voor docenten en ouders en certificaat	- extra lesuur Nederlands in leerjaar 1 - streven is ook in leerjaar 2 een extra lesuur Nederlands in te roosteren - bij alle vakken tvo-didactiek - vakoverstijgend werken met een woordenschrift - schoolbrede 'taaltaakwijzers' - individuele taalvaardigheidstraining in alle leerjaren (met Muiswerk) - aan bestaande projecten wordt een talige component of taalopdracht toegevoegd - jaarlijks 'taalshow' (voor alle klassen)
Begeleiding:	kernteam van docenten, dat minimaal 60% van de lessen + mentoraat verzorgt Dit kernteam is geschoold in tvo-didactiek	alle docenten (alle docenten zijn geschoold in tvo-didactiek)
Doelstelling:	80% van de leerlingen stroomt na de taalprofielklas door naar een reguliere leerjaar 3-klas.	- afname van de uitstroom naar kbl bij de overgang leerjaar 2 - leerjaar 3 - hogere eindexamenresultaten, m.n. bij Nederlands

Drie aspecten

De nieuwe koers van taalprofilering op de Hildegardis Mavo bestaat in feite uit drie aspecten:

- ❶ extra lesuur voor gerichte extra taalvaardigheidstraining Nederlands;
- ❷ aandacht voor talige vaardigheden en taalondersteuning binnen alle vakken;
- ❸ aandacht voor 'monitoring' van leerlingen: resultaatmeting en evaluatie van taalvaardigheden, zowel op het niveau van individuele leerlingen als op schoolniveau.

Daarnaast worden de klassen zo klein mogelijk gehouden (18-20 leerlingen), waardoor een docent per leerling meer aandacht aan en feedback op het taalgebruik kan geven en leerlingen vaker aan bod kunnen komen bij talige interactie.

Extra tijd voor taalvaardigheidstraining

De Hildegardis Mavo kende een lesrooster met drie uur Nederlands in leerjaar één tot en met drie en vier uur in de examenklas. Om in de nieuwe opzet alle eerste klassen een extra lesuur te kunnen bieden voor extra taalvaardigheidstraining, is het extra uur Nederlands voor leerjaar vier verschoven naar leerjaar 1. In dat zogenaamde 'taalprofieluur' worden specifiek activiteiten ondernomen die de taalontwikkeling van de leerlingen moeten stimuleren en hun taalvaardigheid vergroten. Er is met name aandacht voor begrijpend lezen en woordenschat. Niet alleen omdat juist die twee zaken bij veel leerlingen zwak ontwikkeld zijn, maar met name omdat ze cruciaal zijn voor het opdoen van kennis binnen vrijwel alle andere vakken. Het verbeteren van de leesvaardigheid en de woordenschat heeft dan ook een positief effect op de totale schoolprestaties. Ook aan de schrijf- en uitdrukkingsvaardigheid wordt in het taalprofieluur gewerkt.

Concrete materialen en activiteiten die ingezet worden zijn bijvoorbeeld Nieuwsbegrip (training in het gebruik

van leesstrategieën en vergroting van kennis van de wereld aan de hand van teksten over actuele onderwerpen) en de Digikrant (een computerprogramma waarmee leerlingen een nieuwswebsite kunnen maken, met zelfgeschreven berichten en rubrieken). Daarnaast oefenen de leerlingen tijdens het taalprofieluur met de woorden, die ze tijdens de andere vakken hebben genoteerd in hun woordenschrift.

Het taalprofieluur wordt gegeven door docenten Nederlands. Vaak wordt gewerkt in 'carrousselvorm': de klas wordt verdeeld in drie groepen, die gedurende het lesuur rouleren tussen drie verschillende activiteiten. Bij twee van die activiteiten werken de leerlingen zelfstandig, terwijl de docent bij de derde activiteit de gelegenheid heeft een klein groepje leerlingen intensief te begeleiden. Vanaf schooljaar 2009-2010 wordt deze vorm van taalvaardigheidstraining uitgebreid met individuele taaltraining op de computer. Hiertoe is een groot arsenaal aan Muiswerkprogramma's aangeschaft, op het gebied van spelling, zinsbouw, lezen en woordenschat. Eén van de carrouselactiviteiten zal vanaf dat schooljaar gaan bestaan uit het werken met Muiswerk. Het is echter de bedoeling dat leerlingen niet alleen tijdens het taalprofieluur aan Muiswerk werken, maar ook tijdens de I-uren. Het I-uur is een uur begeleid zelfstandig werken dat twee keer per week op het rooster staat. Door een verplichte hoeveelheid 'Muiswerktijd' op te geven per week, wordt de taalprofilering gekoppeld aan de I-profilering van de school en wordt in de I-uren de tijd voor taalvaardigheidstraining nog verder uitgebreid.

Aandacht voor talige vaardigheden en taalondersteuning binnen alle vakken

Dat een wekelijks extra lesuurtje niet voldoende is om de beoogde sprong in de taalvaardigheidsontwikkeling van de leerlingen te bewerkstelligen, daarvan is men bij de Hildegardis Mavo al sinds enkele jaren doordrongen. De meeste docenten die al langer op de school werken zijn dan ook geschoold in de didactiek van taalgericht

vakonderwijs. De directie maakt werk van het bijhouden en verder ontwikkelen van die vaardigheden, met behulp van terugkeerbijeenkomsten en individuele coachingstrajecten. Zelfs het schoolbestuur waar de Hildegardis Mavo onder valt (LMC) is voornemens Taalgericht Onderwijs op te nemen in haar personeelsbeleid, wat betekent dat tvo-vaardigheid deel uitmaakt van het algemene competentieprofiel van LMC-docenten. Volgens zowel Harold Ligeon als Hans Engel is tvo de essentie van taalprofilering en de sleutel tot daadwerkelijke vooruitgang van leerlingen op school. Ligeon zegt: "Ze moeten continu bezig zijn met taal." Om tvo op school te stimuleren, is er een kerngroep van zes docenten ingesteld, die als voortrekker fungeert. Dit is de sectie Nederlands, aangevuld met enkele vakdocenten. Momenteel werkt deze kerngroep aan schoolbrede 'taalwijzers'. Dit zijn richtlijnen voor de uitvoering en beoordeling van taaltaken die in verschillende vakken voorkomen, zoals het schrijven van een verslag of een werkstuk of het houden van een presentatie. De bedoeling is, dat de leerlingen bij Nederlands leren hoe ze zo'n taak moeten uitvoeren en alle docenten vervolgens refereren aan die werkwijze, wanneer zij binnen hun vak een dergelijke taalkaak opgeven. Vanwege de functionaliteit van de taalwijzers en om de betrokkenheid van andere docenten daarbij te vergroten, hebben de kerngroepdocenten collega's geïnterviewd met de vraag welke taaltaken in hun vak(ken) veel voorkomen en/of vaak problemen opleveren. Op basis van dat onderzoek is als eerste gestart met de ontwikkeling van een 'luisterwijzer', een taalwijzer rondom de taken luisteren naar uitleg of naar een presentatie (zie bijlage 4).

Monitoring van de leerlingen: resultaat-meting en evaluatie

Al vanaf de start van de eerste taalprofielklas is de school ook gestart met de invoering van het toets- en volgsysteem VAS van Cito. Vooral omdat de gemeente Rotterdam, die subsidie verleent in het kader van de

taalprofilering, een onafhankelijke resultaatmeting vereist. In eerste instantie (2006/07) werden alleen de eerstejaars getoetst, waarbij de resultaten van de taalprofielklas werden vergeleken met die van een reguliere 'controleklas'.

Gemiddelde scores VAS-toetsen klas 1A (reguliere klas) en 1C (taalprofielklas)

Entreetoets (nov. '06)	Klas 1C	Klas 1A	verschil
Wiskunde	70.25	61.30	8.95
Studievaardigheden	62.10	57.55	4.55
Leesvaardigheden	58.60	59.65	1.05
Woordenschat	63.10	68.30	5.2
Volgtoets (juni '07)	Klas 1C	Klas 1A	verschil
Wiskunde	32.43	16.15	16.28
Studievaardigheden	47.76	54.35	6.59
Leesvaardigheden	14.23	12.45	1.78
Woordenschat	21.48	18.7	2.78

De leerlingen van de taalprofielklas zijn van meet af aan beduidend sterker in wiskunde en dit verschil neemt zelfs toe (+ 7p.)

Interessant is de situatie op de overige onderdelen. Aan het begin van het jaar scoorden de taalprofielklasleerlingen hoger op studievaardigheden dan de leerlingen in de reguliere klas, terwijl die laatsten het beter deden qua woordenschat en leesvaardigheden. Aan het eind van het jaar is die situatie echter omgedraaid: de controleklas scoort nu hoger op studievaardigheden, maar de taalprofielklas heeft de reguliere klas ingehaald op de onderdelen woordenschat (+ acht) en leesvaardigheid (+ drie).

Kwalitatief viel op dat leerlingen van de taalprofielklas de activiteiten in de klas erg leuk vonden. De leerlingen vonden het ook heel speciaal, dat ze in deze groep zaten. De resultaten voor Nederlands, geschiedenis en

aardrijkskunde (uitgedrukt in schoolcijfers) waren boven verwachting: De cijfers van geschiedenis en aardrijkskunde waren zelfs beter in de taalprofielklas dan in de reguliere klassen.

Vanaf schooljaar 2008-2009 wordt het systeem doorgevoerd zoals het bedoeld is: met een nulmeting aan het begin van het eerste jaar en vervolgens een voortgangsmeting aan het einde van leerjaar één, twee en drie. Alle onderdelen van de toets (studievaardigheden, Nederlands, Engels en rekenen/wiskunde) worden afgenomen.

De VAS-resultaten komen niet op het rapport te staan en spelen in principe geen rol bij het bepalen of een

leerling over kan of niet. Ze worden met name gebruikt om een beeld te krijgen van de ontwikkeling van de leerlingen en om het onderwijs intern te evalueren. Alleen als er grote meningsverschillen zijn met ouders over het vervolgniveau, dan kunnen de resultaten van de toets als onafhankelijk zakelijk gegeven ernaast gelegd worden.

Naast de Cito-VAS-toets wordt ook de Muiswerk Test-suite ingevoerd, om individuele taalprogramma's op te kunnen stellen.

De VAS-resultaten van drie lichtingen leerlingen (periode 2006-2009) zijn met elkaar vergeleken.

Zie de tabel hieronder.

Instroomniveau	Entreetoets nov. 2006			Entreetoets nov. 2007			Entreetoets nov. 2008		
	<i>N = 43</i>			<i>N = 40</i>			<i>N = 62</i>		
<i>vergelijkingsgroep</i>	BB	KB	GT	BB	KB	GT	BB	KB	GT
onderdeel Studievaardigheden	64	51	28	70	59	35	55	42	22
onderdeel Rekenen/Wiskunde	70	52	29	76	59	36	69	43	18
onderdeel Leesvaardigheid NLs	53	40	23	46	33	18	50	33	17
onderdeel Woordenschat NLs	39	36	10	43	38	15	39	33	17
onderdeel Leesvaardigheid EN	63	37	37	-	-	-	64	54	32
onderdeel Woordenschat EN	57	34	34	-	-	-	62	55	38
Totaal	59	37	13	-	-	-	63	38	10

Voortgang	2006-2007	2007-2008	2008-2009
	<i>N = 35</i>	- ⁹	<i>N = 60</i>
onderdeel Studievaardigheden	+ 9 p.	-	+ 6 p.
onderdeel Leesvaardigheid NLs	- 2 p.	-	+ 1 p.
onderdeel Woordenschat NLs	+ 1 p.	-	+ 5 p.
onderdeel Leesvaardigheid EN	-	-	+ 3 p.
onderdeel Rekenen/Wiskunde	- 1 p.	-	- 1 p.

⁹ In schooljaar 2007-2008 is zowel in november als in juli de entreetoets afgenomen, hierdoor is een vergelijking van de voortgang met andere jaren niet mogelijk

De weergegeven getallen in de bovenste tabel zijn zogeheten 'percentielscores'. Deze scores geven aan wat het niveau is ten opzichte van het gemiddelde van alle leerlingen in Nederland.

Een percentielscore tussen 75 en 100 geeft aan dat het niveau ruim boven het gemiddelde niveau van de referentiegroep ligt, een score tussen 0 en 25 dat het niveau zeer laag is ten opzichte van de referentiegroep. De categorieën 25-50 en 50-75 kunnen beschouwd worden als respectievelijk 'gemiddeld – laag' en 'gemiddeld – hoog'.

Bij de getallen is het verschil weergegeven in scores tussen de entreetoets (afname in november) en de Volgtoets (afname in mei).

De resultaten van de gegevens uit de Cito-VAS-toetsen laten zien, dat de Hildegardisleerlingen in het algemeen bij binnenkomst op bb-kb-niveau zitten. Ze kunnen zelfs gekarakteriseerd worden als zwakke tot gemiddelde kb'ers (in plaats van gt-ers of tl-ers). In schooljaar 2008-2009 heeft de school zelfs te maken met een nog zwakkere populatie dan in de twee voorgaande jaren; op studievoordigheid en rekenen scoren ze flink lager dan de leerlingen uit 2006 en 2007, op taalvaardigheid iets lager.

Qua voortgang wijzen de gegevens op een lichte verbetering in het onderwijsrendement, met name op het gebied van taalvaardigheid Nederlands (leesvaardigheid en woordenschat).

Taalprofilering in relatie tot taalbeleid en schoolontwikkeling

Terugkijkend op de afgelopen jaren zijn Hans Engel en Harold Ligeon niet ontevreden. "De taalprofielklas op de Hildegardis Mavo vervult een vliegwielfunctie in het aanjagen van (schoolbreed) taalbeleid," stelt Hans Engel: "Er is een bewustwordingsproces in gang gezet, dat langzaam leidt tot een cultuuromslag." Volgens Ligeon lag de basis voor dit proces in de professionalisering op het gebied van tvo, waarmee door de school al

eerder gestart was. "Dit is het meest geslaagde aspect." Engel beaamt dit. "De kracht is dat taalbeleidsontwikkeling ook vanuit het schoolbestuur gestimuleerd wordt en dat een aantal zaken bestuurbreed vastgelegd wordt."

Zo is tvo-vaardigheid binnenkort onderdeel van het competentieprofiel voor alle docenten op een LMC-school.

Het blijft lastig om alle docenten mee te krijgen, de ouders bij de taalontwikkeling van de leerlingen te betrekken. Ook zou het werken met een portfolio goed zijn als instrument om de taalontwikkeling te volgen en leerlingen inzicht te geven in hun eigen ontwikkeling. Dit is er echter nog niet van gekomen, het staat nog op het wensenlijstje.

Samenvattend zien Engel en Ligeon de volgende punten als kritische succesfactoren bij de ontwikkeling van taalprofilering:

- De facilitering: niet alleen een extra uur op het rooster, maar ook de tijd en het geld voor materiaalontwikkeling en overleg/afstemming.
- De schoolbrede tvo-aanpak: alle docenten moeten meedoen! De directie heeft hierin een belangrijke taak; deze moet dus achter het proces staan. In feite is het hanteren van tvo-didactiek en het uitvoeren van schoolbrede afspraken een vorm van discipline. Het management mag de boel niet laten versloffen of docenten toestaan zich te onttrekken aan de koers.
- Blijvende professionalisering: dit is een onderdeel van deze schoolbrede aanpak, want voor taalgericht lesgeven zijn specifieke competenties vereist.
- Een helder instroomprofiel: dit goed formuleren en eraan vasthouden. Dit moet goed worden afgestemd en gecommuniceerd met het primair onderwijs.
- Goede resultaatmeting: zo kun je weten of je aanpak effect heeft. Het is bovendien stimulerend om te zien dat je aanpak effect heeft.

Taalprofielklassen: speciale klassen geïntegreerd in het reguliere programma die als aanjager van taalbeleid fungeren

Taalprofilering Junior College Middellande

Zonder steun van het management moet je er niet aan beginnen

Het Junior College Middellande (JCM) in Rotterdam is een onderbouwcollege voor vmbo-leerlingen met een uitstroomperspectief voor de basisberoepsgerichte leerweg of de kader beroepsgerichte leerweg. Veel leerlingen hebben een taalachterstand. Het gevoel leeft dat een deel van de leerlingen meer potentie heeft en op grond van hun taalachterstand verwezen is naar het JCM. Om alles uit deze leerlingen te halen is er een intensivering van de taalstimulering nodig.

De school combineert het idee van de taalprofielklas dan ook met taalgericht vakonderwijs in alle vakken. In de taalprofielklas worden leerlingen geplaatst, die aan het eind van de basisschool een voor een vmbo-leerling normale of goede score op de Citotoetsen voor intelligentie en rekenen hebben, maar die een achterstand hebben op taal. In deze klas worden allerlei taalstimulerende werkvormen ontwikkeld en toegepast. Wat werkt wordt overgedragen aan (de collega's van) andere klassen.

Taalgericht lesgeven is op deze school onderdeel van het integraal personeelsbeleid. Rob Muijlaert, docent Nederlands, Engels en taalcoach, Ellen Duvigneau, docente Nederlands, teamleider en taalcoach en Loes Koop, docente drama, vertellen hierover.

Ontstaan van de taalklas

Junior College Middellande heeft een lange traditie van taalbeleid. Deze school in de Rotterdamse binnenstad heeft immers veel achterstandsleerlingen. Er is dan ook altijd extra aandacht geweest voor taal, onder meer door taalgericht vakonderwijs. Toch was er het gevoel dat er meer mogelijk was. "Iedereen had een tvo-training gehad, maar het was moeilijk om het op de werkvloer te krijgen," stelt Rob Muijlaert. "Naar mijn smaak bleef tvo te veel in de marge van de gewone lessen; iets extra's dat je er bij doet in plaats van een wezenlijk onderdeel van de didactiek. De vraag was: hoe gaan we dit concreet neerzetten?"

De wens om de aandacht voor de taalontwikkeling van de leerlingen te intensiveren en zo meer uit de leerlingen te halen werd door een aantal docenten gedeeld. "We hebben wel eens het gevoel dat leerlingen vanuit de basisschool soms onder hun niveau worden doorverwezen. Wij zijn een basis-kader school, maar leerlingen stromen soms op. Niet alleen van bb naar kb, maar ook naar gemengd en zelfs theoretisch. Als dat er bij een leerling in zit wil je dat er uit halen. En trouwens, ook als een zwakke bb leerling een gemiddelde of zelfs een goede bb leerling kan worden is je aanpak geslaagd," stelt Ellen Duvigneau.

Meerdere scholen in Rotterdam hadden dit gevoel. De Hildegardis Mavo, het Calvijn College en Junior College Middellande zijn een samenwerkingsverband aangegaan om het project taalprofielklassen op te zetten en gezamenlijk een subsidieaanvraag in te dienen. Het project beoogde de vele ervaringen die in de laatste jaren waren opgedaan met het bestrijden van taalachterstand te bundelen, te intensiveren en om te bouwen naar de ontwikkeling van taalprofielklassen (en op langere termijn naar taalprofielscholen). De drie deelnemende scholen richtten een taalprofielklas in. In deze klas werden leerlingen geplaatst die na de basisschool een gemengd advies kregen, en een relatief lage Citoscore op taal hadden in vergelijking met rekenen.

Dit was een aanwijzing, dat de leerling het talent had om het hoogst geadviseerde advies te halen. Voorwaarde was wel dat de leerlingen, en de ouders, gemotiveerd waren om zich extra in te zetten voor taalverwerving, en dat er een kernteam van docenten aan deze taalprofielklas zou gaan lesgeven, dat gemotiveerd was om taalontwikkende werkvormen uit te proberen en mee te werken aan intensivering van taalontwikkend onderwijs. Rob Muijlaert was hier vanaf het eerste uur bij betrokken. "Drie jaar geleden heb ik het idee geopperd om een pilotklas te starten met een selectie van leerlingen met een normale vmbo-intelligentie, maar een achterstand op taal. Een deel van de docenten die de tvo-training hadden gedaan waren gedreven door het onderwerp. Het leek hun leuk om mee te doen. De subsidie van de gemeente Rotterdam maakte dat mogelijk."

Experimenteren met nieuwe werkvormen

Zo ontstond een klas waarin geëxperimenteerd werd met nieuwe leermiddelen en nieuwe werkvormen. "Je moest ergens beginnen," vertelt Rob Muijlaert. "De leerlingen kregen een ander rooster, we konden extra leermiddelen aanschaffen. Niet alleen extra oefenprogramma's om taalvaardigheden te trainen, zoals Muiswerk, maar ook zaken als microfoons, om elkaar te interviewen. Voor het eerst kregen de leerlingen drama. Met de nieuwe werkvormen en drama leerden deze leerlingen meer. Zodra we zagen dat iets werkte gingen we het verbreden naar andere groepen."

"Eigenlijk hebben al onze leerlingen dit nodig," vult Ellen Duvigneau aan. "De leerlingen in de taalklas zijn uitgezocht op hun talent. Naast taalproblemen hebben ze geen andere leerachterstand. Zo kun je als docententeam beter het effect zien van je experiment, want deze leerlingen gaan met dezelfde interventies veel harder vooruit dan de andere kinderen. Zo kun je goed zien wat werkt en wat niet, terwijl je bezig bent het beste uit de leerlingen te halen. Dit is stimulerend voor de docenten en de leerlingen."

Klokhuisfragmenten

Zelf is Ellen Duvigneau bijvoorbeeld begonnen met experimenten om de kijk- en luistervaardigheid van de leerlingen te vergroten, door Klokhuisfragmenten te gebruiken in de klas. “Ik kwam op het idee door een vmbo-examen, waar een klokhuisfragment in zat over afro-kappers, een onderwerp dat leerlingen erg aanspreekt. Ik ben dus Klokhuisfragmenten gaan uitzoeken die aansloten bij de belangstelling van de leerlingen en maakte daar vragen bij. Al snel ging ik ze ook gebruiken bij andere klassen en heb ik ook materiaal aan collega’s gegeven.”

Differentiëren met Taallijnen

Een ander experiment van Ellen was differentiëren in de les Nederlands. Bij haar gebruikten leerlingen niet allemaal het zelfde boek. “Het boek Taallijnen heeft voor bbl- en voor kbl-leerlingen het zelfde tekstboek, maar een verschillend werkboek,” legt Ellen uit. “Met de leerlingen die dat aankonden besprak ik: ‘Wil je moeilijkere oefeningen? Je krijgt dan wel lagere cijfers, maar het is wel beter voor je’. Ze vonden het allemaal stoer om een moeilijker boek te gaan gebruiken.” Bij sommige leerlingen ging het heel goed. In de tweede klas ben ik zelfs begonnen met het gl-boek erbij. Het probleem was dat dat niet op onze boekenlijst stond, maar met hulp van de manager is dat opgelost.” Omdat bij de gl-versie ook een ander tekstboek hoorde vroeg het differentiëren een strakke organisatie en voorbereiding. In een les werd nu gewerkt met twee tekstboeken en drie werkboeken van dezelfde methode. Op het bord stonden steeds de pagina’s en oefeningen die gedaan moesten worden voor de verschillende boeken. “Ik evalueerde steeds met de leerlingen: gaan we hier nog mee door, of gaan we terug in het andere boek? Ze wilden steeds door.”

Het werken met verschillende niveaus van een les-methode paste ze ook toe in andere klassen. Het verbreden naar collega’s was lastiger. “Eén collega heeft

het idee overgenomen. De meeste collega’s schrokken er echter voor terug om dit zelf toe te passen.”

Werkvormen die aansluiten bij de leerlingen

De leerlingen kregen drama’s. Rob begon er in zijn eigen les ook mee te experimenteren. “In mijn vrije tijd doe ik aan theater en het leek me leuk om daar iets mee te doen in de les. Er zijn zoveel speelse werkvormen voor dramatische expressie. Bij Engels bijvoorbeeld, bij het oefenen van de dagen van de week. We zaten in een kring en gooiden een bal naar elkaar over. Wie de bal ving moest de volgende dag noemen in het Engels. Zo leerden deze leerlingen de nieuwe woorden veel sneller dan met de oefeningen uit het boek.”

Nu gebruikt Muylaert veel drama in de les, maar in het begin zag hij er tegen op. Hoe zal dat gaan als de tafels aan de kant moeten? Hoe laat je leerlingen naar elkaar luisteren, terwijl er tegelijkertijd de vrijheid is om te bewegen, en zelf dingen te bedenken. Hij had zijn eigen plezier in drama, maar verder was er niets. Hoe begin je? Met dat soort vragen zocht hij hulp bij Loes Koop. “Het belangrijkste wat ik geleerd heb, is dat je een strakke discipline moet hebben en dat je heel consequent moet zijn. Zelf had ik van te voren het idee: ‘Het moet een beetje los. Er mag veel. Niet teveel regels. Je moet bij drama de teugels een beetje laten vieren’ maar het is dus precies andersom. Je moet juist veel strenger zijn dan normaal. Als iemand door een presentatie heen praat, stoort dat heel erg. Leerlingen durven dan niet meer. Daar was Loes heel duidelijk in: de voorwaarde om de leerlingen zich vrij te laten voelen is veiligheid. Daarvoor heb je die regels nodig. Duidelijke regels, die je streng moet handhaven. Bij mij is het zo: als er iemand door een presentatie heen praat, krijgt hij eerst een waarschuwing. Daarna niet meer. Dan wordt hij aan het schrijven gezet in een hoek van de klas en mag niet meer meedoen. Dat vinden ze heel erg.” Van Loes Koop heeft Rob ook geleerd om de leerlingen mee te laten helpen in het verbouwen en

opruimen van de klas. Ook het geven van rollen, zoals regisseur of floormanager werkt goed. Maar dit kunnen leerlingen niet meteen het moet langzaam opgebouwd worden.

“Leerlingen moeten dit in het begin natuurlijk leren,” vertelt Muylaert. Je moet veilig beginnen. Ik ben begonnen met kaarten. Ik laat de leerlingen een kaart kiezen en ik laat hen vertellen wat ze gekozen hebben. De docent begint als eerste. Je moet zelf iets geven om van de leerlingen iets terug te krijgen. Dan zien ze, dat je iets persoonlijks mag vertellen, of een fantasieverhaal.”

Ondertussen zijn de leerlingen al veel verder. Ze werken in groepen En iedereen heeft een rol: regisseur, tijdbewaker enzovoort. En ze kunnen moeilijkere opdrachten aan. “Bij Nederlands heb ik een les gegeven over spanning opbouwen. De leerlingen moesten een situatie bedenken aan de hand van de vijf w’s en een h. Wie, wat, waar, wanneer, waarom en hoe. Eerst moest alles goed gaan, en aan het eind moest de situatie ontaarden in een groot conflict. De leerlingen kozen een parfumzaak als voorbeeld. Iemand test een geurtje, en zegt: ‘Lekker, dat wil ik wel kopen’, maar dan grist een ander net het laatste flesje voor zijn neus weg. Leerlingen hebben de neiging om dan heel snel een conflict te maken en dan is het verhaal niet meer spannend. Door het uit te spelen kunnen ze het effect zien van wat ze doen. Ze bedenken het, ze spelen het en ze krijgen feedback. Zo leren ze veel sneller. Als je de opdracht op papier zou geven, zou het bij deze leerlingen niet werken.”

Intensief werken aan taalbeleid

Naast de experimenten in de taalklas en het verspreiden van de interventies die werken, wordt er op het JMC intensief naar toegewerkt dat alle docenten in staat zijn taalgericht les te geven. Dit is geen vrijblijvende zaak. Er is sprake van een 'push & pull' benadering: commitment en facilitering van de zijde van de directie. De competenties om taalgericht te kunnen lesgeven zijn ingebed in het geheel van docentcompetenties en hebben een plek gekregen in het integraal personeelsbeleid. Alle docenten hebben een tvo-training gehad, en als vervolg daarop zijn er tvo-werkplaatsbijeenkomsten, waar docenten onder begeleiding werkvormen ontwikkelen en uitwisselen. Er zijn twee taalcoaches opgeleid om de docenten te ondersteunen in het taalgericht lesgeven. Dit bleek nog niet genoeg, want over het algemeen stappen docenten niet zelfstandig naar een coach. In samenwerking met de CED-Groep werd een systeem ontwikkeld om de competenties met betrekking tot taalgericht lesgeven bij de docenten te ontwikkelen.

Het systeem werkt als volgt. De teamleiders doen lesbezoeken bij de docenten in hun team en signaleren met behulp van een kijkwijzer voor taalgericht lesgeven de behoeftes en/of van de betreffende docent. Er zijn drie uitkomsten mogelijk:

- ❶ de docent heeft (nog) moeite met het klassenmanagement en/of bepaalde didactische basisvaardigheden. In dat geval wordt de docent verwezen naar iemand die daarbij ondersteunt.
- ❷ het klassenmanagement is in orde, maar het tvo-gehalte van de les is te laag. In dat geval wordt de docent verwezen naar de taalcoach, voor ondersteuning op taalgericht vakonderwijs.
- ❸ het klassenmanagement en het tvo-gehalte zijn goed. Deze docenten worden gestimuleerd om collega's te laten kijken in hun les, zodat anderen er inspiratie uit kunnen putten.

Deze aanpak past in het kwaliteitsbeleid van de school. Het was wel nodig de kernteamleiders en de directie te

trainen. Ze moesten leren zien wat tvo inhoudt.

"Meestal let men wel op klassenmanagement, zoals een veilige omgeving, maar taalgerichtheid laat men gaan. Als de directeur over de gang loopt en de leerlingen zijn stil aan het werk zijn er geen klachten van ouders en is er sprake van een perfecte docent. De taalontwikkeling blijft buiten beeld. De directie moet weten wat het inhoudt, en moet leren elementen van tvo te herkennen. Daarvoor is de kijkwijzer taalgericht lesgeven gebruikt. Hierin staat het gewenste docentgedrag in verschillende graden van perfectie helder beschreven."

Taalbeleid blijven vernieuwen

De aanpak is niet alleen beschreven in het taalbeleidsplan, maar is ook onderdeel van het kwaliteitsbeleid van de school. "Zonder steun van het management moet je er niet aan beginnen." stelt Rob Muylaert. Ondanks de steun van het management, loopt het met de aanmeldingen bij de taalcoach niet storm, terwijl er in de lesbezoeken wel docenten zijn gesignaleerd die hier behoefte aan hebben. Waar dit aan ligt is niet helemaal duidelijk. Een management dat trekt, is niet genoeg. Er moeten op de werkvloer mensen zijn die de zaak steeds op een nieuwe manier onder de aandacht brengen en taalgericht lesgeven levend houden. Het is daarom jammer dat alleen in het eerste jaar van het taalprofileringsproject de docenten van de taalklas extra uren kregen.

De taalklas is het tweede jaar wel doorgegaan, maar zonder de extra uren. Nu zijn het vooral de twee taalcoaches, die het taalbeleidsplan evalueren en bijstellen en nieuwe manieren verzinnen om taalstimulering onder de aandacht te houden. Rob Muylaert heeft bijvoorbeeld in overleg met een docente, een taalcoachingsgesprek gefilmd en dat tijdens een bijeenkomst laten zien aan collega's. Zo konden ze zien hoe zo'n gesprek verloopt en dat maakt de stap naar een taalcoach weer minder 'eng'.

Dramatische werkvormen als onderdeel van taalbeleid

Een andere manier voor het stimuleren van de tvo-didactiek is de organisatie van een cursus dramatische werkvormen, voor docenten die geïnteresseerd zijn in deze aanvulling op hun didactische repertoire.

Het enthousiasme van de leerlingen en de docent begon namelijk ook collega's op te vallen. Dit wilden zij ook. Allemaal hebben ze een training taalgericht vakonderwijs achter de rug en dramatische werkvormen lijken daarop goed aan te sluiten. Sommige docenten zijn er al mee aan het experimenteren.

"Op dit moment is zo'n 80% geïnteresseerd om iets met drama te doen," schat Muylaert. "Het loopt door alle vakken heen. Niet alleen bij de talen, maar ook bij biologie bijvoorbeeld. Je kunt niet verwachten dat iedereen open staat voor, maar in feite ga ik er vanuit dat je er in alle vakken iets mee kunt. Het is een uitbreiding van de tvo-werkvormen. Alle docenten moeten daarover kunnen beschikken. Daarom hebben we het opgenomen in het taalbeleidsplan. Volgend schooljaar organiseren we een training dramatische werkvormen voor alle geïnteresseerde docenten. Uiteindelijk wordt het hopelijk, net als tvo-vaardigheden, opgenomen in het integraal personeelsbeleid."

Muylaert ziet al duidelijk voor zich hoe die training er uit kan gaan zien. "Ten eerste natuurlijk zelf drama leuk gaan vinden. Plezier beleven aan de opdrachten. Je lichaam durven gebruiken en jezelf vrij voelen om te spelen. Wat je zelf niet voelt kun je immers ook niet overbrengen op anderen. De volgende stap is hoe je dat in een klassensituatie doet."

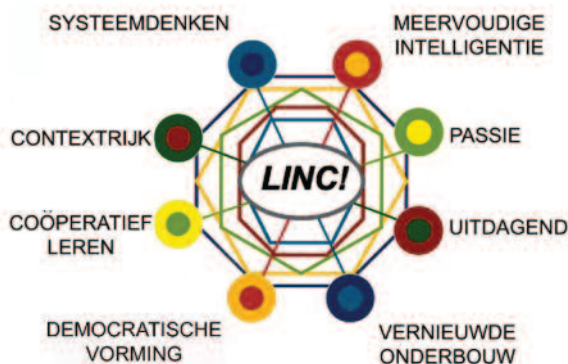
Ook Loes Koop, docente drama, is enthousiast. "Je oefent de werkvorm én hoe je het gaat doen in de les. Ik denk zeker dat collega's in andere vakken hier ook iets mee kunnen. Uitleggen van woorden, bijvoorbeeld. Door lichaamstaal te gebruiken kun je al heel dicht bij de betekenis van een woord komen. Ook het systeem van klassenmanagement zou je goed kunnen gebruiken bij andere vakken."

"Er zit zoveel talent in vmbo-leerlingen," vult Rob Muylaert aan. "Dit is hun ding. De lesmethodes zoals die nu zijn sluiten niet aan. Die worden eerst ontwikkeld voor gymnasiumleerlingen, dan makkelijker gemaakt voor het havo en nog makkelijker voor het mavo. Uiteindelijk houd je een slap aftreksel over voor de bbl-leerlingen van het vmbo. Ik zeg: je moet andersom beginnen. Wat voor goede dingen zitten er in deze leerlingen. Daar moet je beginnen, dus bij wat ze kunnen. Zo breng je ze uiteindelijk in contact met de dingen die ze nog niet weten. Sluit aan bij hun talent en bouw daarop verder."

Aansluiting bij Leren In Nieuwe Contexten

De school doet steeds pogingen om het taalbeleid aan te haken bij het andere beleid van de school. "We zijn in de maatschappijvakken bijvoorbeeld begonnen met de aanpak van Leren In Nieuwe Contexten" vertelt Ellen Duvigneau, "Het is een aanpak die aansluit bij het nieuwe leren. Er is veel aandacht voor interactie en voor zelfstandig werken. De opdrachten sluiten aan bij de belevingswereld van de leerlingen."

¹⁰ De kijkwijzer tvo is ontwikkeld door Gert Kruit van de CED-Groep. De competenties van taalgericht lesgeven zijn hierin helder geformuleerd, zodat de observeerder het handelen van de docent duidelijk kan inschatten.

LINC! staat voor Leren In Nieuwe Contexten en werkt vanuit de principes:

- Betekenisvol leren
- Systeemdenken
- Democratische vorming
- Meervoudige intelligentie

Deze uitgangspunten worden vertaald in de leerinhouden en werkvormen. Leerlingen werken aan uitdagende en betekenisvolle contextrijke opdrachten, die een relatie hebben met de leefwereld van de leerling. In de opdrachten worden steeds verschillende intelligenties aangesproken. De leerlingen leren en werken samen. In de werkvormen wordt de nadruk op samenhang gelegd.

De leerlingen onderzoeken relaties en zetten gereedschappen uit het systeemdenken in om samenhang te ontdekken. En last but not least: de wereld wordt in de school gehaald. Actualiteiten vormen een belangrijke bron van leerinhouden.

Voor meer informatie: www.lereninnieuwecontexten.nl

Ondanks de aandacht voor interactie en context in dit concept, zijn Rob en Ellen zeer ontevreden over het tvo-gehalte van de LINC!-opdrachten. “Er worden geen eisen aan taal gesteld in de opdrachten,” legt Ellen uit. “En er ontbreekt de taalsteun om er qua taal en denken meer uit te halen. Als je dus zomaar met

dit concept begint, gooi je wat je hebt opgebouwd met docenten zo met het badwater weg.” Ellen en Rob brengen dit punt steeds in bij vergaderingen over LINC!. Ook experimenteren ze met een werkplaatsaanpak, waar docenten taalsteun toevoegen aan de opdrachten.

Resultaten van leerlingen volgen

Het streven van het Junior College Middellande is dat leerlingen met een taalachterstand van twee jaar, na twee jaar op het niveau van groep 8 zijn gebracht. Na een jaar taalklas bleek, dat er in de taalklas vrijwel geen verzuim was en dat de angst voor taal is afgenomen. De leerlingen hebben plezier in taalactiviteiten en ze durven meer. Ook het feit dat een deel van de leerlingen met een moeilijker boek (kb/g) voor Nederlands is gaan werken is een teken dat de leerlingen vooruit gaan.

Om vorderingen methodeonafhankelijk te kunnen vaststellen is de Cito-VAS-toets ingevoerd. Ellen Duvigneau houdt de resultaten bij. “Toen ik na de eerste afname de resultaten vergeleek met de Citogegevens van de basisschool over leesvaardigheid, vielen er grote verschillen op. Een grote groep leerlingen scoort op de Cito-VAS veel beter, maar die resultaten kunnen niet aan de taalklas worden toegeschreven. Want Cito-VAS nemen we aan het begin van het schooljaar af. Ik moet hier nog eens goed induiken. De verschillen komen natuurlijk vooral omdat de toetsen verschillende dingen meten. De voortgang kun je dus pas echt zien als je de resultaten op de Cito-VAS van november vergelijkt met die in het voorjaar.”

Omdat JCM een onderbouwlocatie is, stromen de leerlingen na de onderbouw door naar andere locaties. De meeste leerlingen gaan naar het Carré College, maar ook naar allerlei andere scholen. De wens groeit na een paar jaar taalklas dan ook om het effect van intensieve taalondersteuning op langere termijn te volgen en om elkaars aanpak op elkaar af te stemmen. Rob Muylaert heeft bijvoorbeeld contact met een van

de docenten van het Carré College om de aanpak af te stemmen. "Wij zijn hofleverancier van die school, dus je wilt van elkaar weten hoe je het doet, hoe je het aanpakt." Aan de overdracht en het volgen van leerlingen en de afstemming van taalbeleid kan nog veel worden verbeterd. Zelfs de terugkoppeling van (examen)resultaten blijkt in de praktijk een lastige zaak."

Ouderbetrokkenheid

Een nieuwe ontwikkeling is de manier waarop gewerkt wordt aan ouderbetrokkenheid. "Dat is niet speciaal voor de taalklas, maar het effect is merkbaar in de school en dus ook voor de taalklasleerlingen," aldus Ellen Duvigneau. "Dankzij Reflex groeit de betrokkenheid van de ouders. Reflex is een organisatie die één keer per week mensen levert die de thuistalen spreken. Ze organiseren ouderavonden en moederochtenden over thema's, zoals jongeren en internet. Dit jaar is er ook een ouderraad. Je ziet het effect bijvoorbeeld door dat er meer participatie van ouders ontstaat. En voor het eerst maken we mee dat ouders reageren op een beslissing van een docent. Dat is een goede zaak!"

Tips voor scholen die met een taalklas willen beginnen

Terugkijkend naar de ervaringen met de taalklas hebben Rob en Ellen de volgende tips voor (docenten van) scholen die hiermee willen beginnen:

Rob: "De directie moet er achter staan, anders wordt het niets. De aandacht voor taalontwikkelen onderwijs moet ingebed zijn in het integraal personeelsbeleid en in het kwaliteitsbeleid van de school."

Ellen: "Wil een experimentklas effect hebben, dan moeten de mensen die lesgeven invloed hebben op de samenstelling van de taalklas. Een taalklas heeft alleen een stimulerend effect op het taalbeleid als de resultaten van de interventies goed zichtbaar zijn. Dat

kan alleen bij leerlingen die geselecteerd zijn op normale intelligentie en taalachterstand. Zodra er anderen bijgezet worden die andere achterstanden hebben verlies je het overzicht op het resultaat.

Verder moet je niet gaan experimenteren over de hoofden van de leerlingen heen. Docenten in de taalklas moeten ervaring hebben op tvo-gebied. In ieder geval moeten ze zich bewust zijn van taal en zich ervoor willen inzetten. Daar moeten dan wel mensen bij die het klappen van de zweep al kennen. De grondhouding moet zijn: lef om met leerlingen dingen te proberen en door te zetten als ze het niet meteen kunnen. Dat geldt voor rollenspellen en eigenlijk voor alles. Het zou de grondhouding moeten zijn van iedereen die lesgeeft aan dit soort leerlingen."

Zowel Ellen als Rob benadrukken dat het werken aan taalontwikkelen onderwijs als vanzelfsprekend onderdeel van het didactisch handelen een sterk punt is. Maar het realiseren daarvan is een zaak van lange adem. "Mijn prioriteit nu is nog steeds mensen te motiveren voor tvo," stelt Rob. "De mensen zijn ermee bezig, bijvoorbeeld in de werkplaatsbijeenkomsten, maar je ziet er weinig van terug in de klas." Terwijl hij dit vertelt realiseert Rob zich dat het effect van drie jaar taalklas en intensief taalbeleid vooral is dat de verwachtingen ten aanzien van de docenten op dit terrein zijn veranderd. "Vroeger vroeg je aan iemand: 'Doe je taalprofielklas?' en als die dan zei: 'Ja ik leg drie woorden uit in de les', dan was je tevreden. Als dat het enige is dat je ziet, zeg je tegenwoordig: 'Dat is geen tvo-les!'. We leggen de lat nu veel hoger. De norm waarmee je naar het tvo-gehalte van een les kijkt, is veel strenger geworden."

Taalprofielklassen: speciale klassen geïntegreerd in het reguliere programma die als aanjager van taalbeleid fungeren

Taalprofielklas Christelijke Scholengemeenschap Calvijn

De taalprofielklas is geslaagd als je hem kunt opheffen

De Christelijke Scholengemeenschap Calvijn, locatie Vreewijk te Rotterdam heeft opleidingen havo, atheneum en gymnasium. Sinds drie jaar draait op deze school de taalprofielklas. Met deze klas wil men voorkomen dat leerlingen die vanuit het basisonderwijs met een havo/atheneumadvies instromen, vanwege taalachterstand op een lager niveau eindexamen doen dan zij gezien hun capaciteiten en talenten aankunnen.

Jan van Mastrigt is taalcoördinator en verzorgt in de taalprofielklas de lessen Nederlands en studievoorbereiding. Hij is tevens mentor van de leerlingen.

Wat is de taalprofielklas?

De taalprofielklas bestaat de leerjaren één en twee en is één van de vier brugklassen havo/atheneum.

Leerlingen in de taalprofielklas moeten dezelfde prestaties leveren als leerlingen in de andere brugklassen. Zij volgen het reguliere curriculum, gebruiken dezelfde boeken en maken dezelfde toetsen. Aan het eind van klas twee stromen de leerlingen door naar het derde jaar van havo, atheneum of vmbo op basis van dezelfde criteria als de criteria waarmee de leerlingen van de andere brugklassen doorstromen. De leerlingen van de taalprofielklas moeten daarvoor extra hard werken, krijgen iets meer lesuren en iets meer huiswerk. De taalprofielklas onderscheidt zich van de andere klassen door extra aandacht voor taal en studievastheid en door de aanpak van taalgericht vakonderwijs die de docenten hanteren. Hij draait nu voor het derde jaar en dit jaar zijn de eerste leerlingen vanuit de taalprofielklas doorgestroomd naar het derde jaar van havo, atheneum en vmbo-t.

Van topklas naar taalprofielklas

Toen in 2000-2001 op de locatie Vreewijk duidelijk werd dat de taalachterstand van leerlingen groeide, werd er naar een oplossing gezocht om te voorkomen dat leerlingen met havo-capaciteiten vanwege taalachterstand op een lager niveau eindexamen zouden gaan doen. Naar voorbeeld van een school in Utrecht werd gekozen voor één extra jaar tussen groep acht van de basisschool en de start van het voortgezet onderwijs. Dit werd op het Calvijn de topklas genoemd, een naam die aangaf dat het hier ging om kinderen waarvan de school hoge verwachtingen had.

Jan van Mastrigt en Siemen Stienstra (beiden begeleider van de topklas) hebben samen met Paul Stassen (Utrechtse School Begeleidingsdienst) het Utrechts model omgebogen tot een Rotterdams model. Voor een groot gedeelte werd het model gekopieerd en van daar-

uit zijn kleine veranderingen aangebracht. Jan verwoordt de gedachte achter het model: "Je dompelde ze onder in de taal in de hoop en de verwachting dat de taalachterstanden daardoor snel sterk zouden verminderen, zodat de leerlingen vervolgens opgeknapt en wel zouden doorstromen naar het voortgezet onderwijs". De topklas heeft in totaal vier jaar gedraaid en was redelijk succesvol. Veel kinderen kwamen binnen met advies vmbo basis/kader of theoretische leerweg. Het grootste gedeelte is uitgestroomd naar havo/atheneum. De topklas had als probleem dat het voor de leerlingen een extra jaar was tussen het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs. Voor de ouders werd dat steeds moeilijker te accepteren: het leek alsof de leerlingen waren blijven zitten. Het kostte steeds meer moeite om de ouders ervan te overtuigen dat ze dat niet moesten zien als zittenblijven, maar als investeren in de toekomst. De aanmeldingen liepen terug en in het vierde jaar zaten er nog maar twaalf leerlingen in de klas.

Subsidie

De subsidie voor de schakelklas werd in diezelfde tijd losgekoppeld van scholen voor voortgezet onderwijs en geheel aan scholen voor basisonderwijs toebedeeld. Dit was ook één van de breekpunten voor de topklas. Het Calvijn wilde de schakelklas graag zelf houden en niet overhevelen naar het basisonderwijs. Hoewel er vanuit de directie veel steun was voor de topklas, moest er een oplossing worden gezocht om deze klas betaalbaar te houden.

Het concept van de topklas is toen omgebouwd naar het concept van de taalprofielklas: een reguliere brugklas met extra lesuren, extra begeleiding en extra aandacht voor taal. Er is gebruik gemaakt van verschillende subsidies, o.a. van de gemeente Rotterdam (JOS) en vooral ook van de Plus-arrangementen van het ministerie van OCW. Dit zijn gelden die beschikbaar worden gesteld voor leerlingen uit achterstandswijken, een doelgroep die rijk vertegenwoordigd is op deze locatie.

De topklas is een goede voorbereiding geweest op de taalprofielklas. Natuurlijk kon niet alles hetzelfde blijven als in de topklas, er zijn ook vrijheden verloren gegaan doordat de taalprofielklas, behalve een taalprofielklas, ook een 'gewone' brugklas is geworden. Zo is bijvoorbeeld het leren buiten de school, een belangrijke component in de topklas, nog maar heel beperkt mogelijk. Jan geeft aan dat dit hem nog steeds aan het hart gaat, want het leverde veel op. Leerlingen leerden Nederland kennen en kwamen in een taalrijke context waarin ze veel leerden. Zo waren er bijvoorbeeld uitstapjes naar de Tweede Kamer, het Van Gogh Museum en fietstochtjes naar Kinderdijk. Deze uitstapjes werden door leerlingen die in de topklas zaten erg gewaardeerd. Jan: "Ik heb geleerd dat we ons moesten richten op woordenschatontwikkeling, op de buitenwereld en op studievoordigheden. Zo zou het eigenlijk moeten. De keiharde werkelijkheid van tijd en geld noopte ons om een ander concept te maken. Om het om te bouwen en in te passen in bestaande structuren."

Werkwijze en inhoud van de taalprofielklas

In de taalprofielklas is de onderwijsinhoud hetzelfde als in de andere brugklassen, alleen de didactiek is anders. Er wordt gewerkt met taalgericht vakonderwijs. Er is meer rust en uitleg.

Bij Nederlands wordt er extra gewerkt aan begrijpend lezen, aan strategieën voor moeilijke woorden en aan spelling. Er is tevens aandacht voor huiswerkondersteuning, studievoordigheid, houding en zelfreflectie. Voor alle vakken (ook voor Nederlands) worden dezelfde methodes en materialen gebruikt als in de andere brugklassen

In de taalprofielklas zijn vijf lessen voor Nederlands, 2 uur voor studievoordigheid en 1 steenuur dat voornamelijk voor extra Nederlands wordt gebruikt. Een belangrijke rol is weggelegd voor de mentor. Één keer in de week is er een mentorbijeenkomst met de groep als geheel, daarnaast voert de mentor met de kinderen

individueel kleine gesprekken om te bespreken hoe het er voor staat.

In de uren Nederlands gaat de aandacht vooral uit naar begrijpend lezen: de aanpak en analyse van teksten. Het gaat daarbij om de strategie: hoe pak ik de tekst aan? De leerlingen leren hoe zij zichzelf kunnen helpen.

Jan: "Wij geven ze geen vissen, maar wij *leren* ze vissen". Er is veel aandacht voor het aanleren van strategieën in het algemeen, voor houding en reflectie. Dat heeft niet alleen met het taalcurriculum te maken, maar met het totale curriculum. Leerlingen leren om te plannen en goed na te denken over hoe ze taken uitvoeren. Kinderen die taalzwakker zijn doen dat vaak niet of veel minder en minder gestructureerd. Voor begrijpend lezen wordt gewerkt met de methode Woordbreker en voor spelling met Goed gespeld. Er is geen geschikte totaal methode voor havo/atheneumniveau. Dat betekent dat er voor dat niveau allerlei losse materialen bij elkaar gezocht worden, ook van het internet. Jan: "Veel ontwikkelingen die plaatsvinden op dit gebied zijn gericht op het vmbo. Het lijkt wel alsof men er van uitgaat dat er bij havo/atheneum geen taalproblemen zijn. En dat is simpelweg niet waar!"

Er zijn ongeveer twaalf docenten bij de taalprofielklas betrokken. Het streven is om een aantal vakken te clusteren en door één docent te laten geven: aardrijkskunde, geschiedenis en godsdienst is zo'n cluster. Jan verzorgt het cluster Nederlands, studievoordigheid, mentoruren en steunuren. Hij ziet de leerlingen tien uur per week en op die manier kan hij makkelijk een band met ze op bouwen.

Jan van Mastricht: "Minder handen is één van de succesfactoren. Elk vak een eigen docent heeft negatieve effecten op leerlingen. Zo'n versnipperd geheel zorgt dat leerlingen weg kunnen duiken in de anonimiteit. Dat kan in de taalprofielklas een stuk minder, omdat we met iets minder docenten te maken hebben." De kernvakken worden gegeven door docenten die elkaar

heel goed kennen en veel contact met elkaar hebben over de klas. Voor overleg is er geen vergaderstructuur, want niemand is op hetzelfde moment vrij. Gesprekken vinden daarom veelal tussentijds plaats. Leerlingen weten dat dit contact er is, want daar praat de mentor over met ze. Als er iets is gebeurd met een leerling bij een van de collega's, dan bespreken de docenten dat en vervolgens neemt de mentor het mee in zijn gesprekken met de leerlingen.

Taalbeleid: de taalprofielklas is de proeftuin voor de andere klassen

Naast het geven van een extra 'boost' aan taal aan een groep leerlingen, is het aanjagen van taalbeleid in de school een heel belangrijk doel van de taalprofielklas. Gerrit Elings, de directeur onderwijs, heeft de taalprofielklas ooit 'de proeftuin van het Calvin' genoemd. Wat in de taalprofielklas is uitgeprobeerd wordt schoolbreed overgebracht naar alle onderbouwklassen. Alle onderbouwklassen hebben nu één uur extra Nederlands speciaal gericht op ondersteuning van begrijpend lezen. In alle brugklassen krijgen de leerlingen een uur huiswerkbegeleiding en studievvaardighedenontwikkeling. Er is een behoorlijke structuur opgezet voor steun en ondersteuning. Schoolbreed, in alle klassen, is er nu een uur verrijking, waarbij leerlingen o.a. taaltaken aangeboden krijgen. In dat uur zitten de klassen bij de mentor en afhankelijk van wat een leerling nodig heeft, gaat hij of zij naar een docent die daarvoor is vrijgeroosterd. Dat kan spelling zijn, of rekenen/wiskunde of Engels. Het is nog niet gelukt om verrijking voor alle vakken te organiseren, bijvoorbeeld voor Frans.

Als belangrijkste doel van de taalprofielklas noemt Jan de invoering van tvo, de taalaanpak die in de topklas werd gehanteerd en die vervolgens is doorgezet in de taalprofielklas. Deze didactiek wordt nu breed ingezet in de hele onderbouw. Het werkt volgens hem als een olievlek.

De school is nu ongeveer vijf jaar met tvo bezig en er wordt toegewerkt naar een schoolbrede aanpak en verankering ervan in het schoolbeleid en het personeelsbeleid. Dat betekent bijvoorbeeld dat het aan de orde komt in functioneringsgesprekken. Het streven is dat tvo op den duur iets is wat alle docenten doen. De directie omschrijft het als leidende didactiek.

Alle docenten van de taalprofielklas zijn gevorderde tvo-docenten en een groot percentage (iets minder dan de helft) van de docenten is tvo-geschoold. Over het algemeen zijn dat docenten die in de onderbouw lesgeven. In het beleidsplan wordt de taalgerichte didactiek ook in de bovenbouw gebracht. Jan van Mastrigt: "Taalbeleid en professionalisering moet gekoppeld zijn aan beleid. Als dat niet aan personeelsbeleid is gekoppeld, wordt het vrijblijvend en dan beklijft het onvoldoende. We hebben heel veel gewonnen als het gaat om de manier waarop we op deze school tegen taalachterstanden en taalproblemen aankijken. De taalprofielklas is een duidelijke aanjager geweest om daar aan te beginnen."

Jan merkt op dat het belangrijk is om tvo te onderhouden en stimuleren, want zowel de leerlingen als de docenten hebben de neiging om terug te vallen op de oude manier van werken. Mensen moeten geprikkeld worden om tvo te blijven toepassen.

Docenten die met tvo hebben gewerkt staan er over het algemeen positief tegenover. Ze weten hoe belangrijk het is, maar ze komen er niet altijd toe om het ook toe te passen.

In evaluatiegesprekken met de leerlingen die vanuit de taalprofielklas in het derde jaar regulier zijn ingestroomd vertelden de leerlingen, dat zij wel goed het verschil merkten tussen de taalprofielklas en de

gewone klas. Vooral bij vakken als geschiedenis, aardrijkskunde, wiskunde, natuurkunde werd in de taalprofielklas veel aandacht besteed aan de talige kant van die vakken. In de derde klas is dat een stuk minder of valt dat weg.

De leerlingen zien ook dat zij ten opzichte van andere leerlingen een andere manier hebben van het benaderen van teksten. Zo gestructureerd als zij het hebben geleerd, zo chaotisch zien ze het de andere leerlingen doen; ze beginnen gewoon.

Er zijn ook docenten die echt op een andere manier zijn gaan werken. Bij wiskunde en natuurkunde zijn docenten minder gaan 'doceren'. Zij werken meer met beelden en gebruiken het bord veel frequenter. Bij wiskunde hebben docenten nu ook aandacht voor de manier waarop de stof in het boek wordt verwoord en voor de manier waarop zij vragen in toetsen formuleren.

Instroom van leerlingen vanuit het basisonderwijs

Om bekendheid te geven aan de taalprofielklas is er tijdens de open dag in februari op het Calvijn altijd een lokaal waarin aandacht is voor taal en taalprofilering. Daar vertelt Jan van Mastrigt over de taalprofielklas en deelt folders uit waarin de hoofdpunten staan.

De meeste leerlingen die uiteindelijk in de taalprofielklas komen, melden zich in eerste instantie zelf aan voor een 'reguliere' brugklas. Tijdens de intake wordt duidelijk of zij in aanmerking komen voor de taalprofielklas. Het komt ook wel eens voor dat een leerling vanuit het basisonderwijs direct wordt aangemeld voor de taalprofielklas. Meestal is dan een individuele leerkracht of ib'er van de basisschool op de hoogte van het bestaan van de klas. Op het Calvijn wordt nog gezocht naar een goede manier om de taalprofielklas bij basisscholen bekend te maken, om zo de instroom te verbeteren en eventueel te vergroten.

Intake en selectie

Leerlingen komen in de taalprofielklas na een speciale selectieprocedure en nadat de ouders en de leerling akkoord zijn gegaan met plaatsing in deze klas. Dat laatste is belangrijk want in de taalprofielklas is het hard werken voor de leerling en daarvoor is de steun van ouders nodig.

De grootste groep leerlingen die toegelaten wordt in de taalprofielklas komt met een ruwe Citoscore voor havo/atheneum. Als leerlingen worden aangemeld, dan komt er een onderwijskundig rapport mee, waaruit blijkt of zij vanuit de basisschool ook een positief advies mee krijgen voor havo/atheneum. Dit advies is heel belangrijk. Daarnaast speelt ook de uitslag van de taal en rekentoets (Cito-eindtoets) een belangrijke rol. Van leerlingen met een hoge score voor rekenen (percentielscore boven de 70) en een lage score voor taal (percentielscore onder de 50) wordt in het onderwijskundig rapport nagekeken of er een verklaring voor dit verschil is opgenomen. De discrepantie moet niet terug te voeren zijn op iets anders dan een taalachterstand. Een leerling die bijvoorbeeld sterk dyslectisch is komt meestal niet in aanmerking voor de taalprofielklas. Kinderen met dyslectie worden niet binnen de taalprofielklas begeleid, maar door remedial teachers en specialisten. Als het advies van de basisschool onverdeeld positief is, dan worden de ouders, vaak ook met kind, uitgenodigd voor een ouderavond waarop de plannen worden gepresenteerd over de taalprofielklas. Ook wordt dan uitgelegd wat het betekent voor de kinderen. Als de ouders en de kinderen akkoord gaan, dan worden de leerlingen geplaatst in de taalprofielklas. Gaan ze niet akkoord, dan komen ze in één van de andere havo/atheneum-klassen. Deze leerlingen hoeven dus niet weg en gaan ook niet naar een lager niveau.

Een tweede kleinere groep leerlingen die in aanmerking komt voor de taalprofielklas, is aangemeld met een mavo/havo-advies. In het onderwijskundig rapport staat dan vermeld dat een leerling dit advies heeft gekregen,

omdat het taalniveau zo laag is. De ouders van die kinderen krijgen een uitnodiging voor een individueel gesprek.

Het komt wel eens voor dat een enkele leerling in de taalprofielklas wordt opgenomen die niet in eerste instantie begonnen is in deze klas. Vorig jaar bijvoorbeeld, zijn twee leerlingen opgenomen in het tweede jaar. Zij waren vanuit vmbo-tl/havo 'opgestroomd' naar havo/atheneum. Zij deden het zo goed dat ze over konden stappen. Om ze extra te ondersteunen bij die overstap werden ze in de taalprofielklas opgenomen. Uiteindelijk is één van hen naar het vmbo gegaan en één naar het havo.

De meeste ouders gaan akkoord met plaatsing in de taalprofielklas. Soms ziet een kind het zelf niet zitten. Ouders zijn wel eens bang dat hun kind een stempel krijgt op school doordat het in deze klas zit. Zij willen over het algemeen graag dat hun kinderen gewoon mee doen en geen uitzondering zijn. Hierover gaat de school met de ouders in gesprek om ze gerust te stellen. Juist door de formule waarbij de taalprofielklas hetzelfde programma volgt met dezelfde leerboeken en dezelfde toetsen, voelen leerlingen zich niet apart. Zij kunnen met andere leerlingen communiceren over de vakken die ze volgen en de boeken die ze gebruiken. Leerlingen die in de taalprofielklas zitten zijn zich zeer goed bewust van het feit dat ze in deze klas zitten, maar de andere leerlingen merken er niet veel van. Dit blijkt uit evaluaties met leerlingen.

Doorstroom naar het derde jaar voortgezet onderwijs

Leerlingen stromen aan het eind van het tweede jaar naar klas drie van havo, atheneum of vmbo-t. De keuze voor één van de niveaus wordt bepaald op basis van de studieresultaten van de afgelopen jaren, zoals dat ook voor alle andere leerlingen op school gebeurt. Gekeken wordt naar het rapport van de tweede klas: het gemiddelde cijfer, de resultaten van de examenvakken en de

sociaal-emotionele ontwikkeling. Ouders krijgen eerst een voorlopig advies bij het derde rapport in jaar twee, zodat zij een indicatie hebben in welke richting de docenten denken. Bij het vierde rapport wordt pas een beslissing genomen, dan zijn de leerlingen aan het eind van de tweede taalprofielklas. Leerlingen moeten dan zo ver zijn dat ze op eigen kracht door kunnen op het niveau dat bij hen past.

De leerlingen krijgen in alle brugklassen, dus ook in de taalprofielklas Cito-VAS-toetsen voor rekenen/wiskunde, taal, Engels en studievoordigheden. Dit gebeurt drie keer, namelijk: een 0-meting aan het begin van het eerste jaar (entreetoets), meting één aan het eind van de eerste klas (volgtoets) en meting twee aan het eind van de tweede klas (adviestoets).

De toetsen worden gebruikt om een beeld te krijgen van de ontwikkeling van de leerlingen en om het onderwijs intern te evalueren. Het heeft geen invloed voor de overstap van jaar één naar twee of van jaar twee naar jaar drie en ook niet op de keuze die gemaakt wordt voor het vervolgniveau. Alleen als er grote meningsverschillen zijn met ouders over het vervolgniveau, kunnen de resultaten van de toets als onafhankelijk zakelijk gegeven ernaast gelegd worden. De toets geeft dan de doorslag.

Het percentage leerlingen dat het afgelopen jaar doorstroomde naar havo/atheneum was in de taalprofielklas groter dan in de andere klassen: in de taalprofielklas was het bijna tweederde, in de andere klassen de helft. Sommige leerlingen komen op een vmbo-t niveau uit, terwijl ze meer gekund hadden als ze het vol hadden gehouden om hard te werken. In de tweede klas krijgen leerlingen het moeilijk met hun motivatie. In de eerste klas moeten ze hard werken om het niveau te halen en in de tweede klas moeten ze dat nog een keer. De taalachterstand is niet opgelost in één jaar en ook na het tweede jaar blijft het een punt van aandacht.

Als leerlingen naar het vmbo gaan dan moeten ze daarvoor naar een ander gebouw. Dat ervaren zij in eerste instantie een beetje alsof ze teruggezet worden. Zij hebben in die jaren in de taalprofielklas steeds te horen gekregen dat ze havo of atheneum moeten halen. Jan geeft aan dat daar nu minder op gehamerd wordt, omdat het voor de leerlingen een gevoel van verlies geeft als zij het niet redden.

Enkeel in het andere gebouw zijn de leerlingen snel gewend. De nieuwe en kleinschaliger omgeving, waar iedereen elkaar kent, is prettig voor de leerlingen en zij vinden het in tweede instantie meestal wel leuk.

Ouderbetrokkenheid

Ouders van kinderen die de taalprofielklas doen hebben daarin toegestemd en ze weten wat er van hen verwacht wordt. Tegelijkertijd ervaart Jan dat de invloed die een school heeft op de thuissituatie vrijwel nihil is. Sommige ouders willen wel maar hebben niet het vermogen: "Ik wil wel helpen, maar ik snap zelf niet wat ze moeten doen" (bijvoorbeeld bij huiswerk). Jan: "Ouders beginnen allemaal heel trouw, maar in de loop van de tijd versloft het. Voordat je het weet wordt er minder gecontroleerd of achter de vordden gezeten dan nodig is."

Onlangs zijn er gesprekken gevoerd met ouders van kinderen die niet presteren zoals gewenst, met de kinderen er bij. Dan blijkt dat er thuis lang niet zoveel wordt gewerkt als zou moeten. Leerlingen vertellen bijvoorbeeld dat ze heel veel op school aan huiswerk doen en dat dat thuis niet meer hoeft, terwijl dat niet waar is. De communicatie met thuis is van groot belang om te zorgen dat school en thuis zo dicht mogelijk bij elkaar staan. Dat is niet altijd gemakkelijk: sommige ouders spreken onvoldoende Nederlands.

Jan: "Ik kan met één ouderpaar niet communiceren omdat beide ouders geen Nederlands spreken. Ik kan alleen maar communiceren via een zestienjarig buurmeisje dat wel eens mee komt. Ik weiger te communiceren met ouders als de kinderen tolken."

Een kwart tot een derde van de ouders krijgt het echt niet voor elkaar. De leef- en woonomstandigheden zijn vaak niet gunstig: kleine huisjes met grote gezinnen. Kinderen delen hun kamertje met nog twee broertjes of zusjes. Dan is het vaak lastig huiswerk maken. De school zou nog meer willen bieden hierin, maar dat betekent ruimere openingstijden en meer menskracht en dat kost geld. Met de leerplusgeld die al in hun totaliteit worden ingezet voor de leerlingen, is dat niet haalbaar.

Evaluatie van het project

In januari 2009 is er een evaluatiegesprek geweest met de leerlingen die dit jaar vanuit de taalprofielklas in het derde jaar zijn gestroomd. De leerlingen vonden het heel moeilijk om aan te geven wat ze goed en minder goed vonden. Ze waren over het algemeen tevreden over de aanpak in de taalprofielklas en de aandacht die zij hebben gekregen. Ook waren ze tevreden over het feit dat ze nu naar hun idee op een hoger niveau kunnen functioneren dan waarop ze binnen gekomen waren. "Ik had eigenlijk een vmbo/havo advies en ik zit nu wel op het atheneum".

Wat leerlingen minder prettig vonden was dat de leerstof heel lang in kleine stappen werd aangeboden. Zeker in de tweede klas hadden die stappen wat groter mogen zijn, als voorbereiding op de derde. Hoewel ze er nu aan gewend zijn, vonden ze die overstap wel moeilijk. Ook het feit dat ze veel meer uren les kregen in de taalprofielklas lag moeilijk. Ze begrepen het belang er van wel, maar ze voelden zich door die extra lessen meer een buitenbeentje dan ze eigenlijk zouden willen. De taalachterstand, of de problemen rondom taal zijn volgens de leerlingen niet echt opgelost. Wel zijn ze nu beter in staat om er mee om te gaan. Ze hebben, in de woorden van Jan, strategieën geleerd om hun eigen problemen op te lossen.

De reacties van de leerlingen kwamen overeen met bevindingen van de docenten van de taalprofielklas. Een aantal zaken is dan ook veranderd. Het totale aantal lessen is meer in overeenstemming gebracht met de andere klassen. Het aantal studie-uren per week is teruggebracht van drie naar twee. Ook het aantal uren Nederlands is teruggedraaid. De omvang van de vakken aardrijkskunde en geschiedenis is ook veranderd. Aanvankelijk waren dat in de taalprofielklas vakken van één uur, in de reguliere klassen van twee uur. De gedachte was dat de talige kant van die vakken door Nederlands kon worden opgepikt, maar dat bleek niet te werken. Enerzijds ontlastte deze manier van werken aardrijkskunde en geschiedenis niet voldoende, want de docent had het tijdens zijn les bijvoorbeeld nodig om allerlei onbekende begrippen te behandelen. Anderzijds moest de docent Nederlands de begrippen een beetje gekunsteld aanbrengen. De leerlingen in de tweede klassen merkten bovendien dat ze minder wisten dan de andere leerlingen. Aardrijkskunde en geschiedenis zijn nu ook voor de taalprofielklas weer terug op twee uur en in die vakken is nu weer meer aandacht voor taal.

Wat de docenten heeft verbaasd is het commentaar van de leerlingen op de kleine leerstappen. Het idee was juist dat dit de leerlingen zou helpen, maar die vonden

dus dat het wel wat sneller in grotere gehelen had gekund, om een betere aansluiting te hebben bij de werkwijze die de overige docenten daarna hanteren. Dit roept de vraag op of de oplossing gezocht moet worden in aanpassingen in het curriculum van de taalprofielklas of in de stijl van lesgeven in het vervolgonderwijs. Jan merkt dat kinderen met een taalachterstand moeilijkheden hebben om hun werk te structureren: “Die moet je kleinere eenheden aanbieden, zeker in het begin. Zij moeten succeservaringen opdoen en vanuit die succeservaringen bouwen ze zelfvertrouwen op. Vanuit dat zelfvertrouwen kunnen ze de wereld aan, of in ieder geval de studie”.

Niet alleen de leerlingen van de taalprofielklas hebben een taalachterstand, ook de leerlingen in de andere klassen. Bij hen is het alleen niet zo duidelijk gebleken uit het leerlingvolgsysteem van de basisschool en uit de eindtoets van Cito. Een tijdje geleden is er een woordenschat toets van Cito bij alle leerlingen afgenomen en daaruit bleek dat bijna de helft van alle leerlingen op havo-, atheneum -en gymnasiumniveau voor dat onderdeel op E-niveau functioneert, dus op de onderste tien procent. Jan: “Dat is even schrikken voor gymnasiasten. Die grote brokken en weinig aandacht voor taal, moet dat overgenomen worden als dé goede werkwijze in klas drie en hoger? Natuurlijk moeten wij ook veranderingen in de taalprofielklas doorvoeren, maar dat laat onverlet dat we ook moeten kijken naar de werkwijze in klas drie tot en met zes. Beide kanten opkijken met het idee: kunnen we ze niet naar elkaar toebrengen?”

De gesprekken met de leerlingen waren aanleiding voor de school om zich opnieuw te bezinnen op de verdere ontwikkeling en versterking van taalbeleid, zowel in de onderbouw als de bovenbouw. Vooral in de bovenbouw kost dat nog overredingskracht, want vaak wordt gedacht dat het probleem in de onderbouw al is opgelost. Jan: “Een achterstand die zich in jaren heeft opgebouwd die heb je niet een-twee-drie, met een paar uurtjes meer en een andere didactiek opgelost. Daar doe je veel en veel

langer over, misschien wel de hele schoolperiode”.

De verbinding met de actualiteit kan bijvoorbeeld nog verbeterd worden. Woordenschatontwikkeling is vaak gelieerd aan 'een blik op de wereld'. Jan zoekt een goede manier om dat systematisch in de klas te brengen en daardoor de taalstimulering en die blik op de wereld te verbeteren. Nieuwsbegrip zou daar een rol in kunnen spelen, maar dan een uitgebreide versie waarbij er zo'n zes à zeven artikelen per week verschijnen. Er zijn ook nog andere interessante projecten, zoals “De krant in de klas”, maar dat project duurt slechts twee weken en dat is te kort, vindt Jan. Wat hem betreft wordt het interessant als het veertig weken duurt.

Ook op het gebied van lezen valt nog veel te doen. Leerlingen lezen niet of nauwelijks en alleen als het moet. Daarom moet er aandacht komen voor het lezen van fictie en het ontwikkelen van een leesattitude. Door veel te lezen en met plezier te lezen ontwikkelen leerlingen hun taal heel breed: zinsbouw, woordenschat, taal-fantasie, taalgrapjes, maar ook algemene ontwikkeling, fantasie, empathisch vermogen. Jan verwijst naar het promotieonderzoek van Theo Witte van de Universiteit van Amsterdam: ‘Het oog van de meester’, over de structuur van literatuurontwikkeling van kinderen. Jan kijkt uit naar lesmateriaal dat bij de CED-Groep wordt ontwikkeld: Leesdok, om plezier in lezen en leesattitude te bevorderen. Het aantrekkelijk van dit materiaal is dat het op alle niveaus in te zetten valt, dus ook voor de leerlingen havo/atheneum met een slechte leesattitude. Het sluit ook aan bij de niveaus van het rapport Meijerink.

Aanbevelingen en adviezen

Op de vraag of het project geslaagd is, antwoordt Van Mastrigt: “Volmondig ja. Door alle geledingen van de school is men langzamerhand doordrongen van het belang van taal en het feit dat de leerlingen daar ondersteuning in nodig hebben. De overtuiging dat leer-

lingen die hier binnen komen, het niet uit zichzelf kunnen, maar dat wij ze moeten leren om het te kunnen. Een leerling in de brugklas is een basisschoolleerling in een ander gebouw. Je moet er een brugklasleerling of een havo/atheneum-leerling van maken. Hij is het niet, hij moet het worden. Dat besef is misschien wel het grootste winstpunt van alles. Nadenken over taal en alle gevolgen die taalachterstanden hebben voor hun ontwikkeling.” Jan vervolgt: “Je merkt nu al dat een aantal werkwijzen uit de taalprofielklas zijn weg gevonden heeft. In alle klassen is nu meer aandacht gekomen voor begrijpend lezen, voor studievaardigheden. Een heleboel dingen die wij in de speeltuin van de taalprofielklas hebben uitgetoetst, worden in de overige klassen ingevoerd”. Jan vindt het project het meest geslaagd als hij de taalprofielklas uiteindelijk kan opheffen. Als de werkwijze in alle klassen en in het hele curriculum is opgenomen en wanneer alle klassen taalprofielklassen zijn geworden. Een aparte taalprofielklas is dan niet meer nodig.

Hij geeft de volgende adviezen aan scholen die overwegen een taalprofielklas te starten:

- Steek je licht op bij anderen. Ga niet het wiel zelf uitvinden, want dit is zo’n nutteloze bezigheid, het kost zoveel energie. Bedenk wat je wil en wat de mogelijkheden zijn die de school je biedt.
- Vergewis je van de onvoorwaardelijke ondersteuning van je directie. Zonder ondersteuning van de directie blijft het vechten tegen de bierkaai.
- Zorg voor bewustwording bij de overige docenten. Zij moeten zich bewust zijn van het feit dat er taalachterstanden zijn. Als school ben je dat verplicht, is het je taak om er iets aan te doen.

Een keuze maken voor een taalschakel

In dit hoofdstuk zetten we de voor- en na-delen op een rij van een extra jaar tussen po en vo én de mogelijkheden die geen extra jaar kosten.

Vaak worden scholen niet plotseling geconfronteerd met taalachterstanden. In een aantal opeenvolgende jaren blijkt bijvoorbeeld bij de intake van leerlingen, dat een grote groep leerlingen een taalachterstand heeft. Of docenten krijgen tijdens het voortgezet onderwijs de indruk dat leerlingen zijn doorverwezen onder hun niveau, op grond van hun taalachterstand. De wens ontstaat om iets voor deze leerlingen te doen. Maar wat is dan de meest geschikte vorm?

De eerste keuze waar de school voor staat is:

Een taalschakel creëren of niet?

Om deze vraag te beantwoorden moet u allereerst een beeld hebben van de taalprestaties van de leerlingen bij u op school. Hiervoor kunt u een taaltoets afnemen. Veel vo-scholen hebben goede ervaringen met Diataal, of met de Citotoetsen. In het overzicht van materiaal zijn meer voorbeelden van gebruikte toetsen te vinden.

A Scoort de grootste groep leerlingen qua taal onder het landelijk gemiddelde?

Dan moet u in het reguliere programma van uw school veranderingen aanbrengen, die taalontwikkeling stimuleren: tvo in alle vakken, mogelijk extra tijd voor taal creëren. U moet intensief aandacht aan taalbeleid en tvo gaan besteden. Een taalprofielklas zou een middel kunnen zijn om dit proces aan te jagen.

B Scoort de grootste groep van de leerlingen qua taal op het landelijk gemiddelde? Is er daarnaast een groep leerlingen die daar (sterk) onder zit? Die leerlingen hebben extra ondersteuning nodig om zich in het reguliere onderwijs te kunnen handhaven en taalschakels kunnen zeer effectief zijn. Meestal gaat het in dit geval om een kleine groep leerlingen. Door samen te werken met andere scholen creëert u meer mogelijkheden.

C Is er een groep leerlingen die onder het gemiddelde school scoort qua taal, maar goede resultaten heeft op rekentoetsen? Of merkt u dat dit leerlingen zijn die zich snel ontwikkelen?

Voor deze leerlingen is een taalschakel aan te bevelen, om te zorgen dat ze een duwtje in de rug krijgen. Hiermee vergroten ze hun kansen om door te stromen naar vervolgonderwijs dat bij hun intelligentie past. Dit is de groep leerlingen die in deze publicatie centraal staat.

De mogelijkheden op een rij

In deze publicatie hebben wij, zonder volledig te willen zijn, voorbeelden beschreven van taalschakeltrajecten, die representatief zijn voor bepaalde soorten schakeltrajecten. De kop-/voetklas hebben we daarbij buiten beschouwing gelaten, omdat hier al veel over is geschreven. Scholen die leerlingen met een taalachterstand een extra duwtje in de rug willen geven om te zorgen dat ze doorstromen naar de onderwijsvorm die past bij hun talent en intelligentie, moeten een keuze maken uit de volgende mogelijkheden:

Mogelijkheden naast het reguliere programma:

- ❶ een extra jaar tussen po en vo in, zoals kop-/voetklassen.
- ❷ een aanvullend programma naast het reguliere onderwijs, al dan niet in een verlengde schooldag. Voorbeelden zijn de taalwerkplaats en de topklas Zwijndrecht.

Mogelijkheden geïntegreerd in het reguliere programma:

- ❸ een speciale klas binnen het reguliere programma, waar speciale aandacht gegeven wordt aan de taalverwerving (en soms ook aan andere vakken waarin leerlingen een achterstand hebben), o.a. door het reguliere programma aan te vullen met extra uren. Voorbeeld is de masterklas, de liftklas en de taalbrugklassen.
- ❹ een taalprofielklas die naast het stimuleren van de taalontwikkeling van de leerlingen, ook tot doel heeft een aanjager van taalbeleid te zijn. Het uiteindelijke doel is een taalprofielschool te worden.

De keuze hangt grotendeels af van de omstandigheden en de mogelijkheden: Zijn er genoeg leerlingen om een klas te vormen? Zijn de ouders en de leerlingen gemotiveerd voor een extra jaar? et cetera. In principe is geen enkele keuze beter dan de anderen. Mits goed uitgevoerd, kunnen ze allemaal leiden tot succesvolle

resultaten. Elk traject heeft zijn eigen kwaliteiten, gevaren, voor- en nadelen.

Om de keuze voor u makkelijk te maken zetten wij een aantal overwegingen op een rijtje. Voor welk soort leerlingen is deze schakel geschikt? Wat zijn de voor- en nadelen? Welke speciale aandachtspunten zijn er bij deze schakelvorm belangrijk, wil het een succesvolle schakel zijn?

Meer achtergrondinformatie over de succesfactoren van verschillende trajecten kunt u vinden in hoofdstuk 10.

I Kop-/voetklas: een extra jaar tussen basisonderwijs en vervolgonderwijs.

Voor welke leerlingen geschikt?

Voor (meestal allochtone) leerlingen met een taalachterstand, die de capaciteiten hebben voor mavo, havo of vwo en de motivatie om een extra jaar te volgen. In een jaar tijd, met intensieve aandacht voor taalontwikkeling, kunnen zij qua taalvaardigheid en woordenschat het niveau behalen dat nodig is om te kunnen slagen op mavo, havo of vwo.

Voor welke scholen is dit geschikt?

Basisscholen die een grote groep talentvolle leerlingen met een taalachterstand hebben, basisscholen en voorscholen die veel leerlingen met een taalachterstand hebben en willen samenwerken om dit op te lossen.

Voordelen

Niveauperhoging: in een jaar tijd kunnen de leerlingen een grote niveauperhoging bereiken.

Schooloverstijgend te organiseren: een extra jaar buiten het reguliere programma is schooloverstijgend te organiseren. Dit is een groot voordeel als er per school te weinig leerlingen zijn om een speciale klas in te richten. Samen kun je tot een effectief aanbod komen voor deze groep leerlingen.

Duidelijk financieringskader: een kop-/voetklas valt binnen het wettelijk kader voor schakelklassen in het primair onderwijs, mits in samenwerking met het primair onderwijs georganiseerd. Dat betekent dat deze vorm van traject voor langere tijd kan bestaan. Dat maakt het mogelijk om kwaliteit te verbeteren, vooruit te plannen etcetera.

Nadelen

Extra jaar: een extra jaar aan het begin van de overstap naar voortgezet onderwijs houdt veel ouders en leerlingen tegen. Ook al levert de keuze voor dit traject op de lange termijn tijdswinst op, in het perspectief van de ouders is het een jaar verlies. Ook zijn zij bang dat het stigmatiserend gaat werken: mijn kind is een probleemkind. Daarom hebben zij liever dat een kind op een lager onderwijsniveau geplaatst wordt dan qua intelligentie passend zou zijn. Als een kind de capaciteiten heeft om "op te stromen" zal dat vanzelf gebeuren, zo verwachten zij. Dat kost weliswaar extra tijd, maar er is geen sprake van stigmatisering.

Het is mogelijk om kop-/voetklassen te gebruiken om leerlingen met een achterstand te weren. De ontvangende school doet niets of niet veel aan taalbeleid en stelt: laat de leerling in het basisonderwijs en in de kopklas eerst maar de taal leren. Ook als de school met deze stelling niet bewust de bedoeling heeft om leerlingen uit te sluiten, zal dat wel het effect zijn. Taalontwikkeling is immers een doorgaand proces, dat sterk samenhangt met de algemene ontwikkeling van de leerling en daarmee gelijk opgaat. Met name vaktaal en academische taalvaardigheden worden het meest effectief verworven op de plek waar ze ook moeten worden toegepast. Met andere woorden: een leerling die net uit het basisonderwijs komt is qua ontwikkeling nog niet toe aan de verwerving van de vaktaal die nodig is om het vak scheikunde in havo vier te volgen. In een kop-/voetklas kan de basis worden gelegd die het mogelijk maakt voor de leerling om de toekomstige taalvaardigheid te verwerven. De ontvangende school heeft echter altijd 'the finishing touch'. Als dat niet gebeurt vallen leerlingen alsnog uit.

Aandachtspunten

Geen taaltraject zonder taalbeleid en taalgericht vakonderwijs

Een taaltraject zou eigenlijk altijd gebed moeten zijn in het taalbeleid van de betrokken school/scholen. Om te voorkomen dat leerlingen in het vervolg op het extra jaar alsnog stuklopen is een blijvende aandacht voor taalontwikkeling noodzakelijk. Idealiter besteden alle docenten met hun vak ook aandacht aan de taal die nodig is om het vak te verwerven, middels de didactiek van taalgericht vakonderwijs. Ook leerlingen zonder taalachterstand hebben baat bij deze activerende didactiek.

Docenten van het extra jaar moeten affiniteit hebben met taalontwikkeling

Misschien lijkt dit aandachtspunt een open deur. Toch wordt in de praktijk nog wel eens vergeten dat Nederlands als tweede taal en het stimuleren van taalontwikkeling een specialisme is. Als docenten dit nog niet in huis hebben, zullen ze gemotiveerd moeten zijn om zich hierin te ontwikkelen.

Doorlopende lijnen

Zeker als het gaat om een extra jaar dat georganiseerd is met meerdere scholen samen, zal aandacht besteed moeten worden aan de overgang van dit jaar naar vervolgonderwijs. Krijgen leerlingen de gelegenheid alvast te snuffelen in het vervolg, of gedeeltelijk mee te draaien? Is er een warme overdracht? Op welke manier krijgen de docenten, mentoren en begeleiders inzicht in het niveau van de leerling?

II Een aanvullend programma naast het reguliere onderwijs

Voor welke leerlingen geschikt?

Voor alle leerlingen met een taalachterstand, in alle onderwijssoorten, die gemotiveerd zijn om hun taalniveau te verhogen door extra lessen te volgen, soms op een andere locatie.

Voordelen

Niveauperhoging: in een speciaal taalprogramma kunnen leerlingen hun niveau verhogen. Hoe beter het aanvullende programma is afgestemd op het reguliere programma en op de behoefte van de leerling, hoe groter het effect.

Schooloverstijgend te organiseren: extra lessen buiten het reguliere programma zijn zowel binnenschools als schooloverstijgend te organiseren. Dit is een groot voordeel als er per school te weinig leerlingen zijn om een speciale klas in te richten. Samen is tot een effectief aanbod te komen voor deze groep leerlingen.

Ook is het in deze organisatievorm makkelijker om groei en krimp op te vangen, een probleem dat bij veel taalschakeltrajecten speelt.

Bij een werkplaatsachtige invulling kunnen leerlingen met verschillende achtergronden, niveaus en specifieke taalproblemen tegelijkertijd worden bediend.

Duidelijk financieringskader

Mits in samenwerking met het primair onderwijs georganiseerd, valt deze vorm van traject onder het wettelijk kader voor de schakelklassen.

Nadelen

Gevaar van blijvende afhankelijkheid van extra les

Als de extra lessen los staan van de reguliere programma's en er vindt geen overleg of afstemming plaats, dan zal de leerling wel taalvaardigheid verwerven, maar het effect ervan is niet zichtbaar in de reguliere lessen. De leerlingen hebben dat wat ze nodig hebben dan niet geleerd of de transfer treedt niet vanzelf op. Hierdoor zal steeds het gevoel blijven bestaan dat de leerling niet genoeg kennis van het Nederlands heeft. Een leerling zou zijn hele schoolloopbaan extra taallessen kunnen volgen en het zou nooit genoeg zijn. Er zal dus aandacht besteed moeten worden aan de afstemming met het reguliere programma.

Aandachtspunten

Binding en afstemming met het reguliere programma

Taallessen zijn het meest effectief als ze goed aansluiten bij de situatie waarin de leerling de taal moet gebruiken. Bovendien leren mensen het meest in situaties waarin je de bepaalde (taal)vaardigheid moet toepassen. Hoe beter de inhoud van de taalschakel is afgestemd op wat de leerling nodig heeft om te functioneren in het reguliere vo, hoe groter het effect zal zijn. Overleg daarom van te voren en ook tijdens de uitvoering met de vakdocenten van de reguliere opleiding, over de inhoud van het programma en de manier waarop de vakdocenten de leerlingen kunnen stimuleren om het geleerde toe te passen.

Geen taaltraject zonder taalbeleid en taalgericht vakonderwijs

Een taaltraject zou eigenlijk altijd gebed moeten zijn in het taalbeleid van de betrokken school/scholen, om te voorkomen dat leerlingen oneindig extra les nodig hebben. Idealiter besteden alle docenten in hun vak ook aandacht aan de taal die nodig is om het vak te verwerven, met de didactiek van taalgericht vakonderwijs. Ook leerlingen zonder taalachterstand hebben baat bij deze activerende didactiek.

Overleg, afstemming, persoonlijk contact

Bij dit soort trajecten is een goede afstemming via persoonlijk contact van groot belang. Alleen zo kan inhoudelijke afstemming bereikt worden met het reguliere programma. Soms zal de docent die de extra les verzorgt extra aandacht moeten besteden aan bepaalde vaardigheden of bepaalde woordenschat om het volgen van een bepaald vak makkelijker te maken. Soms zullen vakdocenten uit het reguliere programma extra aandacht moeten besteden aan de toepassing van wat leerlingen in de extra les hebben geleerd.

Facilitering

Hoewel dit een makkelijk te organiseren vorm van taaltraject lijkt, loopt het in de praktijk nogal eens stuk op

de keuze van, of de beschikbaarheid van een docent en op de facilitering.

Niet alle docenten zijn geschikt om les te geven aan een schakelklas. Ze moeten zich bij kunnen scholen op het gebied van taalontwikkeling en taalstimulering/taalgericht vakonderwijs.

Docenten die extra lessen verzorgen naast het reguliere programma moeten niet alleen didactisch goed onderlegd zijn, maar ook een spin in het web willen zijn van het onderwijs. Ze moeten het leuk vinden om steeds af te stemmen met collega's en ze moeten goed kunnen organiseren.

Afstemming en overleg kost tijd en moet in de jaartaak apart worden benoemd, bovenop de lesvoorbereiding.

III Een speciale klas binnen het reguliere programma

Voor welke leerlingen geschikt?

Voor leerlingen met een taalachterstand, in alle onderwijssoorten. Leerlingen moeten gemotiveerd zijn om hun taal te ontwikkelen en daarvoor een zwaarder programma te volgen dan de reguliere leerlingen.

Voor welke scholen is dit geschikt?

Scholen die een grote groep leerlingen met een taalachterstand hebben.

Voordelen

Relatief gemakkelijk te organiseren: natuurlijk moeten er genoeg leerlingen zijn om een klas te vormen. Een samenwerking tussen isk en regulier onderwijs maakt het soms mogelijk 'de klas vol te krijgen'.

Ex-is-kleerlingen kunnen wennen aan regulier onderwijs. Een samenwerking tussen isk en regulier onderwijs heeft tot voordeel dat de leerlingen die doorstromen van het isk geleidelijk kunnen wennen aan het reguliere onderwijs. In dit jaar wennen ze er al aan om met reguliere leerlingen in de klas te zitten. Naast het

reguliere programma is er ook aandacht voor taal.

De extra tijd en inzet is voor leerlingen niet zichtbaar.

Ook als leerlingen van zichzelf niet zo gemotiveerd zouden zijn om extra lessen te volgen, zijn ze wel te motiveren voor een speciale klas. Daar besteedt iedere leerling immers dezelfde extra tijd. Het valt vaak niet op als extra tijd. Het staat gewoon op het rooster. De leerlingen worden als het ware meegenomen door de opzet van het programma en de medeleerlingen.

Nadelen

Financiering voor bepaalde tijd

Vaak worden dit soort klassen opgezet met speciale subsidie, voor bepaalde tijd. Stopt de financiering, dan stopt dit traject ook.

Een jaar is kort

Als er voor de rest op school in het reguliere programma geen aandacht aan taalontwikkeling van de leerlingen wordt besteed, door middel van taalgericht lesgeven, dan kunnen leerlingen alsnog problemen ondervinden. Taalontwikkeling is een doorlopend proces dat gelijk opgaat met de algemene ontwikkeling. Met name vaktaal en taalvaardigheden die sterk samenhangen met leervaardigheden, worden daar geleerd waar ze moeten worden gebruikt. Dat betekent dat in dit geïntegreerde jaar niet vast de vaardigheden voor de bovenbouw worden geleerd.

Aandachtspunten

Geen taaltraject zonder taalbeleid

Taaltrajecten moeten altijd samenhangen met het taalbeleid van de hele school. Blijvende aandacht voor taalontwikkeling en stimulering van de leerlingen door taalgericht vakonderwijs komt ook de reguliere leerlingen ten goede.

Doorgaande lijn

Het komt voor dat dit speciale jaar op een andere plek wordt verzorgd dan de locatie waar het reguliere vervolg plaatsvindt. Ook al is het traject inhoudelijk geïntegreerd

met het vervolgonderwijs, in de uitvoering zal er aandacht uit moeten gaan naar warme overdracht van de leerlingen. Ook de leerlingen zouden gaande het jaar al zoveel mogelijk de gelegenheid moeten krijgen om de 'andere plek' te leren kennen, bijvoorbeeld door gezamenlijke activiteiten.

IV Een taalprofielklas / een taalprofielschool

Voor welke leerlingen geschikt?

Voor leerlingen met een taalachterstand in alle onderwijssoorten.

Voor welke scholen geschikt?

Voor scholen die veel te maken hebben met leerlingen met een taalachterstand en die met een intensieve vorm van taalbeleid er naar streven, dat alle leerlingen op die school doorstromen naar vervolgonderwijs dat past bij hun intelligentie en talent.

Het doel van het taalbeleid op deze school is dat alle docenten competent zijn om taalgericht les te geven en dat deze taalstimulerende didactiek door alle docenten vanzelfsprekend in de les wordt toegepast.

Voordelen

De taalschakel ingebed in een visie

Door vanuit een visie op taalbeleid een taalprofielklas te starten, zorg je dat leerlingen verderop in het onderwijs ook nog gesteund en gestimuleerd worden bij hun taalontwikkeling. Dit vergroot de kansen op succes. Taalontwikkeling gaat immers gelijk op met de algemene ontwikkeling. Je kunt niet in de eerste klas alvast leren wat je in de vierde nodig hebt. Je moet van te voren het fundament leggen dat verdere ontwikkeling mogelijk maakt. Door taalgericht vakonderwijs als uitgangspunt te nemen voor het onderwijs in de hele school, waarborg je dat de leerlingen zich blijvend kunnen ontwikkelen qua taal en andere vakken.

Effect goed zichtbaar.

Door de talentvolle leerlingen met een taalachterstand bij elkaar in de klas te plaatsen, kun je voor de leerlingen een sfeer creëren die uitstraalt: dit is een klas voor talenten. Dat stimuleert de leerlingen om te werken aan hun taalontwikkeling. Bovendien is in een dergelijke klas het effect van taalstimulerende maatregelen en werkvormen beter zichtbaar, dan in een klas waar ook leerlingen met andersoortige achterstanden deelnemen. Wanneer ze leerlingen vooruit ziet gaan, stimuleert dat docenten om taalontwikkende werkvormen in te zetten.

Klein begin

Mogelijk heeft een school de visie dat alle docenten taalgericht les moeten geven, maar zijn de meeste docenten nog niet op dit onderwerp geschoold. Wanneer er een kleine groep enthousiaste voorlopers is, geeft een taalprofielklas de mogelijkheid om kleinschalig te starten en andere docenten het effect van de werkvormen te laten zien.

De docenten die niet aan de taalprofielklas lesgeven zouden dan om te beginnen wel een scholing op taalgericht onderwijs moeten krijgen, anders komt de olie-vlekwerking niet tot stand. De manager moet deze visie delen, faciliteren en aansturen.

Nadelen

Onheldere financiering

Voor dergelijke taalschakels/arrangementen bestaat geen helder financieringkader. Er zijn diverse (combinaties van) mogelijkheden en soms kunnen die in overleg met de gemeente worden geschapen. Het voortbestaan van de financieringsbasis is dan vaak niet zeker en dit zal constant aandacht vragen van de schoolleiding/het schoolbestuur.

Overdraagbaarheid van succesvolle aanpakken lastig

Ook als de visie van het management is, dat alle docenten taalgericht moeten gaan lesgeven en er wordt aandacht besteed aan de overdracht van succesvolle

aanpakken en werkvormen in de taalprofielklas, dan nóg is het moeilijk te bewerkstelligen dat docenten buiten de taalprofielklas deze werkvormen inzetten in hun les. Implementatie van nieuwe werkwijzen is immers een proces dat enige jaren in beslag neemt. Mogelijk kan het feit een belemmering zijn, dat niet alle werkvormen voor alle vakken geschikt zijn, of passen bij het karakter en de doceerstijl van alle docenten. Er moet dus aandacht en ruimte zijn om de opbrengst uit te taalklas te verbreden naar andere vakken.

Aandachtspunten

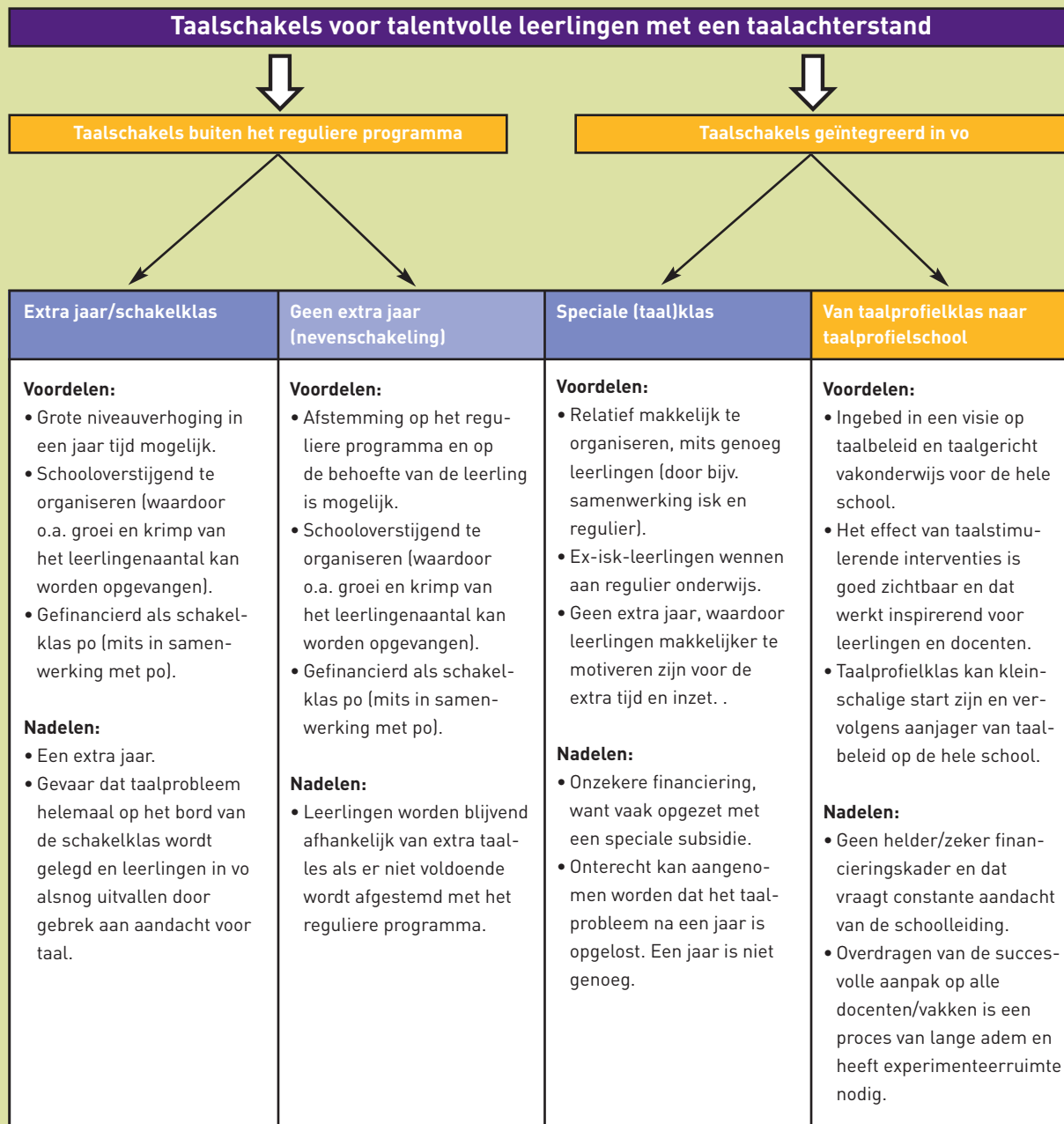
Taalbeleid en personeelsbeleid integreren

Een taalprofielklas vraagt om een visie op taalbeleid. Idealiter houdt dat in dat competentieontwikkeling op het gebied van taalgericht vakonderwijs is opgenomen in het integraal personeelsbeleid (in hoofdstuk 7 kunt u lezen hoe het Junior College Middellande hieraan heeft vormgegeven).

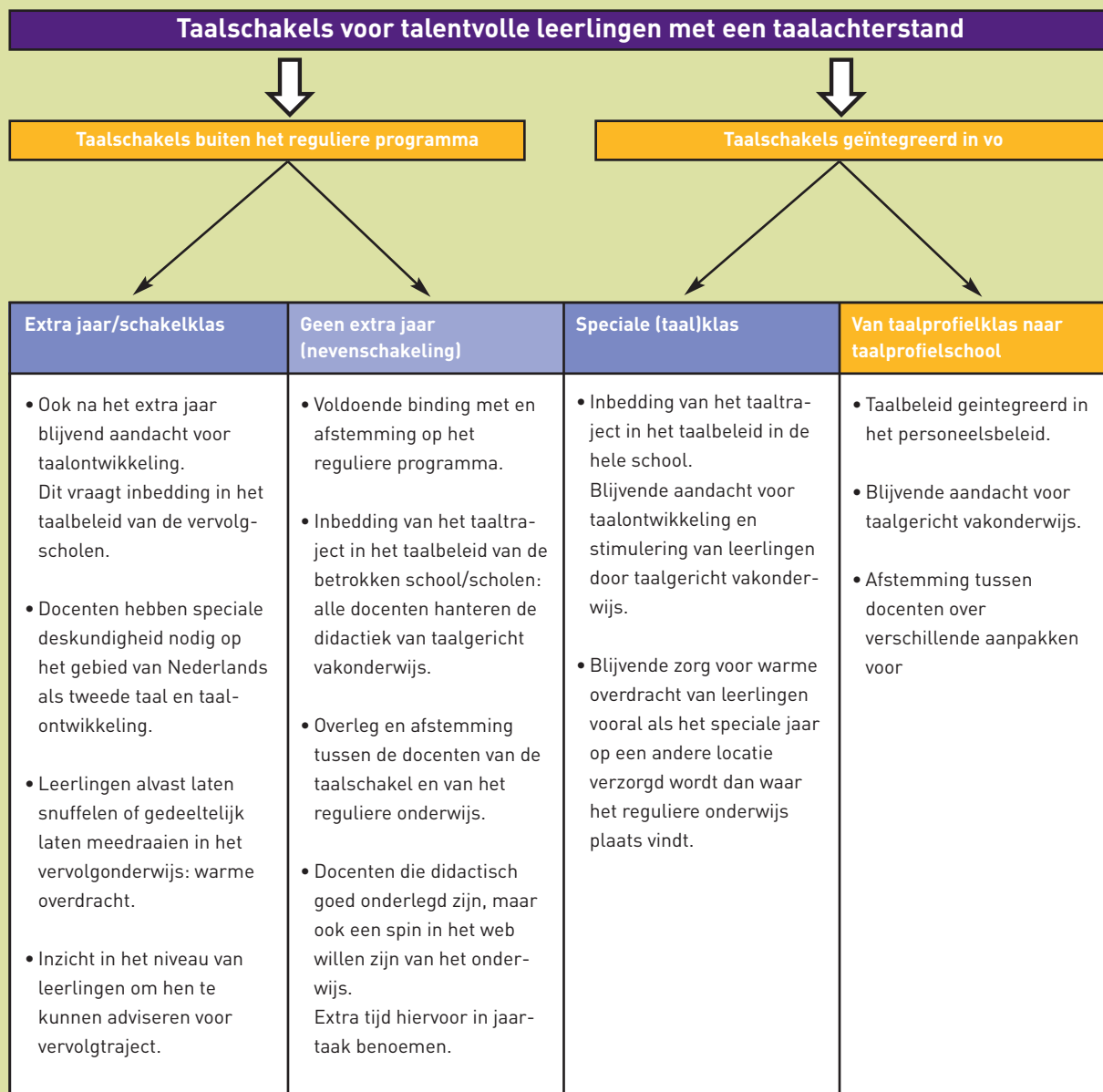
Ook kan gedacht worden aan het afstemmen van aanpakken voor taalsteun, zoals stappenplannen voor leerlingen en beoordelingschecklists (hoofdstuk 6 Hildegardis Mavo).

Dit soort afstemmingsprocessen en competentieontwikkeling is over het algemeen een proces van lange adem. Het moet steeds onder de aandacht gebracht worden, op meerdere manieren. Gebeurt dat niet, dan zakt de aandacht voor taalgericht vakonderwijs weer in.

Voor- en nadelen

Aandachtspunten

Starten met een taalschakel

Na de keuze voor een bepaald soort taalschakel is er tijd nodig voor een goede voorbereiding en implementatie. Hiervoor is minimaal een half jaar tijd nodig. Dit hoofdstuk biedt enkele handvatten om een taalschakel op te zetten. Allereerst laten we in een schema zien welke aandachtspunten er zijn in de verschillende fases van een project. Vervolgens geven wij een opsomming van succesfactoren.

Overzicht van aandachtspunten

Hoewel de taalschakels van elkaar verschillen, zijn de fases bij het opzetten en uitwerken van een traject dezelfde:

- de startfase waarin het gaat om oriënteren, plannen en faciliteren;
- de voorbereidingsfase waarin o.a. de werving en selectie plaatsvindt en het curriculum wordt vastgesteld;
- de uitvoeringsfase waarin het traject daadwerkelijk plaatsvindt met de leerlingen;
- de evaluatiefase waarin zowel de uitvoering van het taaltraject als het project in zijn geheel wordt geëvalueerd.

In het schematische overzicht is per fase aangegeven aan welke doelen gewerkt wordt, wat de verschillende aandachtspunten zijn en welke daarvan een succesfactoren kunnen zijn. De doelen zijn voor elk traject in

grote lijnen hetzelfde, bij de aandachtspunten en de succesfactoren zullen per traject accentverschillen zijn. Nadat de school gekozen heeft voor een bepaald soort taalschakel is het zaak de aandachtspunten, die relevant zijn voor de gekozen opzet, op het netvlies te houden. Hoofdstuk 9 geeft een overzicht van aandachtspunten per soort taalschakel.

Korte beschrijving van succesfactoren

Ter inspiratie hebben wij na het schema een overzicht van succesfactoren toegevoegd. Een eenduidige definitie van een succesfactor bestaat niet. Hier zijn succesfactoren geformuleerd als belangrijkste aandachtspunten in een bepaalde fase. In de praktijkvoorbeelden zien wij namelijk, dat bepaalde aandachtspunten tot succes hebben geleid. In de interviews met de betrokkenen op scholen werden deze aandachtspunten nadrukkelijk naar voren gebracht, of door bijna iedereen genoemd als belangrijk.

Starten met een taaltraject: aandachtspunten, doelen en succesfactoren per fase

	Fase	Doel/opbrengst	Aandachtspunten	Succesfactoren
S t a r t f a s e	Oriënteren	Alle relevante aspecten in beeld brengen voor het opstarten van een taalschakel en het maken van keuzes	Bij anderen kijken Draagvlak creëren Omschrijving van de doelgroep Onderzoeken van mogelijke samenwerking Inzichten in kosten en mogelijke subsidies "Out of the box" denken Creativiteit Draagvlak creëren binnen en buiten de school	"Out of the box" denken draagvlak
	Faciliteren + plannen	Facilitering regelen	Werkbijeenkomsten met betrokkenen Projectplan Definitie van succes Facilitering subsidies aanvragen/oormerken van geld Uren in normjaartaak PR Competente docenten aanstellen Vooraf bijscholing nodig? Zorgen voor draagvlak binnen en buiten de school Heldere omschrijving van de doelen en de manier waarop die geëvalueerd worden Vast aanspreekpunt creëren voor werving,selectie en doorstroom	

Starten met een taaltraject: aandachtspunten, doelen en succesfactoren per fase

	Fase	Doel/opbrengst	Aandachtspunten	Succesfactoren
V o o r b e r e i d i n g	Werving en selectie	Doelgroep beschrijven + Werving	In- en uitstroomprofiel Beoogd eindniveau PR plan Een vast aanspreekpunt Samen werking met/afspraken met externe partijen (toeleverende scholen, partnerscholen, gemeente) Welke voorlichting aan ouders? Welke afspraken met ouders/met leerlingen? Bepalen van de intakeprocedure: • gesprek met ouders en leerling • welke toetsen? • welke andere selectiecriteria: motivatie, werkhouding, mening docent vorig leerjaar? • Motivatiebrief? • contract met ouders en leerlingen? • Afgebakende periode van aanmelding?	Duidelijk in- en uitstroomprofiel Duidelijke toelatingscriteria Vast aanspreekpunt Samenwerking met/afspraken met externe partijen PR
	Inhoudelijke voorbereiding: Curriculum	Taalcurriculum dat past bij het instroomniveau en het beoogde uitstroomniveau. Stimulerend en activerend pedagogisch klimaat creëren.	Extra tijd voor taal Vakoverstijgende afstemming samenwerking : Afstemming taal en andere vakken Afstemming /samenwerking met andere vakken Competente docenten Activerende werkvormen Afwisseling in vormen van leren, binnen+ buiten school en uitdagende opdrachten Ouderbetrokkenheid Afstemming/afspraken met eventuele partnerscholen	Vakoverstijgende afstemming samenwerking Competente docenten
	Inhoudelijke voorbereiding: Leerling-begeleiding	Leerlingvolgsysteem	Manier van toetsen bepalen Keuze toetsen om leerlingen te volgen Portfolio? Voortgangsgesprekken Leerlingvolgsysteem Heldere afspraken met samenwerkingspartners Competente docenten	Vast coördinatiepunt/aanspreekpunt
	Praktische voorbereiding	Startklaar	Lokalen Inrichting, Materialen en andere leermiddelen Overlegmomenten inroosteren Geld, ruimte en materialen. Steun management	Steun management

Starten met een taaltraject: aandachtspunten, doelen en succesfactoren per fase

	Fase	Doel/opbrengst	Aandachtspunten	Succesfactoren
Uitvoering	Deskundigheidsbevordering docenten Start in voorbereiding en loopt door in uitvoering	Competente docenten Alle docenten tvo docent	Coachen/begeleiding van docenten Intervisie/collegiale observatie Bijscholing Uitwisselen en overdragen van werkvormen	Inbedding stimulerend tvo in IPB
	Taalstimulerende lessen geven	Taalontwikkeling stimuleren Leerlingen kunnen zelfstandig een opleiding volgen op het niveau dat past bij hun talenten	Afwisseling (in werkvormen) Activerende werkvormen Taalgericht vakonderwijs in alle lessen Stimuleer buitenschools leren Lef om nieuwe dingen uit te proberen Leerlingen succeservaringen laten opdoen Hoge verwachtingen Goed uitgeruste lokalen/een open leercentrum Leermiddelen Steun management	Activerende werkvormen Competente docenten Een klein deskundig team Overlegstructuur
Evaluatie	Volgen en begeleiden van leerlingen	Overzicht: waar zitten leerlingen, wat hebben ze nodig, hoe gaat het met ze Leerlingen volgen over de grenzen van de schakel heen	Toetsen Tussentijdse gesprekken Portfolio + voortgangsgesprekken overlegstructuur Een klein deskundig team Goede afspraken tussen betrokken docenten	Samenwerking met scholen/locaties van vervolgonderwijs
	Evaluatie van de uitvoering	Vaststellen verbeterpunten in curriculum, begeleiding en praktische organisatie	Resultaten toetsen en portfolio bekijken Contact met scholen/locaties van vervolgonderwijs Gesprekken met leerlingen en ouders Nieuwe doelen stellen op grond van de uitvoering	Leerlingen volgen over de grenzen van de schakel heen. Successen vieren
	Projectevaluatie	Vaststellen knelpunten en successen in het project	Evaluatie van de uitvoering Contact met externe partijen: andere scholen, gemeente etc. Subsidie: voldeed het en kan het voortgezet worden? Beschikbaarheid competente docenten Nieuwe doelen stellen op grond van de evaluatie	Blijvende aandacht van het management

Startfase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

“Out of the box”

Taalschakels zijn aanvullingen op het reguliere aanbod en vragen om creatieve oplossingen voor o.a. facilitering, werving en vormgeving van het onderwijs. Ook het kijken over de grenzen van de eigen school kan mogelijkheden genereren, die een school alleen nooit zou kunnen realiseren. Zo hebben bijvoorbeeld drie scholen in Rotterdam gezamenlijk een taalschakel ontwikkeld die nog nergens bestond: een taalklas binnen het reguliere programma, die naast taalstimulering voor de leerlingen ook een aanjaagfunctie voor taalgericht vakonderwijs binnen de school heeft. Lees hier meer over in de hoofdstukken over het Junior College Middellande (hoofdstuk 7), het Calvijn College (hoofdstuk 8) en de Hildegardis Mavo (hoofdstuk 6). Een ander voorbeeld is de samenwerking van alle scholen voor voortgezet onderwijs en een AOC in Emmen, waardoor groei en krimp in leerlingaantallen kan worden opgevangen en waarmee leerlingen taalondersteuning op maat kunnen krijgen. Door de inrichting van het onderwijs is het mogelijk om tegelijkertijd meerdere niveaus en doelgroepen te ‘bedienen’ (hoofdstuk 3).

Draagvlak

management, docenten en
externe partijen

Draagvlak vanuit het management is de voorwaarde om een taalschakel te starten. In de voorbereiding en uitvoering van een taalschakel, kan het draagvlak van het management zich uiten in facilitering (middelen, scholing, tijd) en het creëren van draagvlak onder docenten voor inbedding van de schakel in de school. Hoe meer draagvlak er onder docenten is, hoe meer er te bereiken is met de taalschakel. Bij het Calvijn College draagt het management uit dat de taalprofielklas een proeftuin is voor de rest van de school. Wat daar is uitgeprobeerd wordt schoolbreed overgebracht naar alle onderbouwklassen, bijvoorbeeld in de vorm van extra steunuren Nederlands en tvo. In Emmen is het vooral het draagvlak binnen de gemeente, dat de motor is geweest achter een samenwerkingsverband van alle vo-scholen (hoofdstuk 3).

Vorbereidingsfase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

**Duidelijk in-
en uitstroomprofiel**

**Duidelijke
toelatingscriteria**

Hoe beter het instroomprofiel is omschreven, hoe specifiek de selectie en intake kan zijn, en hoe beter het curriculum kan worden afgestemd op de behoeften van de leerling. Duidelijke toelatingscriteria zijn een voorwaarde om leerlingen goed te plaatsen.

De scores op Citotoetsen kunnen mede bepalend zijn voor de selectie van leerlingen. Bij de taalprofielklassen in Rotterdam is een kenmerk van leerlingen die in aanmerking komen voor de taalklas: relatief hoge scores op rekenen, lage scores op taal.

Bij de masterklas Nieuw Zuid Rotterdam is motivatie een belangrijk punt in het instroomprofiel: de leerlingen moeten de wens hebben hun taalniveau omhoog te brengen en zich daar ook extra voor willen inzetten.

PR

**Vast aanspreek- en
coördinatiepunt**

Het is belangrijk om bekendheid te geven aan de taalschakel. Toeleverende scholen, in de meeste gevallen basisscholen, maar ook isk's kunnen hun leerlingen alleen goed doorverwijzen naar een taalschakel als zij het (liefst succesvolle) bestaan er van weten.

Een vast aanspreekpunt en coördinatiepunt kan daarin de rol krijgen van 'spin in het web'. Er kunnen vanuit dit punt bijvoorbeeld afspraken gemaakt worden met basisscholen, zodat leerlingen waarvan op de basisschool al duidelijk is dat zij baat hebben bij een taalschakel, zeker opgenomen worden in de intakeprocedure. Het is voor alle betrokkenen (scholen, ouders, docenten, leerlingen, maar ook de gemeente of andere betrokken instanties) handig als duidelijk is bij wie zij terecht kunnen met vragen over de schakel of voor aanmelding. Eén aanspreekpunt komt ook het volgen van leerlingen ten goede. Dit is vooral belangrijk als leerlingen op verschillende locaties les krijgen, of tussentijds kunnen doorstromen naar een andere groep (zoals in Emmen).

Bij de internationale taalgroep van Emmen, waar de taalwerkplaats een onderdeel van is, ervaart men het succes van één vast aanspreekpunt voor alle betrokken partijen: de participerende scholen, de toeleverende scholen, het COA, de ouders, de leerlingen.

Vorbereidingsfase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

Samenwerking extern

Als er een kleine groep leerlingen veel extra steun nodig heeft, biedt samenwerking met andere scholen mogelijkheden, die een school alleen niet kan bieden. Voor een hand vol leerlingen een taalschakel ontwikkelen is immers niet lucratief. Samenwerking met het primair onderwijs biedt ook nog eens extra mogelijkheden voor subsidiering. Bijvoorbeeld bij de topklas in Zwijndrecht (hoofdstuk 2) en de taalwerkplaats in Emmen (hoofdstuk 3).

Ook binnen een school kan samengewerkt worden, zoals samenwerking tussen de Internationale schakelklas en het reguliere vo zoals bij de liftklas in Vlaardingen (hoofdstuk 5) en de masterklas van Nieuw Zuid in Rotterdam (hoofdstuk 4).

Inhoudelijk biedt samenwerking met buurthuizen, vrijwilligersorganisaties en dergelijke een mogelijkheid om buitenschoolse opdrachten uit te voeren, en zo de leerlingen meer 'taalervaring' te laten opdoen.

Een belangrijk deel van samenwerking is het onderhouden van relaties met toeleverende scholen of scholen waarnaar leerlingen doorstromen. Warme overdracht door middel van een persoonlijk contact en daarna het volgen van leerlingen geeft niet alleen de leerlingen een duwtje in de rug, maar levert ook informatie op over het effect, of succes van de inhoud van het schakelprogramma.

Vakoverstijgende afstemming en samen- werking

De leerlingen moeten in zo weinig mogelijk tijd zo veel mogelijk leren. Het is dan ook effectief om bijvoorbeeld werkwijzen en beoordelingsnormen op elkaar af te stemmen. Bijvoorbeeld bij de aanpak van lees- of luistervaardigheid is het niet bevorderlijk als elke docent zijn of haar eigen stappenplan hanteert.

Op de Hildegardis Mavo (hoofdstuk 6) wordt eraan gewerkt dat alle docenten bij de taaltaken in hun les dezelfde aanpak hanteren en dezelfde beoordelingsnormen. Dit verbetert de transfer.

Ook is er een gezamenlijke aanpak ontwikkeld voor woordenschat, met behulp van een woordenschrift.

Soms kan de samenwerking de vorm krijgen van (kleine) projecten of thema's. Bijvoorbeeld als de docent Nederlands en de docent biologie samenwerken als de leerlingen een biologiewerkstuk moeten schrijven. Bij werkstukken, presentaties, spreekbeurten en andere presentatievormen levert dit tijdswinst op.

Je verdubbelt als het ware de begeleidingstijd, en daardoor is het leereffect groter.

Vorbereidingsfase / uitvoeringsfase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

Competente docenten

Voor alle taalschakels geldt dat een docent over expertise Nederlands als tweede taal (NT2) moet beschikken. Daarnaast is het belangrijk dat een docent in staat is te zorgen dat de taalschakel goed aansluit op wat er in het vervolgonderwijs gebeurt. Enerzijds zal er in de taalschakel al (geheel of gedeeltelijk) gewerkt worden aan het reguliere programma, anderzijds is het belangrijk dat er in het reguliere programma nog aandacht is voor het talige aspect van het vak en het proces van taalverwerving. Vragen waar een docent zich voor gesteld ziet zijn: Hoe zorg je er voor dat leerlingen de stof van het schooljaar dat zij volgen kunnen begrijpen en verwerken? Welke taalsteun hebben zij nodig en hoe organiseer je dat? Welke strategieën leer je de leerlingen aan om schriftelijke teksten en mondelinge uitleg beter te begrijpen? Hoe kunnen leerlingen hun taalvaardigheid vergroten en tegelijkertijd de vakinhoud tot zich nemen? Hoe toets je de taalvaardigheid van leerlingen? Dit vraagt, zowel in de taalschakel als in het vervolgonderwijs, van docenten dat ze in staat zijn om de didactiek van taalgericht vakonderwijs toe te passen.

Op de scholen met een taalprofielklas wordt toegewerkt naar een situatie waarin alle docenten de tvo didactiek hanteren (hoofdstuk 6, 7 en 8).

De docent van de taalschakel moet ook goed moeten kunnen netwerken en organiseren. Het gaat om afstemmen met de andere vakdocenten, zorgen dat leerlingen ervaring kunnen opdoen (bijvoorbeeld mee kunnen lopen in andere klassen). Als dat aan de orde is, zoals bijvoorbeeld bij de taalwerkplaats in Emmen, moeten leerlingen ook op het juiste moment in de juiste (vervolg) groep geplaatst worden.

Stimulering tvo inbedden in ipb

Zowel docenten van de taalschakels als docenten in het reguliere traject van het voortgezet onderwijs hebben als taak om het taalniveau van leerlingen op peil te brengen en te houden. Ook in verband met de eisen die de komende jaren vanuit het ministerie OCW worden gesteld aan het taalniveau van leerlingen is het wenselijk de ingezette lijn van de taalschakel voort te zetten. In de praktijk blijkt dat het nodig is om docenten regelmatig te stimuleren de didactiek van taalgericht vakonderwijs te (blijven) gebruiken en hun deskundigheid op dit gebied 'op scherp' te houden. Het is daarom van belang dat het management tvo-competenties erkent als een belangrijk instrument bij het verhogen van het taalniveau en dat die opgenomen worden in het integraal personeelsbeleid. Vervolgens is het zaak om dit concreet te vertalen in bijvoorbeeld scholings- en intervisie bijeenkomsten, of het inzetten van taalcoaches. Er is op die manier structureel aandacht voor tvo en het krijgt geen kans om van de agenda te verdwijnen. Bij het Junior College Middellande (hoofdstuk 7) werkt men met lesobservaties en wordt tvo meegenomen in de popgesprekken. Bij de Hildegardis Mavo (hoofdstuk 6) is tvo een structureel onderdeel van de deskundigheidsbevordering.

Uitvoeringsfase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

Activerende werkvormen

Leerlingen leren het meest als ze actief bezig zijn met de leerstof. Dan ontwikkelen ze, naast de vakkennis, ook de taalvaardigheid en de vaardigheid om zelfstandig te leren en denken. Met name in de taalprofielklassen is dit een belangrijke peiler (hoofdstuk 6, 7 en 8). Het gaat om werkvormen, die leerlingen uitdagen, waarbij ze het geleerde in praktijk brengen, waarin leerlingen samenwerken, met elkaar overleggen over de vakinhoud. In de masterklas (hoofdstuk 4) is dit vormgegeven in projecten. Ook wordt buitenschools leren gestimuleerd.

Een goede overlegstructuur een klein deskundig team

Voor de optimale begeleiding van leerlingen met een (taal)achterstand is het belangrijk dat de docenten elkaar kennen en dat de lijnen kort zijn. Bijvoorbeeld de topklasleerlingen weten dan dat er bij problemen direct aandacht voor ze is. Dit kunnen problemen zijn van de leerling in de les, maar ook zaken die thuis spelen, of meegenomen formulieren. Als er iets moet gebeuren kunnen de docenten snel communiceren en handelen (hoofdstuk 2).

Niet alleen voor de begeleiding van leerlingen, ook voor de inhoud en afstemming van een programma is een goede overlegstructuur nodig. Op de Hildegardis Mavo (hoofdstuk 6) zijn er naast organisatorische vergaderingen ook inhoudelijke overleggen ingepland. Want inhoudelijke afstemming kan alleen als je (roostertechnisch) in de gelegenheid bent om met elkaar om de tafel te gaan zitten.

Samenwerking met vervolgonderwijs

Een duidelijk instroom- en uitstroombestand is het voornaamste handvat voor de invulling van het curriculum van welke schakel dan ook. Duidelijke afspraken over het eindniveau en een warme overdracht van de leerling zijn de minimale vormen van samenwerking die er moeten zijn. Maar er is meer mogelijk. Leerlingen zouden alvast kunnen 'snuffelen' of meelopen in het vervolgonderwijs van hun keuze, zoals in Emmen gebeurt (hoofdstuk 3).

Bij samenwerking tussen scholen, bijvoorbeeld een po-school en een vo-school zoals in Zwijndrecht (hoofdstuk 2). Bijvoorbeeld: is er voor de doorstromende leerling nog taalondersteuning nodig om op terug te vallen, en hoe? Bij een taalprofielklas op een school (hoofdstuk 6, 7 en 8), is het raadzaam om didactische werkvormen en beoordelingsnormen op elkaar af te stemmen.

Evaluatiefase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

Leerlingen volgen over de grens van de schakel

Vaak weten scholen wel hoeveel leerlingen zijn doorgestroomd of uitgestroomd na afloop van de taalschakel, maar eigenlijk is pas na ongeveer één jaar zichtbaar of leerlingen het werkelijk vol houden in het vervolgtraject. Na de taalschakel is een leerling nog niet klaar met het (tweede) taalverwervingsproces. Contact houden met de vervolgschool/klas is daarom belangrijk om een beter beeld te krijgen van het succes van de schakel. Bovendien kun je eventueel nog bijsturen of ondersteunen. De taalwerkplaats in Emmen laat leerlingen na de taalschakel niet in één keer los. In deze schakel is er een stapsgewijze afbouw van NT2-lessen. Leerlingen kunnen altijd nog terugkomen voor advies of ondersteuning. (hoofdstuk 3)

Successen vieren

Vaak hebben we de neiging om vooral de problematische kant te zien van de taalschakels, terwijl juist leerlingen die een taalschakel volgen heel gemotiveerd kunnen zijn en soms ook snel vorderingen maken. Het is belangrijk om daar als school bij stil te staan en die kant van de zaak te belichten.

Voor het management betekent dit:

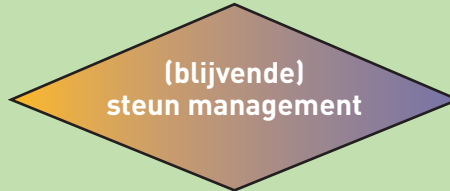
Bewaken dat er niet alleen lijsten met problemen ontstaan, maar dat er ook successen worden benoemd. Haalbare doelen stellen, zodat je de successen kunt benoemen.

Ruimte laten voor spontaniteit: soms is er een succes zonder dat er een doel was. Bij het Junior College Middellande is de inzet van drama hier een voorbeeld van. Een docent op deze school gebruikte regelmatig dramatische werkvormen en dat bleek zo goed te werken in de taalschakel dat drama nu ook door andere docenten wordt gebruikt.

Na afloop van een periode vieren dat successen behaald zijn. De masterklas heeft bijvoorbeeld een slotavond met ouders waarbij de leerlingen presenteren wat zij het afgelopen jaar geleerd hebben.

Evaluatiefase / startfase

Succesfactoren voor een taalschakel in het vo

Voor elke fase is steun van het management van belang. Bij de start van een taalschakel gaat het om besluitvorming, het opstellen van doelstellingen en het in gang zetten van het proces. Dit zijn activiteiten waar vanuit het management natuurlijk al veel aandacht voor is. In de voorbereidingsfase en de uitvoeringsfase zijn het vooral de docenten en coördinatoren die aan de slag gaan. In de praktijk blijkt hoe belangrijk het is dat het management ook in deze fasen betrokken blijft en zorgt dat er voldoende facilitering is om aan de afgesproken doelen te werken. Manieren om dit te versterken en ook te tonen zijn:

- Zorgen dat docenten tijd en middelen hebben om de taalschakel goed op te zetten en uit te voeren.
- De mensen die de taalschakel vormgeven en uitvoeren aanmoedigen en een blijk van waardering geven.
- Aanwezigheid van het management bij de start en bij het (feestelijke) einde van de taalschakel en ook een keer bij een cursusbijeenkomst.

Erkennen van het feit dat het verzorgen van een taalschakel specifieke deskundigheid van docenten vraagt. Het profiel van een taalschakeldocent dus opnemen in het integraal personeelsbeleid en dit meenemen in het beleid rondom aanname van nieuwe docenten, functioneringsgesprekken en deskundigheidsbevordering. Als de taalschakel een aanjager is voor taalbeleid in de hele school, zoals bij de taalprofielklas: het profiel van alle docenten hierop aanvullen in het integraal personeelsbeleid. Bij de Christelijke scholengemeenschap Calvijn, waar taalbeleid in het integraal personeelsbeleid is opgenomen, ervaart men dat de werkwijze van de taalprofielklas zich als een olievlek door de school aan het verspreiden is.

Bij de evaluatiefase heeft het management vooral een rol bij de evaluatie van het project als geheel. Wat heeft de taalschakel opgeleverd? Welke aanbevelingen zijn er te formuleren voor het vervolg? Gaan we verder met een volgende schakel en zo ja, hoe ziet deze er dan uit en wat is ervoor nodig?

Internationale schakelklas (ISK)

Eerste opvang voor anderstalige nieuwkomers in het voortgezet onderwijs.

Taalbeleid

Samenhangend pakket van maatregelen om de taalontwikkeling van de leerlingen te stimuleren.

Taalgericht vakonderwijs

Een poging tot verklaring en tja, hoe formuleer je het kort?

Er is heel veel over tvo te zeggen en dit kan eigenlijk niet kort. De definitie luidt als volgt: taalgericht vakonderwijs is contextrijk vakonderwijs met taalsteun en vol interactie. Leerlingen leren een taal door veelvuldig met docent en met andere leerlingen te spreken (interactie), met behulp van stappenplannen en andere hulpmiddelen (taalsteun) waarbij expliciet een beroep gedaan wordt op alledaagse voorkennis en eerder geleerde lessen (context). Aandacht voor verschillende leerstijlen, verschillende manieren van samenwerken, voor reflectie op eigen taalgebruik vormen een belangrijk onderdeel van tvo.

Taalprofiel – dit woord heeft verschillende betekenissen:

Het taalprofiel van een mbo opleiding is een beschrijving van begin- en eindtermen op het gebied van taal: welk taalniveau en welke taaltaken leerlingen moeten kunnen beheersen (in termen van concreet gedrag in een bepaalde situatie) om met succes te functioneren in de beroepspraktijk waar de opleiding toe opleidt.

Het taalprofiel van een leerling

Een exacte beschrijving van de taalvaardigheid van een leerling uitgesplitst in vaardigheden, subvaardigheden en taaltaken.

Een school met een taalprofiel

Een school die zich profileert op taalstimulering van leerlingen. Dit kenmerkt zich door intensief en samenhangend taalbeleid, vaak in combinatie met speciale arrangementen en trajecten voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben.

Taalprofielklas (taalklas)

Een poging tot verklaring:

Een taalprofielklas is een klas waarin leerlingen gericht aan taalvaardigheden werken om hun (vaak tweede) taal verder te ontwikkelen, speciaal voor leerlingen die gelet op intelligentie en motivatie een hoger niveau kunnen halen. Niet alleen bij Nederlands, maar ook in de andere vakken wordt aandacht besteed aan taalverwerving en taaldidactiek. Docenten zijn geschoold in tvo.

Lijst van leermiddelen, die in de interviews zijn genoemd

Onderstaande materialen zijn door docenten in interviews genoemd. Voor een compleet overzicht van bruikbare lesmaterialen verwijzen wij naar www.leermiddelenplein.nl

Digikrant

Dit is een internettoepassing, waarmee leerlingen eenvoudig een eigen krant kunnen maken.
www.qlict.com

Goed gespeld J.H.J. Van der Pol, ThiemeMeulenhoff 2006

Werkboek spelling voor de basisvorming.

Horen zien en schrijven Marja Paalman, Van Dorp educatief

Een NT2-methode, die stap voor stap de Nederlandse schrijfgeregels aanleert.

Klare taal Jennie van der Toorn-Schutte, Uitgeverij Boom, 2006

Uitgebreide grammatica NT2.

Klokhuis NPS

Informatief tv-programma voor kinderen.
www.hetklokhuis.nl

De krant in de klas

Educatieve organisatie van de Nederlandse dagbladen, lesmateriaal, evenementen, projecten.
www.krantindeklas.nl

Leesdok CED-Groep

Een systeem dat een doorlopende leerlijn voor lezen garandeert in het voortgezet onderwijs.
www.cedgroep.nl/leesdok

Leren In Nieuwe Contexten Fontys hogeschool & Ontwikkelcentrum.nl

Informatie en voorbeeldmateriaal.
www.lereninnieuwecontexten.nl

Leren in Uitvoering CED-Groep

Modules voor de vernieuwde onderbouw.
www.cedgroep.nl/lereninuitvoering

Lezen las gelezen deel 1, deel 2 C.G.Bakker, Noordhoff Uitgevers B.V. 2001

Leescursus voor volwassen anderstaligen.

Nederlands in Uitvoering Marianne Molendijk e.a., CED-Groep

Modules Nederlands waarin leerlingen al doende taaltaken leren uitvoeren. In elke module werken leerlingen in een functionele context aan een concrete eindopdracht.

www.nederlandsinuitvoering.nl

Nieuw Nederlands Noordhoff Uitgevers BV

Methode Nederlands voor het reguliere onderwijs vo.

www.noordhoffuitgevers.nl

Nieuwsbegrip CED-Groep

Leren begrijpend lezen met het nieuws van de dag. Er zijn verschillende niveaus, waardoor het in te zetten is in po, vo en mbo. Ook bruikbaar voor NT2-leerlingen, vanaf niveau A1.

www.nieuwsbegrip.nl

Posterproject CED-Groep

Projectmatige aanpak voor het vergroten van de schooltaalwoordenschat.

www.cedgroep.nl/posterprojectvo

Taallijnen Malmberg

Methode Nederlands voor het regulier onderwijs vo.

www.malmberg.nl

Woordbreker, Jose Hofman, Brigitte van Hilst, Marijke Kaatee-Mell, ThiemeMeulenhoff

Strategielessen voor het afleiden van woordbetekenissen.

www.thiememeulenhoff.nl

Woordenweb Sylvia Kemna e.a., CED-Groep

Met Woordenweb kunnen leerlingen uit groep 7 en 8 van het basisonderwijs en leerjaar 1 en 2 van het voortgezet onderwijs op hun eigen niveau een spannend spel spelen en tegelijkertijd werken aan hun woordenschat.

www.woordenweb.nl

Zebra ThiemeMeulenhoff

Flexibele en complete NT2-methode voor 12 tot 18-jarige neveninstromers in het regulier onderwijs.

www.thiememeulenhoff.nl

Lijst van toetsen, die in de interviews zijn genoemd

Specifiek voor NT2-leerlingen

Isk-toetsen, Cito, Arnhem 1999

De isk-toetsen bestaan o.a. uit een plaatsingstoets, vier vorderingstoetsen, een dictee.
(n.b. de niveauaanduidingen zijn verouderd)

Nivor-toetsen Nt2, Cito, Arnhem

Met de Nivor-toetsen NT2 kunnen de vorderingen gemeten worden van NT2-cursisten vanaf begin niveau 1 (niet spreekvaardig in het Nederlands, wel gealfabetiseerd in het Latijnse schrift) tot en met eind niveau 3 voor de vaardigheden spreken, luisteren, lezen en schrijven. Het totale pakket Nivor-toetsen.
(n.b. de niveau-aanduidingen zijn verouderd)

TOA-toets van Bureau ICE (2009)

Nieuwe intake en voortgangstoetsen, voor isk-leerlingen, die aansluiten op de niveau-indelingen die in het reguliere onderwijs sinds 2009 worden gehanteerd. De Toolkit Onderwijs en Arbeidsmarkt (TOA) van bureau ICE werd gebruikt voor volwassenen en is nu geschikt gemaakt voor gebruik in isk.

De toetsen lezen, luisteren, schrijven en spreken/gesprekken zijn gekoppeld aan het Raamwerk Nederlands, dat weer is afgeleid van het Common European Framework of Reference for Languages (CEF). Door aan te sluiten bij de Europese standaard maakt u de toetsuitslag ook overdraagbaar naar het vervolgonderwijs waar deze niveaus (h)erkend worden.

www.bureauice.nl

Lezen over grenzen heen M.Siemonsma, A.Sparla, CED-Groep 1998

Een leestoets in 25 talen, die bij de intake van anderstaligen wordt gebruikt om de leesvaardigheid in eigen taal vast te stellen.

www.cedgroep.nl/webwinkel

NT2 staatsexamen 1 en 2 (+ proefexamens)

Het staatsexamen NT2 is een examen Nederlands voor mensen met een andere moedertaal die op latere leeftijd Nederlands hebben geleerd. Zij kunnen met het staatsexamen NT2 laten zien dat zij de Nederlands taal voldoende beheersen om in Nederland te kunnen werken of studeren.

Werken en studeren kan op verschillende niveaus. Bij verschillende functioneringsniveaus worden ook verschillende eisen aan de taalvaardigheid gesteld. Het staatsexamen NT2 kent daarom twee programma's waarvan u er één moet kiezen: programma I of programma II.

Programma I

Programma I toetst of iemand voldoende Nederlands beheerst voor een baan op mbo-niveau, of om een beroepsopleiding te volgen op dit niveau (bijvoorbeeld een vakopleiding mbo-3 bij een ROC). Het niveau van programma I komt overeen met taalniveau B1 van het Europees Referentiekader (ERK/CEF).

Programma II

Programma II toetst of iemand voldoende Nederlands beheerst voor een baan of opleiding op HBO- of universitair niveau. Het niveau van programma II komt overeen met taalniveau B2 van het ERK/CEF.

Op de website van het expertisecentrum NT2 staat alle informatie over de examens en de voorbereiding.
www.expertisecentrumnt2.nl

Toetsen voor leerlingen in het reguliere onderwijs

Diataal, Rijksuniversiteit Groningen

Een digitaal taaltoetsenpakket voor leerlingen van 10 tot 15 jaar, om diagnostisch taalvaardigheidsonderzoek te doen. De school krijgt informatie over het niveau van individuele leerlingen, klassen en jaargangen. Het pakket geeft ook handreikingen voor taalbeleid en gerichte zorg voor individuele leerlingen.
www.diataal.nl

Cito-VAS-toetsen

Dit adviessysteem van de Cito is een instrument om de prestaties van leerlingen op kernvaardigheden te volgen, van de brugklas tot en met de derde klas van het regulier voortgezet onderwijs. De resultaten worden vergeleken met een landelijke norm. Ze geven inzicht in het niveau en de voortgang van de leerlingen, hulp bij de determinatie en informatie voor de kwaliteitszorg op school.
www.cito.nl/vo/vas

- Bijlage 1:** Informatie over kop-/voetklas
- Bijlage 2:** Uitstroomprofiel topklas Zwijndrecht
- Bijlage 3:** Leidraad portfoliogesprekken
- Bijlage 4:** Luisterwijzer Hildegardis Mavo

Kop- en voetklas

Schakelen voor een succesvolle schoolcarrière

De CED-Groep is al geruime tijd actief betrokken bij het uitwerken van ideeën en het begeleiden van de uitvoering van verschillende schakelinitiatieven. De ene keer een klas 9 en 10, de andere keer een opstapklas of een kopklas. Hoe u uw traject ook wilt noemen, de CED-Groep is uw partner in schakelen!

Kop-/voetklassen

U als docent, directeur of beleidsmedewerker hoopt dat de overgang van het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs voor alle leerlingen voorspoedig verloopt. Dat dit in de praktijk niet altijd zo werkt blijkt wel uit het feit dat veel leerlingen afstromen en er relatief weinig allochtone kinderen te vinden zijn in de hogere vormen van het voortgezet onderwijs. Sommige, met name allochtone, leerlingen hebben een duwtje in de rug nodig om na groep 8 door te stromen naar een vorm van voortgezet onderwijs die bij hun potentie past. Doordat leerlingen een achterstand hebben opgelopen omdat ze het Nederlands nog onvoldoende beheersen, komen ze vaak op een te laag niveau terecht. Een kop- of voetklas kan, door een jaar veel aandacht aan voortgezette taalverwerving te besteden, het benodigde duwtje in de rug zijn. Zo'n 'schakeljaar' vergroot de kansen voor leerlingen op een succesvolle schoolloopbaan in het voortgezet onderwijs.

Isk of kop-/voetklas?

Doel en doelgroep van de internationale schakelklas (ISK) en kop-/voetklas verschillen. De isk zorgt voor onderwijs aan nieuwkomers binnen het voortgezet onderwijs. Het curriculum bevat voor een groot deel NT2 en als leerlingen het Nederlands enigszins beheersen, krijgen ze vakken die hen voorbereiden op het reguliere onderwijs. Een kop- of voetklas is een extra jaar na het basisonderwijs, bedoeld voor leerlingen met een havo- of vwo-potentieel (soms ook vmbo-tl) die een taalachterstand hebben; leerlingen moeten voldoen aan de door de school bepaalde instroomeisen. Het curriculum bevat veel taal waarbij de nadruk ligt op voortgezette taalverwerving en het verwerven van strategieën.

De CED-Groep, als partner in schakelen!

Om een kop-/voetklas op te starten is een zorgvuldige voorbereiding nodig. De scholen moeten keuzes maken over doel, doelgroep, instroomeisen, curriculum, competenties van docenten en nog veel meer. Bij kop-/voetklassen die draaien, is het vervolgens van belang de leerlingen te volgen en de docenten te begeleiden in hun specifieke opdracht. De CED-Groep ondersteunt u graag bij de invoering of de succesvolle continuering van uw kop-/voetklas of schakeltraject.

Startfase

Doel: in beeld brengen van alle relevante aspecten voor het opstarten van een kop-/voetklas en maken van keuzes.

In deze fase staat de inbreng van de school of scholen centraal. Er wordt samen nagedacht over de specifieke wensen en ideeën van de initiatiefnemers en de haalbaarheid ervan. Er worden onder meer keuzes gemaakt over doel, doelgroep, instroomeisen en de eerste ideeën voor de opzet en inrichting worden bepaald.

Suggestie modules:

1. Organiseren van starttraject (twee werkbijeenkomsten) met betrokkenen
2. Schrijven van startnotitie op basis van de werkbijeenkomsten

Voorbereidingsfase

Doel: voorbereiden van de start van een kop-/voetklas.

In deze fase wordt gewerkt met een stuurgroep om de daadwerkelijke start van de kop-/voetklas voor te bereiden. De stuurgroep draagt onder meer zorg voor het starten van de werving, bepalen van de intakeprocedure, de richting van curriculum en aanstellen van competente docenten. Afhankelijk van de wensen kan intensief tijd worden besteed aan het samenstellen van het curriculum. De fase wordt afgerond met het voorbereiden van de docenten op hun nieuwe werkwijze in de kop-/voetklas.

Suggestie modules:

1. Ondersteunen/begeleiden stuurgroep
2. Samenstellen/ontwikkelen van curriculum
3. Voorbereiden en scholen van docenten

Uitvoeringsfase

Doel: succesvolle implementatie van de kop-/voetklas.

De uitvoeringsfase start zodra de eerste leerlingen deelnemen aan de kop-/voetklas. In deze fase is het van belang om de ervaringen van de docenten en leer-

lingen te volgen en waar nodig aanpassingen te doen in het programma of werkwijze. De docenten krijgen ondersteuning middels scholing, coaching en/of intervisie. Een mogelijkheid is om in deze fase het curriculum verder te ontwikkelen.

Suggestie modules:

1. Verder ondersteunen/begeleiden stuurgroep
2. Bijstellen en uitwerken curriculum
3. Scholen (intervisie) en coachen van docenten

Evaluatie- en monitoringtraject

Doel: zorgvuldige toelating en volgen van leerlingen in hun schoolloopbaan.

Het evaluatie- en monitoringtraject loopt parallel met de voorbereidings- en uitvoeringsfase. In dit traject worden toelatingseisen geformuleerd en keuzes gemaakt over monitoring en evaluatie. Uitgangspunt is dat succes van deelname aan een kop-/voetklas pas na enkele jaren bewezen kan worden (als de leerling daadwerkelijk op het geadviseerde niveau het voortgezet onderwijs uitstroomt).

Suggestie modules:

1. Vaststellen toelatingseisen (wordt opgenomen in voorbereidingsfase)
2. Vaststellen toetsen en toetsmomenten (toetskalender)
3. Ondersteunen bij monitoring en gegevensverzameling
4. Opleveren tussen- en eindrapportage over succes op basis van verzamelde gegevens

Wilt u meer weten over kop-/voetklassen?

Voor informatie over de ondersteuning bij kop-/voetklassen of andere schakeltrajecten kunt u contact opnemen met:

Marijke Bakker

010 40 71 599 of m.bakker@cedgroep.nl

Eugenia Codina

010 40 71 599 of e.codina@cedgroep.nl

Uitstroomprofiel leerlingen topklas Zwijndrecht

Dit uitstroomprofiel is opgesteld op basis van de interviews met de docenten van het Walburg College en de methodes nederlands, aardrijkskunde, biologie en verzorging. Het uitstroomprofiel richt zich op de vakken die in de topklas gegeven zullen worden: nederlands, aardrijkskunde, geschiedenis, biologie en verzorging. De leerlingen zullen op de andere vakken vergelijkbare vorderingen moeten kunnen laten zien als de andere leerlingen uit hun reguliere klas.

Uitstroomeisen leerlingen topklas Zwijndrecht

De uitstroomeisen sluiten aan bij de volgende kerndoelen: 3, 4, 5, 7, 10, 29, 34, 36, 37, 39, 41, 44, 46.

Kerndoelen Nederlands:

- leerling kan (enkele) strategieën op het gebied van woordenschat toepassen (3),
- leerling kan (enkele) strategieën op het gebied van lezen toepassen (4),
- leerling kan (digitale) informatie opzoeken en ordenen (5),
- leerling kan een (eenvoudige) mondelinge presentatie geven (7),
- leerling leert te reflecteren op de manier waarop hij zijn taalactiviteiten uitvoert (10).

Extra uitstroomeis:

- leerling leert minstens 280 nieuwe schooltaalwoorden (bijvoorbeeld instructiewoorden en verwijswwoorden).

Kerndoelen mens en natuur (biologie en verzorging):

- leerling leert kennis te verwerven over levende en niet-levende natuur (29),
- leerling leert hoofdzaken te begrijpen van bouw en functie van het menselijk lichaam (34),
- leerling leert over het vak verzorging en specifiek over voeding (35).
- leerling kent minstens 150 basisbegrippen van de hoofdstukken uit de methode die in de topklas behandeld zijn.

Kerndoelen mens en maatschappij (aardrijkskunde en geschiedenis):

- leerling leert een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, met respect voor kritiek (36),
- leerling leert een kader van 10 tijdvakken gebruiken om gebeurtenissen, ontwikkelingen en personen in hun tijd te plaatsen (37),
- leerling leert een eenvoudig onderzoek te doen naar een actueel maatschappelijk verschijnsel en de uitkomsten daarvan te presenteren (39),
- leerling kan de atlas als informatiebron gebruiken (41),
- leerling ziet de hoofdlijnen van Nederland als democratisch bestel (44),
- leerling heeft kennis van de verdeling van welvaart en armoede over de wereld (46),
- leerling kent minstens 150 basisbegrippen van de hoofdstukken uit de methode die in de topklas behandeld zijn.

Voorbeeldvragen portfoliogesprekken, masterklas Nieuw Zuid Rotterdam

8 stappen-dans

Complimenteren staat centraal. De punten wat betreft volgorde naar eigen behoefte gebruiken.

Contact leggen	• Hoe gaat het met je? • Hoe gaat het in de klas? • Welke leuke dingen heb je de laatste dagen meegemaakt? • Wat zijn je beste cijfers in de laatste week? • Wat doe jij in de pauze/weekend/na schooltijd?
Doelen stellen	• Wat is je droom? - Ken je iemand die dat werk doet? - Ga je weleens daar naar toe? - Zoek je weleens informatie hierover? • Wat heb je daarvoor nodig? - Zoek je weleens informatie hierover? • Welke opleiding wil/moet je dan gaan doen? • Wat wil je nog leren?
Sterke punten	• Waarin vind je jezelf heel goed? • Waarover heb je de laatste week een compliment gekregen? • Waarvoor geef je jezelf een compliment? • Van wie zou je een compliment willen krijgen? Geef een voorbeeld.
Uitzonderingen	• Wanneer was jij de enig met een hoog cijfer/beoordeling/compliment? • In welke situatie was je de winnaar? • Wanneer kun jij een winnaar zijn?
Toekomstgericht	• Wat kun je met jouw specifieke kwaliteiten in je vak/werk? • Wat wil je nog leren? • Waar kun je dat het beste leren? • Wat moet je nog doen/leren om je doel te bereiken? • Hoe kun je dat het beste doen?
Schalen	• Welk cijfer geef jij jezelf werkhouding/inzet? - Waarom geef je niet 1 punt lager? - Wat moet je doen om 1 punt hoger te krijgen? • Welk cijfer geef jij jezelf voor je gedrag? - Waarom geef je niet 1 punt lager? - Wat moet je doen om 1 punt hoger te krijgen?
Context	• Laat de leerling ook voorbeelden geven buiten school: basisschool, vorig jaar, thuis, sport, baantje etc.

Tips:

Laat de leerling zoveel mogelijk aan het woord door het stellen van reflectieve vragen.

Niet iedere leerling is verbaal sterk. Het is belangrijk om goed te luisteren en aan te sluiten bij de leerling.

Voorkom suggestieve vragen omdat je daarmee het denkproces van de deelnemer stuurt.

Luisteren naar een instructie of nieuwe informatie

Vraag je af: *Waarom ga ik luisteren?*

Moet je iets **doen**?

Moet je iets **weten en onthouden**?

Vraag je af:

- *Waar zou het over gaan?*
- *Wat weet ik daar al over?*
- *Wat wil ik erover weten?*

Neem een **aantekenblaadje** voor je.

Noteer steekwoorden die volgens jou belangrijk zijn om de boodschap te kunnen navertellen.
(Geen blaadje zoals bij LO? Concentreer je en probeer ze te onthouden.)

Versta je iets niet?

Steek je vinger op en zeg:

"Sorry, ik verstond het niet. Kunt u het herhalen?"

Of: *"Kunt u iets duidelijker/langzamer praten?"*

Heb je iets niet begrepen of twijfel je of je het snapt?

Steek je vinger op en vraag:

"U zei iets over..., wilt u dat nog een keer uitleggen?"

Of: *"Begrijp ik het goed als u zegt dat....?"*

Let op signaalwoorden als *ten 1^e, ten 2^e, ten 3^e, daarom, want, omdat, als...dan..., dus* e.d.

Herhaal in stilte voor jezelf wat er gezegd is. Gebruik je aantekeningen.

Of: vertel een klasgenoot wat jij hebt begrepen.